

Selahattin Erdem

Küçük Pêşmerge



MELSA
YAYINLARI

SELAHATTİN ERDEM

KÜÇÜK PEŞMERGE

MELSA Yayınları 16

Birinci Baskı: Aralık 1991
Dizgi : Sarmal Yayınevi
Baskı : Gül Ofset
ISBN - 975 - 345 - 002 - 8

SELAHATTİN ERDEM

KÜÇÜK PEŞMERGE

MELSA
YAYINLARI

Piyerloti Caddesi No:85 D/2 Çemberlitaş - İstanbul
Tel: 516 72 01

Elimizdeki kitap, 1985 yazında Botan'da yaşanan bazı olaylardan, değişik yerlerde ve çok sayıda insan tarafından yaşanan olayların bir köy, bir gerilla grubu ve bir çoban gibi semboller etrafında birleştirilmesinden ve birbirine bağlanmasından oluşmaktadır. Anlatım içindeki uyarlamalar ve sınırlı bazı eklemelerden öteye hemen hepsi pratikte yaşanmış olaylardır.

Kürdistan'daki toplumsal yaşamı Türkçeyle gerçeğe uygun olarak ifade etmek mümkün olmuyor. Bu, sömürgeci anlayış ve uygulamaların özelliklerinden kaynaklanmakta ve onun yarattığı bir durum olmaktadır. Zaten Kürdistan'daki duruma ilişkin Türkçe olarak yayınlanan bütün yazılar da gerçeği tam olarak vermekten uzaktır. Aynı durum, elimizdeki kitap için de geçerlidir. Kitapta Türk askerlerinin kendi aralarında ve yerli insanların askerlere yönelik olarak yaptıkları konuşmaların dışındaki bütün düşünme ve konuşmalar aslında Kürtçedir. hem de tamamen Kürt ulusal değerleriyle yüklü ve düzgün Kürtçedir, Cizîra Botan Kürtçe'sidir. Bu tür düşünme ve konuşmalar, bilindiği kadarıyla düzgün Türkçe ile verilmeye çalışılmıştır. Aslında Kürtçe olmaları ve okurkende bu biçimde düşünmek gerekiyor. Türk askerlerinin kendi aralarında ve askerlere yönelik olarak yapılan konuşmalar ise, mümkün olduğu kadar aslına uygun bir biçimde verilmeye çalışılmıştır.

Kitap, bu bilgiler ve Kürtçeden Türkçeye aktarılan dil güçlükleri dikkate alınarak okunursa çok daha iyi anlaşılacaktır.

-I-

Alev alev yanan Ağustos güneşi tabiatı kavuruyor gibiydi. Dupduru bir hava vardı. Dağların başı, kayalar güneşten ipil ipil ediyordu. Dağ aralarını oluşturan ormanlı düzlüklere sıcak bütün yakıcılığıyla vuruyordu. Uzaktan bakınca güneş, sis çökmüş gibi görünüyordu. Çoban Murat, ilk sabahtan beri sürüsünü otlatmış, sıcak iyice bastırınca pınarın soğuk suyuyla sulamış ve pınarın üstündeki ağaçlık yamaca vurmıştu. Hayvanlar ağaç gölgelerinde sıcaktan korunmaya ve geviş getirmeye başlamıştı. Bazıları da kenarda hâlâ yaprak kırıpıyordu.

Murat, sürüsünü her gün bu yöne götürür, öğle sıcağında da buraya vururdu. Gerçi köylerinden epeyce uzaktı burası, araya tepeler girdiği için köyleri de gözükmezdi. Ama iyi bir dağ yamacıydı, otlaktı. Gürül gürül akan soğuk suyu, geniş gölgeli ağaçları vardı. Düzlüklerden epeyce yüksek olduğundan Ağustos sıcağı fazla etki etmezdi; aşağılara göre serin olurdu. Bu yüzden hayvanlar fazla sıcak görmezler, yakıcı sıcakta burnalmazlardı. Çevrede buraya Pınarbaşı derlerdi. Kendi köylerinin hudutları içinde kalırdı. Yüksek dağın yamacından iki bilek kalınlığında bir pınar çıkar, kendi oluşturduğu yatağından aşağılara doğru akıp giderdi su. Murat, suyun nereye gittiğini, ne olduğunu bilmezdi. Çünkü oralara hiç gitmemiş, görmemişti. Köylerinde suyun aşağılarda büyük bir ırmağa karıştığını söylerlerdi; ama, o ırmağı da bilmezdi. Bildiği tek şey, pınarın biraz aşağısındaki geniş bir tarlaydı. Pınarın çıktığı koyak epeyce genişler, yandaki tepeler birbirinden uzaklaşır, dere kıyısında büyük bir düzlük ortaya çıkardı. Köylerinden Muhtar Halil'indi bu tarla. Ya da Murat böyle bilirdi. Muhtar Halil, bazı yıllar hepsini buğday eker, bazı yıl-

larda da yarısına sebze ekerdi. Sebzeyi pınarın soğuk suyuyla arklar açarak sulardı. Tarlada çok iyi patates, domates, hıyar olurdu. Yaz günü yukardan bakınca yemyeşil görünürdü dere içinde. Ürünün yarısını kasabadaki ağa alırdı, ama Murat bunu bilmezdi; hep Muhtar Halil'in sanırdı. Her gün yukardan tarlaya bakar, gür yeşillığe imrenir, içinden "keşke burası bizim olsaydı" diye geçirirdi.

Murat henüz küçük bir çocuk sayılırdı. Onbirini yeni tamamlamış, oniki yaşına basmıştı. İnce, biraz uzunca, esmer bir çocuktur. Bu köylerde büyüyüp çalışmaya başladığı ve iyi beslenemediği için çocuklar zaten hep zayıf olurlardı. Murat'ın esmerliği de çoğunlukla güneşin yakmasındandı. Yaz boyu güneş altındaydı, buna insan teni mi dayanırdı? Saçları siyah, kaşları gür, bakışları keskindi Murat'ın. Dışardan bakınca sert yapıllı görünürdü; ama içten yumuşak, anlayışlı bir insandı. Okuma-yazma bilmezdi Murat. Okul yaşı tamamlanıyordu, ama daha okul-mokul diye bir şey görmemişti. Buralarda köyler hep böyleydi. Okumak kasabalılara, şchirliilere mahsustu. Acaba okumak, yazmak istermiydi Murat, şimdilik bunu da bilmezdi. Onun işi çobanlık; önündeki altmıştan fazla keçiyi otlatmayı bilirdi. Bu yüzden ailesi ve akrabaları, ona "Çoban Murat" derlerdi. Böylece ünvanı belli olur, diğer çocuklardan ayrılırdı. Otlattığı keçilerin ancak yarıya yakını Muratgilindi. Gerisi teyzesinin ve bir başka köylünün malıydı; onların otlatacak çocukları olmadığından Murat'ın sürüsüne katarlardı. Zaten azdı da. Murat iyi çobandı; sürüsüne iyi bakar, iyi doyururdu; otlatacak yerleri iyi seçerdi. Sabah erkenden sürüyü dağa çıkarır, akşam kararırken eve geri dönerdi. Geceleri çadırın yakınındaki ağılda kalırdı sürü. Babasıgil Murat'ın çobanlığını beğenirlerdi. Hayvanlara düşkünlüğü, onlara iyi sahip olması çevrede de övülürdü.

Her gün öğleleri sürüyü bu pınarın başına vurunca ava çıkardı Murat. Kuş avlamaya çok meraklıydı. Dağın yamacını o sıcakta fır dolandır, bazen kuşların peşinden dağın çok yükseklerine, yukarda kubbe gibi dağın başını oluşturan sıra kayaların dibine kadar çıkardı. Çok hareketli, atik, dayanıklı idi Murat. Sırım gibiydi. Durmadan koşuşturur, yorulduğunu bile bilmezdi. Zeki idi Murat, gördüğünü hemen öğrenirdi. İyi kuş vururdu, nişancıydı. Anası hep "oğlum iyi avcı, nişancılıkta birinci olacak" derdi. Vurduğu kuşları bazen eve götürür, bazen de dağda pişirip yerdi. Çok iyi bir kuşlastığı vardı; lastiği uzun çeker, taşı dikkatli bırakırdı. Hep bir av tüfeği olmasını isterdi; ama "küçüksün, kaza yaparsın" diye evdeki tüfeği vermezdi babası. Bunun için babasına içten içe kızar, öfkelenirdi;

ama başka da birşey yapamazdı. Gerçi babası kendi yanında çok tüfek sıkırmış, hedefi vurmuş, iyi öğretmişti; istedikçe de böyle sıkırtıyordu babası; ama o yalnız başına sürekli taşımak istiyordu. Kendi kendine sürekli, "eğer biraz daha büyürsem tüfeği yanımdan hiç ayırmayacağım, o zaman da dağlarda hiç kuş kalmayacak" diyordu. Silaha çok meraklıydı; silinmez bir tutkuydu bu.

O gün yine sürüsünü pınarda sulayıp gölgelik yamaca vurduktan sonra, kuş avlamaya çıktı Murat. Ağaçtan ağaca, kuştan kuşa koşturarak avlanmaya başladı. Bugün daha dinç, daha hırslı gibiydi. Kısa sürede bir kuşu vurdu. Kurşun gibi gelen lastik taşıyı yiyince daldan aşağı cansız yuvarlandı kuş. "Vurdum" diyerek koştu Murat. Hemen kuşu tuttu; her zamanki gibi güneye dönerek, şalvarının uçkuruna örgü ile bağlı olan keskin bıçağını aceleyle cebinden çıkarıp kuşun başını gövdesinden kopardı. Sol elinde kalan başı önündeki çalılığa attı. "Kimse görüp de almasın" dedi. Kuşun başı bulunup da ağzı açılırsa uğursuzluk sayılır, avcısının bir daha kuş vuramayacağına inanılırdı. Oysa Murat, bütün kuşları sanki kendisine düşman edinmişti; hepsini vurmak istiyordu. Bıçağını silip tekrar cebine koydu. Sağ elinde ayaklarından aşağı doğru tuttuğu kuşun kanının iyice akıp kesilmesi için bir süre bekledi. Sonra kuşu gömleğinin altına, koynuna koyarak lastiği alıp yeniden koşturmaya başladı.

Şansı bugün iyice açıldı Murat'ın... Hemen ardından bir kuş daha vurdu. Onu da önceki gibi kesip koynuna koydu. Bir daha, bir daha vurup kuşların sayısını beşe çıkardı. Bu sırada önündeki top ve sık dallı ağaçtan iri bir kuş kalktı; hemen az yukardaki ağaca kondu. Murat kuşu tanıyamadı, ama ona rastlamak çok hoşuna gitti. "Bir vursam, koynumdaki beş kuşa bedeldir" dedi. Lastiğine düzgün bir taş yerleştirerek, usulca kuşa yaklaşmaya başladı. Tam atış yapacaktı ki, kuş yeniden uçup biraz üstteki ağaca kondu. Murat aynı biçimde yaklaşırken kuş yine uçup ötedeki ağaca kondu. Sanki Murat'ın taş atacağını biliyor gibi uçup atış yapmasına izin vermiyor; ama uzaklaşıp gitmeden hemen yakına tekrar konuyordu. Bu durum Murat'ı çok sinirlendirdi. "Sanki insan gibi" dedi. "Ama seni öyle bir vururum ki, görürsün." Öfkeyle kuşun peşine düştü Murat. Kuş önde, Murat arkada, ağaçtan ağaca bir saatten fazla koşuşturma devam etti. Sinirinden her şeyi unuttu Murat. Çıka çıka en üstteki kayalığa yaklaştılar. "Seni mutlaka vuracağım, vurmadan dönmek yok" diyordu Murat, kuşa. İyice öfkelenmiş, ter-kana batmıştı. Yüksek bir ağaçta kuşa yeniden nişan almak isterken bir anda gözüne bir parıltı vur-

du. Yerinden irkilerek, sağına soluna bakıp çevreyi taradı gözleriyle. Gördükleri kendini iyice şaşırttı. Uzaktan kayanın dibinde adamlar görü-lüyordu. İyice baktı; silahları da vardı, güneş vurunca silahlar parlıyorlar-dı. Gözüne de bu parıltı vurmuştu.

"Jandarma bunlar" dedi içinden. Kaşları kendiliğinden çatıldı. Nede-nini kendisi de bilmiyordu, ama jandarmayı hiç sevmezdi. Görünce irki-lir, kaşları çatılır, yüzü gerilirdi. Belki aile ortamından kendisine geçmiş bir şeydi. Köylerinde jandarmayı kimse sevmez, hep onların halka yap-tıkları kötülükleri anlatırlardı. Bu yazda köylere ne kadar sık geliyordu jandarma. Sanki köylere karakol kurmuşlardı. Her gün olmasa da iki-üç günde bir, akşam köye gidince jandarmanın köye geldiğini öğrenirdi. Sü-rüyü biraz eteklere inidirince yoldan jandarma geçtiğini çoğunlukla görürdü. Uzaktan öfkeli bakışlarla seyreder ne yaptıklarını, nereye gittik-lerine bir anlam veremezdi. Ama bu dağın başında, kayanın dibimde otu-rup ne yapıyorlardı şimdi? "Bunlar şaşırmış, delirmiş mi" dedi kendi kendine.

Bunları düşünerek kayanın dibine bakarken kuşu çoktan unutmuştu Murat. Düşündükçe merakı iyice arttı. "Yaklaşayım da silahlarını yakın-dan göreyim" dedi. Ağaçların, taşların arasından sine sine sessizce yukarı çıkmaya başladı. Bu üst kesimler daha taşlıktı, aşağılara göre. Ağaçlar biraz seyrek, ama büyük top otlar, gevenler vardı. Kayanın dibine iyice yaklaşarak bir taş ve top ot yığını arkasına sindi. Taşı dulda edip otun içi-ne iyice yerleşti. "Göremezler herhalde" diyerek bakmaya başladı. Şimdi çok iyi görüyordu her şeyi. İyice yakındılar kendine. Hepsini seçebiliyor-du, iyiden iyiye. Ama görünce yakından, şaşkınlığı iyice arttı. Ne yap-mışlardı böyle? Üstü öne çıkık, altı gölgelik kayaya biraz meşe ağacı da-yamışlar, görünmez olmuşlardı. Bunun içine sıra sıra uzanıp yatıyorlardı. İşte her birinin ayakları, gövdesi iyice görünüyordu. Silahlarını yanlarına uzatmışlar, bir parçasını belki altlarına almışlardı. Bunu iyice seçemiyor-du. Bir kişi yanda, bir kayanın üzerinde oturuyor, hep karşı yamaçlara bakıyordu. Bu yatmamıştı, uyanıktı. Silahını dizlerinin üzerine koymuş-tu, elinde kutu gibi bir şey vardı, bazen de bunu gözlerine götürüyor, bir süre öyle tutuyor, sonra indirip kucağına koyuyordu.

Şaşkınlığı iyice artmıştı Murat'ın. Heyecanlanmıştı, yüreği gürp gürp vuruyordu. Bir yandan da "görünürüm" diye korkuyordu. Bir süre böyle-ce gözünü ayırmadan baktı, seyretti. Gözleri bir yatanlara, bir oturan tek kişiye gidip geldi. Heyecanı epeyce yatıştıktan sonra bir anlam vermeye

çalıştı. "Kim bunlar, ne yapıyorlar? Birisi oturup bakıyor, diğerleri yatıyor. Bir, iki, üç, dört, biri de oturuyor beş. Belki daha fazlalar, ama diğerleri görünmüyorlar. Jandarma mı bunlar? Yok, hayır; hiç benzemiyorlar öteki jandarmalara. Bak pantolonu yok, şalvar giymiş benimki gibi. Başında çefiyesi de var, babamın çefiyesine benziyor. Ama ne güzel bağlamış çefiyeyi başına, bir ucu arkaya uzanmış. Acaba nasıl yapmış bunu..."

Böyle düşünüp, artan hayranlıkla oturana bakarken Murat, oturan birden ayağa kalktı. Murat olduğu yerde devrilircesine irkildi. "Görüldüm" diyerek yüreği gürp gürp vurmaya başladı yeniden. İyice sinmeye çalıştı oturduğu yerde. Ama hayır, ayağa kalkan kişi öyle duruyordu. Üstelik Murat'tan yana da hiç bakmıyordu. Böyle bir süre ayakta durdu, sonra koluna bakarak yatanlara doğru yürümeye başladı. Gidip ağaçların arkasına girdi. Hafif bir ses gelir gibiydi; ama Murat anlayamadı konuşanları. Az sonra bir kişi çıkı ağaçların arkasından, aynı yere doğru yürümeye başladı. Durmadan da çevreye, karşı yamaçlara bakıyordu. Aynı adam mıydı? Yok, hayır, bu başkaydı. Daha iri yapılı, başı açıktı. Silahı da ayrıydı; ağacı siyah değil sarıydı, alttaki demiri kıvrık gibiydi, daha kısaya benziyordu. Yavaş yavaş aynı yere gitti, oturdu, silahını ve kutuya benzer şeyi kucağına koydu, çefiyesini eline aldı. Yere doğru bir silkeledikten sonra çapraz katladı, başına koydu. Bir ucunu bir eliyle tutup kaldırdı, diğeriyle kat kat ederek arkadan çevirip önden geçirdikten sonra, yandan ucunu diğer parçanın altına soktu. Sonra öbür ucu tutup tersten çevirerek aynı şeyi yaptı. Öncekininki gibi olmuştu. Murat'ın çok hoşuna gitti böyle çefiye bağlamak. Sanki insanı daha heybetli gösteriyordu. "Babam gibi dizinde bağlamıyor bunlar" dedi Murat kendi kendine. Sonra yine sakince incelemeye, anlam vermeye çalıştı. Çok hoşuna gitmişti bu adamlar Murat'ın. Kanı kaynar gibi hayranca izliyordu. Kim olurlarsa olsunlar, çok sevmişti bunları. Hele silahları, onlara baktıkça kendinden geçiyordu. "Benim de böyle bir silahım olsa. Ama alacağım, hele biraz büyüyeyim. Ne kadar güzel silahlar! Kim bu adamlar? Çefiyeyi nasıl güzel bağlıyorlar!... Jandarma mı, kesinlikle değil, hiç benzemiyorlar..." Düşünürken derin derin, bulmuş gibi birden irkildi: "Peşmerge mi bunlar?" Duymuştu, ama hiç görmemişti. "Olabilirler mi? Ama burada ne yapıyorlar? Dağda aç insan yaşar mı? Neden burada duruyorlar?" Düşünüp durdu. Buna da anlam veremedi.

"Kim bunlar" diye düşünüp, hayran hayran bakarken, o gitti, başka

bir kişi daha geldi. Bu da aynen ötekiler gibiydi. Aynı yere oturup karşıya bakıyordu. Bunu da uzun süre izledi Murat. Kim olurlarsa olsunlar, bunları çok sevmişti, hayran kalmıştı. İçinden bunlarla birlikte olmayı, silah taşımayı, çok şeyleri geçirdi. Ama yanlarına gitmekten çekindi, gizli durdu. Böyle dalgın dalgın bakarken, birden gözleri ağacın gölgesine gitti, çok uzamıştı. Güneşe baktı, batıya iyice yıkılmıştı. Sürüsü de görünmüyordu burdan. "Akşam oluyor, sürü ne oldu" diye iç geçirdi. Oturan adama bir daha bakarak, geldiği gibi sinerek sessizce geri gitti. Aşağı doğru süzölüp uzaklaştı. Bir süre sonra, bir ağacın dibinde durup geri baktı. Görünmüyorlardı artık. Hemen belindeki çefiyesini çıkarttı, çırpıp temizledi. Sonra o adamlar gibi başına bağlamaya başladı. Epeyce çaba harcadı, heyecanlandı, terledi yeniden. Gördüğü gibi başına bağladı sonunda, ellerini üzerinde gezdirdi, düzeltti, arkadan ucunu tuttu. Tamamdı, tatlı bir sevinç duydu. Koşarak kendisini dağdan aşağı bıraktı.

Sürü dağınıktı, ekili tarlanın yanına varmıştı ucu. Neredeyse ziyan edecekti. Hemen sürüyü topladı. "Tam zamanında yetişmişim" diyerek sürüyü köyden yana çevirdi. Normalinden daha hızlı götürüyordu, geç olmuştu. Köye giderken, sürekli çevresine bakıyor, dağın yukarısını gözetliyordu. Aklında hep gördüğü adamlar vardı. Onları düşünüyor, bir sonuca bağlayamıyordu. Bir yandan da babasına söyleyip söylememeyi düşünüyordu. Bir türlü buna da karar veremiyordu. "Söyleyeyim...", "Yok söylemeyeyim...", "Kim bunlar...", "Ne yapıyorlar?" Aklına biri gelip biri gidiyordu.

Bu haliyle köye gitti. Her zamankinden biraz geç olmuştu. Anası köye girişte karşıladı onu:

"Niye geç kaldın oğlum" dedi. Her ana gibi çok seviyordu oğlunu. Yaklaşınca çefiyesinin bağlanışını farkettti. "Delikanlı olmuş benim Çoban Murat'ım, yiğit olmuş" dedi. Murat'a sarılıp bağrına bastı, gözlerinden öptü. "Öyle yiğit olacak ki oğlum, geçerken herkes seyrine çıkacak" diyerek sürdürdü sözlerini.

Murat hiç ses çıkarmadı. Gülümseyip durdu. Hemen hayvanları toplayıp anasıyla birlikte ağıla soktular. Murat dönüp çadıra gitti, kardeşleriyle şakalaşıp içerde oturdu. Farkedilecek kadar durgun ve düşünceliydi.

Az sonra anası sofrayı kurdu, çorbayı getirdi. Birbirlerini görecek kadar aydınlıkı çadırın içi. Sofranın başına toplanıp yemeğe başladılar. Anası yemezdi sofrada birlikte. Çocukların yataklarını sererek, her zamanki gibi çıkıp hayvanlarla uğraşmaya gitti.

Yemek yerken bile onların düşünüyordu Murat. Beyninin için bir sa-
vaş meydanı gibiydi. Soruların biri gidip diğeri geliyordu. Birden başını
sofradan kaldırarak:

"Baba köye jandarma geldi mi?" dedi

"Ne jandarması" diyerek ters ters baktı babası.

Murat bir süre daha kaşıkladı çorbayı. Ama duramıyor, düşünmekten
patlıyordu. Ne diyeceğini, nasıl yapacağını da bilemiyordu. Gözlerini ba-
basına dikerek, çekine çekine yine sordu:

"Baba!... Jandarma dağa çıkar mı?"

Babası sadece baktı bu sefer. Fazla kızgın da görünmüyordu. Ama
cevap vermedi. Murat, bir süre konuşur diye umut etti. Babası konuşma-
yınca yeniden:

"Jandarma çeyiye bağlar mı?" diye sordu.

Babası bir şeyler sezinlemişti. Ama farketmez davranıyordu. Gü-
lümser bir tonla:

"Çoban Murat bugün deli olmuş" dedi.

Küçük kardeşleri Murat'a bakıp gülüştüler. Murat utanıp alındı baba-
sının sözünden. Öfkelendi, kaşığına sofraya sertçe bırakarak, anlaşılmaz
bir sesle:

"Ne delisi be... Adamlar dağa çıkmışlar, hem de yatıyorlar" dedi.
Hızla yatağına giderek yorganı başına çekti.

* * *

Çoban Murat'ın ailesi yoksul bir aileydi. Kendi güttüğü keçilerden
başka bir çift koşum atları, bir katırları, evleri, bahçeleri ve biraz da tarla-
ları vardı. Tarlalar kendilerinin değil, ağanındı. Ama onlar sürüp ekerler-
di. Bahşısten başka, ürettiklerinin yarıya yakınıni da her yıl ağaya verir-
lerdi. Kendileri de kıtkanaat yiyip giyerek yılı zar-zor geçirirlerdi. Bu
nedenle, babası İsmail ve annesi Adle gün yirmidört saat sürekli çalışıp
didinirlerdi.

İsmail kırkı aşkın, ama çalışmaktan kavrulmuş, daha da yaşlı göste-
ren bir adamdı. Çok önceleri hayvanlara yaprak keserken sol elinin baş-
parmağını tahra ile uçurmuştu. Bu yüzden ona köyde "Parmaksız İsmail"
derlerdi. Köyün işine fazla karışmayan, kendi işinde gücünde olan, pısı-
rık denen cinsten bir kişiydi. Ama karısı hiç de böyle değildi. Adle ana,
sağlam yapılı, uknaz görünüşlü, açık sözlü, cesur bir kadındı. Köyde ne

var, ne yok her şeyi bilirdi. Haksızlığa tahammül etmez, doğru bildiğinde sonuna kadar diretirdi. Kavgacıydı, yırtıcıydı. Köyde kendi evine yönelik sorunlarda söz sahibiydi. Köy işleriyle çok uğraştığından, çocuklar, gençler ona "Adle ana" derlerdi. Herkesin anası gibiydi, onlarla bu denli ilgilenirdi. Yaşı otuzbeşi aşmış, sekiz çocuk doğurmuş olmasına rağmen hâlâ çok dinç görünürdü.

Adle ananın Çoban Murat'tan önceki üç çocuğu da ölmüştü. İkisi ölü doğmuş, biri de iki yaşındayken hastalığa uğramıştı. O yüzden, Çoban Murat onun ilk çocuğuydu. Oğlunu her şeyi gibi sever, kötülüklerden sakınırdı. Murat'ın küçüğü olan kızı Ziyne dokuz yaşındaydı. Yedi yaşında ikiz oğlu ve kızı vardı. En küçükleri de beş yaşında oğlandı. Daha çocuk doğurmuyordu. Bu yüzden, işe daha fazla zaman ayırabiliyor, her işte çalışabiliyordu. Küçüklükten beri durmadan iş yapan, becerikli, çalışkan bir insandı.

Parmaksız İsmail'in köyü, dağın kasabadan yana yüzündeydi. Yani dağın güneyinde oluyordu. Kırk evi aşkındı. Köy, dağın bittiği düzlükle birleştiği bir dere ağzında hafif yamaçlıkta kurulmuştu. Çevresi upuzun uzanan tepeliklerdi, epeyce aşağıda, doğu-batı istikametinde derin bir dere vardı. Köyün önündeki dere akarak bu uzun dereyi keserdi. Tepelik ve derelik alanlar yarı açık, yarı ormanlıktı. Orman bu mıntukada çoktu, meşenin her çeşidi bulunurdu. Bahar gelip ağaçlar yaprak açınca her taraf yemyeşil olurdu. Uzaktan bakınca bir orman deryası gibi, bir cennet gibi görünürdü. Açık alanlar ise tarla idi; buğday, arpa gibi ürünler ekilip biçilirdi. Ormanlar, tarlalar, hattâ köyün yeri bile ağanın tapulu malıydı. Köylülerin emeğinden başka ortada hiçbir şeyleri yoktu. Yalnız burası değil, çevre köyler de hep böyleydi. Köylüler çalışıp didinir, ürettiklerinin yarıya yakınını ağaya verirlerdi. Zaten ürettikleri neydi ki! Hepsini kendilerinin olsa bile ihtiyaçlarına yetmezdi. Bu tarlalar babadan kaldığı gibi köylüler arasında paylaşılmıştı. Kiminin az, kiminin de çoktu. Tabii her şey ağanın onayıyla, onun isteğine göre oluyordu. Varlıklarına göre aileler kısım kısımdı. Yirmi kadar aile en az varlıklı, onbeşi orta halli, beş-altı aile de köyün varlıklısı sayılıyordu. Ama en varlıklı olan bile, normalde bir ortaköylü bile sayılamazdı. Parmaksız İsmail yoksul aileler arasındaydı.

Ama İsmail'in köylüleri gerçekten çok çalışkandı. Toprak da olsa, her aile bir dam yapmıştı, köy bu yüzden iyi görünüyordu. Herkes evinin önünü ve köyün alt kısmını bostana çevirmişti. Bahçe yapıp meyve

ağaçları dikmiş, ortasına veya ağaçların altına da sebze ekiyordu. Köyün her tarafı kavak ve ceviz ağacıyla doluydu; içlerinde kalın, ulu ağaçlar da vardı. Köyün üstünden akan pınar, köyün içme suyu olduğu gibi, bütün bunları da suluyordu. Yaz ortalarına kadar su yeterliydi, ama daha sonra azalıyor, köylüleri sıkıntıya sokuyordu. Yaz gelip de sebzeler yeşerince, elma, armut, kavak ağaçları yapraklanınca İsmaillerin köyü bir cennet bahçesi gibi oluyordu. Yeşillikten evler adeta zor seçiliyordu. Bir orman deryasının ortasında köyün bu durumu, tabiata ayrı bir güzellik katıyordu. Yeni gören bir yabancı için, usanmadan hayranlıkla seyredilebilecek bir manzaraydı bu. Seyretmeye doyum olmazdı.

Bahçe ve tarlalar güzeldi; ama İsmaillerin geçim ihtiyaçlarını karşılamaya asla yetmezdi. Bu yüzden hayvancılık da yapmak zorundaydılar. Yeterince otlak bulunurdu, ayrıca yaprak da boldu hayvanlar için. Çalıştıktan sonra bunlar sorun olmazdı. Köylüler, at ve katırdan başka keçi de beslerlerdi. At ve katır, daha çok koşum ve ulaşım aracıydılar; yol olmadığından her şey bunlarla taşınırdı. Diğer hayvanların ise et, süt ve kılından faydalanılırdı. Her evin, durumuna göre, az-çok hayvanı bulunurdu. Ama hayvan beslemenin sorunları ayrıydı. Yaz gelip de sıcaklar bastırınca dağların duldasında kalan düzlükler bunaltıcı olurdu hayvanlar için. Sular azalır ve ılıklaşır, otlar erken kururdu. Oysa hayvanın yeşil ot yiyeni ve soğuk su içeni verimli olurdu; serin havayı soluyan hayvanları hastalık tutmazdı. Bu yüzden yaylaya çıkmak gerekirdi.

İsmailler de böyle yaparlardı. Kışın köyde barınır, kendilerini ve hayvanlarını toprak damlarında korurlardı. Bahar gelince, günde ekemedikleri tarlalarını da eker, bostanlarını hazırlar, bahçelerini beller, yaylaya hazırlanırlardı. Sıcaklar iyice bastırınca, çadırlarını yükleyip hayvanlarını alarak Piran Dağı'na doğru yükselirlerdi. Yaylakları çoğunlukla iki aşamalı olurdu; ilkinde dağın dikleştiği alt yamaçlara konarlar, Temmuz sıcağında ise dağın yarı bir yerine çıkarlardı. Her iki yerde de çadırların kurulacağı alanlar belliydi. Bunlar orman içindeki az yamaçlı alanlardı; buz gibi suyu olan pınarlar kaynardı. Tüm köylü toptan göç eder, kara kıldan çadırları ile yaylak yere yayılırlardı. İki konak yerleri de köylerinin üst başı oluyor, buralardan köyleri görünüyordu. Yaz boyu bir yandan yaylada hayvanlarını beslerken, diğer yandan da iş zamanları çalışabilenler köye iniyor, oradaki işleri görüyordu. Bazen uzun süre köyde kalan insanlar bulunurdu. Böylelikle İsmailler hem ekim işini hem de hayvancılığı birlikte yürütebiliyorlardı; köyü ve yaylayı birlikte yaşıyor-

lardı. Köyle yaylanın havası birbirinden çok farklıydı. Eğer yaylaya çıkmasalar, hayvanlardan hiçbir ürün elde edemezlerdi; üstelik hastalıktan hayvanları hep kırılırdı. Bu kesindi; yediden yetmişe inanıyorlardı. Yaz sonu dağın yükseltisinden ilk yaylaya iniyorlar, güz ortasında da köye dönüp köyde kışlıyorlardı. İsmaillerin yılı bu çevrinti içinde geçiyordu; her yıl aynı şeyi tekrarlıyorlardı.

Bu yıl da yaylaya çıkmışlardı İsmailler. Ama bu zorlamayla olmuştu biraz. Bahar gelip de sıcaklar bastırınca, "yaylaya çıkılmayacak" diye bir ferman çıkartmıştı devlet. Bu yıl başkaydı; bu yıl ülkede savaş oluyordu. Halk sömürgeci zulüme karşı isyan bayrağı açmıştı. Dağda gerilla vardı. Halk elinden geldiğince gerillaya destek oluyordu. Her yandan çarpışma haberleri geliyordu. "Yaylaya çıkıp eşkiya besliyorsunuz" diyerek devlet "yasak" koymak istiyordu. Sanki köyde kalınca beslemeyeceklerdi! İsmaillerin köyü çalkalandı bu fermanı duyunca. "Asla kabul etmeyiz" dediler. "Piran Dağı'nın suyunu içip havasını solumazsa bir tek hayvanımız kalmaz" dediler. "Ne olursa olsun yaylaya çıkarız" deyip hazırlandılar. Ve çıktılar da. Ama ikinci yaylaya çıkamayıp birincisinde kaldılar yaz boyu. Bir de çadırlarını köy gibi yan yana, hep bir alana kurdular. Öfkeliydiler; "buna razı olmayız" diyorlardı; ama işin nereye varacağını da kaygıyla izliyorlardı. Böyle de olsa hayvanları bu yıl da Piran'ın suyunu içmiş, havasını solumuştu.

-II-

Piran Dağı, Botan'da yüksek bir dağdır. Bir kol biçimde koca Herekol'a dayanır. Botan tümüyle zaten bir dağsal topluluk, dağ yumağı gibidir. Denizden yüksekliği binlerle ölçülür. Herekol, Piran gibi yükseltüler ise, bu dağın kolları durumundadırlar. Kışın onlarca metre kar toplar başları. İnsan değil başlarına, yarılarına bile yaklaşamaz. Yaz gelip de karlar eriyince sel gibi sular sızar bu yüksek topraklara süzülerek eteklerden. Dörtbir yandan pınarlar kaynar, buz gibi sular fışkırır. Ve bu sular hayat verir dörtbir yana. Diğerleri gibi İsmaillerin de hem köy, hem de yaylalarının suyu bu sulardandır. Onların varlığı, hayatı bu sulara, dolayısıyla haşın ve sevimli Piran'a bağlıdır. Çoğu zaman Ağustos'ta bile kar bulur tepelerinde. Ve kar, karın üstüne yağar bu dağlarda.

Piran Dağı dimdik bir yükseltidir. Baudan Herekol'a uzanan çok yay-

van bağlantısı da olmasa, apayrı, sipsivri bir direk gibidir. Yamaçları çok diktir; yükseldikçe meyil daha da dikleşir. Ama her yanı ormanlıktır; tepesinde bile ağaç bulunur, taşlarının arasında bile ağaç yetişir. Zirvesi bir kubbe gibidir; sıra halinde çevrilen yalçın kayalıklardan oluşur. Uzaktan bakınca, huni gibi olan bu yükseltinin tepesi tarihi bir kale gibi görünür. Görünüşü tatlı ve sevimlidir. Piran Dağı'nın yamaçlarından tırmanmak zordur; özellikle doğu ve kuzey yüzünde keskin kizler bulunur. Buralardan bir uçanı bir daha bulmak çok zordur. Kale gibi zirvesine ise, her yerden çıkılamaz. Ancak birkaç yerden geçit verir. Bu yolları bilmeyenin zirveye çıkması mümkün değildir. Zirvesi, eğer derin kaya kovukları düzlenmiş sayılırsa bir harman yeri gibidir. Yusuvarlak ve küçüktür. Ama kayadan oluşan bu zirve öyle dümdüz değildir. Sanki elle yapılmış kovuklar gibi, yüzlerce girinti-çıkıntıdan oluşur. Derin çukurları, dibe doğru uzanıp giden delikleri vardır. Bu deliklerden girilip aşağıdaki düzlüklerden çıkılabildiği söylenir; ama kimse cesaret edip de denememiştir. Birbirine ilişen bu oyuklar, bir kale içinin şekillendirilmesini andırır. Yeni gidenler için yol bulup da çıkmak çok zordur; çünkü yollar birbirine bağlanır ve içiçe geçerek dolanıp durur. Ev dipleri gibi, kayaların altında düzlükler vardır. Ne top, ne bomba işler bu kayalara ve de dibinde bulunana. Kayaların yüzleri, yontma resim yapılmış gibi şekil şekildir. Dikkatle bakıp benzetilirse her yaratığa benzeyen yüzlerce şekil bulunur. Bir tarih araştırmacısı, ilk bakışta bunların kimlerce yapıldığını düşünür ve elle yapılmış sanır. Şekiller bu derece canlıdır. Hepsinin yapıcısını ve kayanın oyuk oyuk işleyicisi soğuk ve sıcak havadır; kayayı dondurup çatlatan buz ve eriyip akan sudur. Yüzyıllar boyu tabiatın bu devimini ile zayıf yerler erimiş, aşınmış sert yerler çıkıntı olmuş; sonuçta ise ortaya göz kamaştıran, hayretler uyandıran bir manzara çıkmıştır.

Piran Dağı'nın tepesinden bütün çevre görünür. Bir yüksek kaya üzerine çıkılıp bakılınca gözlabildiği kadar alanlar geniştir. Sadece kuzeybatı kapalıdır; burada Herekol Dağı uzanır. Güneye bakılınca, karşıda boydan boya Cudi Dağı görünür. Cudi ile Piran arası ise, epeyce geniş, dere ve tepelerden oluşan bol ormanlı bir alandır. Şırnak ve onlarca köy, mezra bu alana serpiştirilmiş gibidir. Bakınca sanki insanın ayağının altındaymışlar gibi gözüdürler. Bu alan batıda Cizre'ye doğru uzanıp gider. Doğru yakası da boydan boya benzer bir arazi parçasıdır. Bu arazi epeyce uzakta Hezil vadisinin yardığı, onun ötesinde Uludere arazisinin aynı şekilde Tenine Dağı'na doğru uzandığı farkedilir. Çökük alan, kuzeydoğu-

da çok uzakta görülebilen dağlara kadar uzayıp gider. Piran'ın başından dünyayı seyretmek başkadır; insanın ufku açılmış gibi olur; büyük bir tat ve haz duyar insan. Duygu ve düşünce burada derinliğine işler.

Piran ve çevresi insan yaşamı için cennet gibidir. Yalnız bakımsızdır; doğa olduğu gibi durur. Yapılan müdahale umar edici değil, tahripkârdır. Sömürgecilik, egemenliğini sürdürebilmek için en vahşi doğal katliamı yürütüp durur. Yöre insanları da bilinçsiz ve eğitimsizdir; yaşamları için doğaya zarar vermek zorunda bulurlar kendilerini. Savaş, özellikle gerilla için de özel biçilmiş kaftandır buralar. Onu bağrına basar, korur, fazla yormadan her türlü hareket olanağı verir. İşte şimdi de bu özelliklerini cömertçe sunmaktadır gerillaya.

Güneş, dağdan aşır, akşam olmaya başlayınca Piran Dağı'nın kayalar altında konaklayan gerillalar toparlandılar. İyice dinlenmişlerdi. Eşyalarını düzenleyip sırt çantalarını hazırladılar. Silahlarının üzerini hafif bakım olarak silip temizlediler. Her zaman böyle yaparlardı; yürüyüşe çıkacakları zaman mutlaka silahlarını temizler, kontrol ederlerdi. Çünkü günboyu arazi üzerinde hareket edip yaşadıkları için silahları toztoprak olur, terlerdi. Oysa onların uğraşları silah üzerineydi bir bakıma. Çok itina gösterir, her zaman parıl parıl parlamasını isterlerdi silahlarının. Yedi kişilik bir gerilla grubuydular. Özel görevler için birliklerinden ayrılmışlar, harekate çıkmışlardı. Yapacakları işler için sayıları yeterliydi. Grubtan üçü o yörelerin yabancısıydı; Kürdistan'ın başka yörelerinden olurdular. Grubun komutanı da bunlardan biriydi. Ulusal kurtuluş mücadelesi için, gerilla savaşı için bu yöreye gelmişler, kısa sürede sanki orada doğup büyümüşler gibi öğrenmişlerdi her bir yanı. Grubun diğer dört kişisi o yörenin çocuklarıydı; üçü çevre köylerdendi ve biri de kasabalıydı.

Hazırlığını tamamlayan gerilla, çantasını ve silahını alıp komutanının yanına geliyor, "hazırız yoldaş" diyordu. Komutanın etrafında toplanıyorlardı. Grup komutanına hepsi "yoldaş" derdi; başka bir ad söylemezlerdi. Belki de bazıları adını bile bilmezdi. Gerçi birbirlerine seslenirken, mutlaka adıyla birlikte yoldaş da derler, sadece adıyla birbirlerine asla hitap etmezlerdi. Bu, birbirlerine saygının, birbirlerine ve davaya bağlılığın ifadesi gibiydi. Ama komutan için ise ad bile söylemeksizin sadece "yoldaş" diye hitap ederlerdi. Birbirleriyle konuşurken "yoldaş" denince bunun komutan olduğu anlaşılırdı. Herkes bunu böyle bilirdi.

Gerillalar komutanın yanında toplandılar. Bu, hareket öncesi toplantısı oluyordu. Gerçi ne yapacakları belliydi, biliniyordu; önceden tartışılıp

kararlaştırılmıştı. Ama yine de ilk yürüyüşün nasıl olacağı belirlenecekti. Gelmeyen bir tek Musa kalmıştı. Musa, sabahdan yaptıkları yeri bozuyor, ađačları dağıtıyor, belli olmaması için izleri köreltiyordu. Her zaman böyle yaparlardı; nerede kaldıkları ve ne yöne hareket ettikleri hakkında iz bırakmamaları gerekirdi; yoksa düşmanın kendilerini izlemesi ve kötü bir anda bastırması kolay olurdu. Grupta bu işi çoğunlukla Musa yapardı. Musa, oldukça iri-yarı, güçlü-kuvvetli bir adamdı. Bilek kalınlığındaki ađačları tuttu mu kökünden söker çıkarırdı. Çocukluđundan beri ađačlar içinde büyüdüğünden, bu işin usulünü de çok iyi bilirdi. Başkaları bir-iki ađač hazırlayana kadar, Musa herkese yetecek ağacı kırıp söker, toplayıp hazır hale getirirdi. Bu yüzden, dinlenme yerlerinin hazırlanması ve bozulması çoğunlukla onun işi olurdu. Herkes bu işe kaulsa da en fazlasını mutlaka o yapardı. Ayrıca oldukça çalışkandı da.

Musa, dede-babadan kalma o yörenin yerlisiydi. Köyleri, kasabanın Cizre tarafında, Cudi Dağı'nın eteğinde, bahçeli şirin bir köydü. Toprakları kendilerininindi. Kasabanın ağası ile akrabalıkları yoktu; eskiden beri fazlada anlaşamazlardı. Ama ne olduysa, son on-beş yıl içinde oldu. Musaların topraklarında kömür bulununca, ağa, bu toprakları kendine vermelerini istedi. Musa'nın ailesi ve akrabaları kabul etmediler bunu. "Atadede yurdumuzu nasıl başkasına veririz" dediler. Toprakları böyle alamayacağını anlayınca, işi resmi yollardan halletmeye girişti ağa. İlçedeki memurları gördü, vilayete gitti, bol bol rüşvet verdi ve sonunda tapusunu bu toprakları da içine alacak şekilde genişletmeyi başardı. Tapuyu yapınca artık işi kolaydı. Bu sefer, Musaların köyüne haber salarak, köyü terketmelerini, kendisinin tapulu malı olduğunu söyledi. İşler iyice sarpa sarmıştı. Buna karşı, Musa'nın ailesi ve akrabaları, "ölürüz de terketmeyiz" dediler. Bir gün ağa, yanına adamlarını ve jandarmayı alarak Musaların köyüne gitti; Musalarinki de içinde olmak üzere beş-alu evi göz göre göre yıktılar köyde. O gece, ağaların adamları bir de yıkık evleri ateşe verip iyice yaktılar. Bu sıra Musa, on yaşını aşkın bir çocuktı; canından çok sevdiği evlerinin yıkılmasını ve yakılmasını ağlayarak seyretti; bunu yapanları taşa tuttu, ama çaresiz. Bu olay beynine bıçak gibi işledi, günün yirmidört saatini alan bir öfke bulutu gibi doldurdu içini. Belleğinden çıkmaz, gözünün önünden gitmez oldu bu olay. Daha sonra kavga büyüdü; ağanın adamlarıyla aralarında silahlı çarpışmalar oldu. İki taraftan da birer adam öldü, çok sayıda insan yaralandı. Musalar, yörede göçebe bir yaşam sürdürdüler; ama yöreyi ve mücedeleyi terketmediler.

Musa, böyle bir hayat içinde büyüdü ve kavga ile pişti. Birbuçuk yıl kadar önce de gerillalarla karşılaşınca, onlara büyük bir güven ve sevgi duydu. Konuşmalarını dinledi; anlattıkları ve amaçları çok hoşuna gitti, yurtseverlik duyguları köpürdü. Onların ağaya ve jandarmaya kesin karşı olduklarına kanaat getirince de aile olarak destek vermeye başladılar. İşin böyle de sürmeyeceğini anlayınca, ailenin gençlerinden bir kısmı, Musa, bir kardeşi ve iki amcaoğlu silahlarını alarak gerillaya katıldılar. Her biri ayrı bir gerilla birliğinde yer aldı ve birliklerinin yiğit savaşçıları oldular.

Musa, son derece uyumlu, çalışkan ve cesaretli bir gerillaydı. Tükenmez bir coşkuyla yürütüyordu mücadeleyi. Ağaya ve jandarmaya karşı büyük bir öfkesi ve düşmanlığı vardı. Evlerinin yıkılması ve yakılması olayı gözünün önünden hiç gitmiyordu. Azıcık kendi başına kalıp da düşündüğünde, evden yükselen alevler gözünün önüne gelip çakılıyordu. Ağanın adını duymaya da tahammül edemiyordu Musa. Yanında ağadan konuşulduğunda kasları geriliyor, öfkesi artıyor, gözleri deler gibi dikiliyordu bir noktaya. Bu durumunu yanında olan herkes farkediyordu. Arkadaşları, Musa'nın ağaya duyduğu düşmanlığı çok iyi biliyorlardı. Bu nedenle, ağayı cezalandırma eylemine Musa'nın da katılmasını uygun görmüşlerdi. Bu kararı öğrenince bir hal olmuş, Musa yerinden fırlamış, silahını karşıya doğrultmuş, bir zaman sonra kendine gelerek yerine oturup, arkadaşlarına sonsuz minnet ve saygılarını bildirmişti. İşte şimdi böyle bir hedef peşindeydiler, Musa sevincinden uçar gibiydi. Hareketliliği ve çalışkanlığı bir kat daha artmış, gözüne uyku girmez olmuştu. Musa'nın bu halini iyi bilen komutan, onun her hareketini sevgi ve gülümsemeyle izliyordu. Bir süre ağaçları nasıl itinayla dağıtışını izledikten sonra:

"Haydi Musa yoldaş" dedi, "işini tamamla da, sen de gel, geç kalmayalım."

"Hemen geliyorum yoldaş" dedi Musa. İşini çarçabuk tamamlayarak arkadaşlarının yanına gelip, hazırol vaziyetine geçmiş gibi durdu.

"İşimiz ve nasıl yapacağımız biliniyor yoldaşlar" dedi komutan. "Şimdi şu yaylaya gidelim. Biraz bilgi edinir, ihtiyaçlarımızı alırız. Giyecek ihtiyacımız için kasabaya gidecek birine para ve liste veririz. Sonra da ağanın peşine, öteki yakaya hareket ederiz."

Bunları diğer gerillalar da uygun buldular. Hemen kuşanarak hazır hale geldiler. Musa, öncü olarak öne fırladı ve biraz ilerledi. Komutan ve

arkadaşları sevgi dolu gülümsemeyle baktılar ona. Yürüyüş vaziyeti aldılar ve komutanın "yürüyelim" emriyle, Piran Dağı'nın dik yamacında, yatay olarak İsmaillerin yaylasına doğru ilerlemeye başladılar.

İsmailler, hem köylü, hem de yöre olarak gerillaya yabancı değillerdi. Cumhuriyetten sonra Türk askeri Kürdistan'ı işgal ederken, o yörenin her kasabası, her köyü buna karşı diremişti. Çok sayıda insan dağlara çıkmış, yıllarca dağlarda "eşkiya" olarak yaşamıştı. Burada her kasaba direnişinin, her "eşkiyanın" ayrı bir destanı vardı. Bunlar dilden dile anlatılarak bitirilemezdi. Sonra asker egemenliğini kurmuş, ağaları kendine bağlamış, böyle bir yaşam düzeni yaratmıştı. Yarı askerin, yarı ağaların hükümrânlığı sürüp giderdi. Yöre insanların devletle fazla ilişkisi olmazdı; sorunlarını kendi aralarında, çoğunlukla da ağanın buyruğuna göre çözerlerdi. Buralardan askere giden de az olurdu. Nüfusun yarısından çoğu devlete kayıtlı değildi. Bu yıllar yeniden isyan başlayınca her yere karakollar kurulmuş, çok asker gelmiş, insanların devlete kayıtlarıyla da uğraşmaya başlamıştı. İsmaillerin yörede sömürgeciliğe karşı isyan hareketleri tamamen hiç kesilmemişti. Türk ordusuna karşı isyanlardan sonra, Güney'de Irak ordusuna karşı Barzani hareketi başlamış, uzun süre devam etmişti. Peşmergeler, zaman zaman sınırı geçip İsmaillerin köylerine kadar gelirdi; onları iyi tanırlardı. Hattâ İsmaillerin yöresinden Güney'e gidip Barzanilere peşmerge olmuş çok sayıda insan vardı. Sınır kendilerine çok yakındı; atla bir-iki günde ulaşılabilirdi. Bu yüzden Güney'de olup biten her şeyi bilirler, yeni bir haberi hemen duyarlardı. Bu nedenlerden dolayı, yörenin insanlarında yurtseverlik duygusu çok canlıydı; bir ulusal eğitim gibi kuşaktan kuşağa sürerdi bu. Hepsi de Kürdistan'ın kurtulacağına yürekten inanırlardı. Ama ne zaman? İşte bunu bilmezlerdi. Kendi yörelerinde ortaya çıkan yeni gerilla isyanını da yakından tanıyorlardı İsmailler. "Apocular" diyorlardı bunlara. Askerler de böyle söylüyordu, ama halkın çok hoşuna gidiyordu bu deyim. Halk içinde iyice benimsenmişti. Gerillalar köylerine çokça gelip gitmiş, onları iyice tanımışlardı. Neyi, nasıl yapmak istediklerini öğrenmişlerdi. Onları canları gibi sevmiş, ellerinden gelen yardımı vermişlerdi. Hele çarpışmalar olunca, bu sevgi iyice büyümüş, isterlerse çocuklarını verecek düzeye gelmişlerdi. Şimdi iyice her gün onlardan haberdar olmak, yeni çarpışma haberleri duymak istiyorlardı. Sanki yıllardır sordukları "ne zaman" sorusuna şimdi cevap bulmuş gibiydiler.

Çadırlara iyice yaklaşıncı Musa irice bir taşın yanında durdu. Çadır-

lar, dağdan aşağı uzanan iki tepenin arasındaki koyakta kurulmuştu. Tepeler ormanlıktı. Çadırların üst ucundan kaynayan pınarın suyu, Musa'nın önünden şırl şırl akıp gidiyordu. Suyun sesi bir tatlı duyuluyor, yeni doğmuş ay ışığında suyun parıltısı daha bir hoş görünüyordu. Musa, bu tatlı manzarayı içinde duydu, bütün bedenini hoş bir mutluluk kapladı. O sırada arkadaşları da gelip yetişince hafif bir sesle:

"Geldik yoldaş" dedi Musa, "kime gidelim?"

Komutan bir an düşündükten sonra, "Parmaksız İsmail dayının çadırına gidelim" dedi, "geçenlerde ormanda karşılaştığımızda bize uğramıyorsunuz diye yakınıyordu."

Musa hareket ederken, "dur bir hele" dedi komutan. "Ne olur, ne olmaz, tedbirli olalım. Kimseyle karşılaşp durumu da sormadık." Musa ile başka bir arkadaşı göstererek, "Siz ikiniz yürüyüp gidin. Biz de iki yerde mevzileniriz. Bir olumsuzluk olursa ateş ettirmeyiz düşmana. Hem siz de uyarılmış olursunuz ev sahiplerini. Biz de geliriz. Haydin böyle yapalım."

Belirtildiği gibi yaptı herkes. Musa ve arkadaşı çadırların altından geçerek İsmail'inkine doğru yürüdüler. Zaten pek de uzak değildi. Musaların sesiyle köpekler uyandılar, her tarafı köpek sesi doldurdu. Bir kaç Musaların üzerine hücum etti. Yaylacıda, hayvancılık yapanlarda köpek çok olurdu. Köpekler en önemli koruyucularıydı onların.

İsmail'in çadırına varınca Musa seslendi:

"İsmail dayı, İsmail dayı!"

Az sonra çadırın ağzı açılarak Adle ana dışarı çıktı. Bir yandan da "kim o" diye soruyordu.

"Biziz" dedi Musa, "Peşmerge."

Adle ana zaten bakınca tanıdı. Karanlıktı ama, giyim kuşamlarından tanıyordu onları. Hemen bir gayrete geldi. Evine geldikleri için çok mutlu olmuştu. İçeriye, dışarıya ayrı ayrı seslendi:

"Buyurun, buyurun, hoşgelmişsiniz, başım-gözüm üstüne" dedi Musalara. İçeri davet etti.

"İsmail misafirler gelmiş, çık da karşıla" diye bağırdı kocasına.

O sıra diğer gerillalar da kalkmış geliyorlardı. Çadıra yaklaşıncı, bir arkadaşına "Yoldaş sen nöbetçi ol burada" dedi komutan. "Biraz sonra değiştiririz. Nöbetimizi kendimiz turalım."

Gerillalar çadıra geldiğinde Parmaksız İsmail de dışarı çıkmıştı. Adle ana içeriyi düzenliyor, yer hazırlıyordu. İsmail, "Hoşgelmişsiniz" dedi hepsine tek tek, ellerini sıktı. Sonra da içeri buyur etti.

Kıl çadırın kapı diye bırakılan yerinden tek tek içeri girdiler. Sırt çantalarını çıkararak gösterilen yere oturdular gerillalar. Silahları yanlarındaydı hepsinin, asla uzak bırakmazlardı. İsmail de oturdu misafirlerinin yanına. Hepsini tek tek yeniden "Hoşgeldiniz" dedi. Bu adetti o yörede, evine giren misafire içerde yeniden merhaba denirdi. İsmail'den sonra Adle ana da "Hoşgelmişsiniz" dedi gerillalara tek tek. Sonra da hareketlenerek çalışmaya başladı. Çaydanlığa su doldurarak ocağı sürdü, odun getirip ateşi yeniden tutuşturdu. Misafirlerine alelacele yiyecek hazırlıyordu; sevinçle, memnuniyetle yapıyordu bunu. Gerillalar yerlerine iyice yerleşerek nefeslerini topladılar. Bir yandan da İsmail dayı ile hal-hatır soruşturdular; köydeki durumları sorup öğrendiler. Kopuk kopuk sohbet konuşması başlayıp geliyordu. Çadırın içi zayıf bir ışıkla aydınlanıyordu, ateş gürleştikçe aydınlık biraz fazlalaştı. Her yaylacıda olduğu gibi eşyalar biraz dağınık görünümündeydi. Zaten ne vardı ki, birkaç yatak, biraz yiyecek, kab-kacak, bir de üzerinde oturdukları keçe. Ortalığı karıştıran süt-peynir işleriydi, hem kirletiyor bol bol, hem de koku veriyordu her yana. Ama ürün de bundan çıkıyordu; bunun için katlanılıyordu bu kadar zahmete. Gerillalar geldiğinde İsmail henüz yatmamıştı. Adle ana az önce hayvanların yanından gelmiş, süt-yoğurt-peynir işleriyle uğraşıyordu. İsmail de ara sıra lâzım gelirse yardım ediyordu karısına. Çadırın bir yanını boydan boya serilen yataklar kaplamıştı. Çocuklar yan yana dizilmiş yatıyorlardı, derin bir uyku içindeydiler. Kiminin bir yanı, kiminin ayağı açıktı; ama rahat bir görünüm vardı yatışlarında.

Adle ana çarçabuk yiyecek bir şeyler hazırlayarak sofrayı getirip kurdu ortaya. Kenarlarına, kendilerine mahsus sacda yapılmış bazlamaları dizdi; ortaya yoğurt, kaymak ve peynir tabaklarını yerleştirdi; çaydanlığı ve bardakları alarak kenara çekilip doldurdu; tek tek çayları koyarak bu-yur etti misafirlerini. Gerillalar sofraya oturup yemeye başladılar. Karnı tok olsa da, İsmail de yiyor, misafirlerini yalnız bırakmıyordu. Adle ana, çaydanlık yanında ocağın başında oturuyor, boşaldıkça çayla dolduruyordu bardakları. Böylece hem hafif hafif sohbet ettiler, hem de yemeklerini yediler. Sofrada yemekler iyice azalmıştı ki, komutan ani bir hareketle saatine baktı, hemen Musa'dan radyoyu isteyerek aldı, acele açıp Diyarbakır istasyonunu buldu. Haberler yeni başlıyordu. Kadın spikerin tiz sesi bir anda yemeği durdurup nefes alışlarını yavaşlattı:

"Şırnak ilçesinin Dereler mevkiinde, teröristlerle güvenlik kuvvetlerimiz arasında dün sabah meydana gelen silahlı çatışmada iki erimiz şehit

olmuş, iki er de yaralanmıştır. Yaralılar hastanede tedavi altına alınmış olup sağlık durumları iyidir. Güvenlik kuvvetlerimiz teröristlerin peşinde operasyonlarını sürdürmektedir. Çember iyice daratılmıştır, kısa sürede eşkiya sağ ya da ölü olarak ele geçirilecektir..."

Haber bitince kahkahayla güldü komutan. Diğer gerillalar, İsmail dayı, Adle ana hep gülüştüler. Adle ananın gözlerinin içi parlıyordu, "Yiğin arslanlarım, helal olsun size" der gibi gözlerini gerillaların üzerinde gezdiriyordu. Onlardan daha ayrıntılı bilgi ister gibi bir hali vardı.

"Yalanın böylesine tarihte bile çok az rastlanmıştır" dedi komutan. Hazır yeri gelmişken olayı doğru ve geniş olarak anlatmak istiyordu. Öğrenirse diğer köylülere de anlatırdı İsmail dayı. O anlatmasa bile Adle ana hemen sabahtan tüm köye yayar, öyle bir anlatırdı ki, yediden yetmişe köyde herkes duyar, Adle ananın kattıklarıyla birlikte fazlasıyla öğrenir, eksiği kalmazdı. Köylü insanı olayları böyle anlatırdı; hele hoşuna giden bir haberse biri iki yapar olayları kat kat fazlaştırırdı. Olayın geniş biçimde öğrenilmesi köyde iyi olurdu; köylüye güven ve cesaret verirdi. Komutan, sözlerini sürdürdü:

"Buna savaş biliminde psikolojik savaş diyorlar. Her savaşta herkes başvuruyor buna. Savaşan taraflar, kendi gücünü ve düşmanının zayıflıklarını anlatarak, düşmanının askerlerinin ve destekleyenlerinin morallerini bozmayı, böylece onları zayıf düşürmeyi amaçlıyorlar. Tabii kendisinin anlatacak güçlülüğü olmayanlar da, binbir türlü yalan uydurarak kendilerini güçlü gibi göstermeye çalışıyorlar. Bu bizim düşmanlarımız, herhalde tarihin tanık olduğu en büyük yalancılarıdır. Öyle görünüyor ki, tarihe bu namla geçecekler. Ne yapsınlar, başka çareleri de yok. Öyle haksız ve öyle perişan bir durumdalar ki, yalan uydurmasalar söyleyecek bir şey bulamıyorlar."

Burada biraz durdu, düşünüyor gibiydi. Herkes sessiz bir vaziyette kendini dinliyordu. "Anlat" der gibiydiler. "Bakın olayı anlatayım size" dedi. Ve devam etti:

"Biliyorsunuz, Mergûmar'ın içinden yandaki köye yol yapıyorlar. Köye yol yapılması iyi, ama bunu kötüye kullanacaklar. Yol tamamlanırsa köye devamlı karakol kuracaklar. Köylülerin hepsi yurtsever, mücadelemizi destekliyorlar; karakol kurarak köye baskı yapacak, mücadeleye yardımlarını önlemeye çalışacaklar. Önceki gün sabah erkenden geldik, yol şantiyesine yakın elverişli bir yere pusu kurduk. Şantiyede kimse yoktu, hepsi köye gitmişler. İki dozer vardı, ikisini de ateşe verdik. Alev

yükselince şantiyeciler ve askerler geleceklerdi. Biz pusuya yerleştik. Biraz sonra, alelacele, yarı uykulu geldiler de. Uzun yol, koşmuş iyice terlemişlerdi. Tam menzile girince biz bastık kurşunu. Bize aralarında bir tek kurşun sıkın bile olmadı. Sadece gerilerde olan bir grubun, olduğu yerden ateş ettiği görüldü. İlk grup bir askeri birlikti; çoktular. Gerçi biraz dağınık geldiler, ama biz de bunu tahmin ederek pusuyu geniş bir alan yaymıştık. Sayımız onların üç katıydı, biz de çoktuk, ağır silahlarımız vardı, olaydan sonra böyle küçük grup olarak ayrıldık. Her birimiz ilk nişan aldığımızı vursak bile, yirmiden fazla eder. Oysa pusuya düşenler bize kurşun bile sıkamadılar, yani onlardan hiç ses çıkmadı. Olaydan sonra biz, arazinin uygun olduğu ormanlık bir yere çekildik. Akşama kadar orada kaldık. Olay yerine kimseyi yaklaştırmadık. Helikopterler geldi, asker indiremedi. Bir tanesi yere indi, asker indirecekti, ama öyle yayılım ateşine tuttuk ki, indirmeden uçmak zorunda kaldı, büyük ihtimalle o da yara aldı. Akşam olunca biz, arkadaki dağın başına çıktık. Olay yerini görecek şekilde yerleştik. Tabii çok uzaktı, biz olay alanından artık uzaklaşmıştık. Ama günboyu izledik, dürbünlerle her şey iyi seçiliyordu. Günboyu belki yirmiden fazla iniş yaptı helikopter. Hep ölü ve yaralı taşıdı kasabaya. Bazen de asker getirip indirdi alana. Fakat o gün asker sadece çevrede mevzilenip, kendini ve alanı korudu; geniş çevrede operasyona çıkan birlik olmadı; hep olayla, bu işle uğraşular..."

Komutanın sözü Çoban Murat'ın sesiyle kesildi. Murat, "Amca" diyerek yatağından yukarı fırladı. Diz üstü çöktüğü yatağında, uykulu gözlerini elleriyle ovarak, şaşkın şaşkın bakmaya başladı oturanlara. Yüreği gürp gürp vuruyor, hızlı hızlı soluyordu. Terlemişti. Korkmuş olduğu her halinden belliydi. Akşamdan yatağa girince hep gündüz gördüklerini düşünmüş, hayali böyle dolmuş, öylece dalıp gitmişti uykuya. Rüyasında da gündüz yaşadıklarını görmeye başlamıştı. Oların içinden gerillaları seyrederken, etrafı gözleyen gerilla kendisini görmüş, "buraya gel" diye çağırmıştı. Büyük bir korkuya kapılmış, gerisin geriye de kaçamamıştı. Olduğu yerde ayağa kalkıp öyle kalmıştı. Gerillanın yanına da gidememişti. Ama gerilla silahını alıp üzerine gelmişti. Gerilla yaklaştıkça korkusu ve heyecanı iyice artmıştı. Tam gerilla kendisini tutacaktı ki, "Amca" diyerek uyanmıştı.

Murat'ın bağırsına ve haline bakıp oradakilerin hepsi gülüştüler. Murat, bir yandan şaşkın şaşkın bakarken, bir yandan da bu gülüşmeye bozuldu biraz. Oturduğu yerden, "Ya, ben sizi görmedim mi sanki" diyerek

bozuntuyu yıkmak istedi. Bunun üzerine yine toplu gülüşme oldu. Bu durumu bozmak için Adle ana müdahale etti:

"Oğlum kalkıp da amcalara 'hoşgeldiniz' desene. Ayıp değil mi?" dedi.

Bu söz üzerine Murat kalktı, gündüz görmüşlüğünden de güven alarak, gerillaların tek tek ellerini sıkıp "hoşgeldiniz" dedi. Sonra da gidip anasının yanına oturdu. Şaşkınlık ve sevgi dolu bir gözle gerillaları süzmeye başladı. Onları iyice tanımaya, kendisini rüyasında tutan gerillayı seçmeye çalışıyordu. Komutan konuşurken nöbetçi değiştirilmiş, Adle ana sofrayı toplayıp kenara almıştı. Yeniden bir çay hazırlayarak gerillalara sundu. Çay içerken, gerillalardan biri Murat'a sordu:

"Adın ne senin bakalım?"

"Murat."

"Ne iş yapıyorsun sen Murat?"

"Çobanım."

"Gerilla olmayacak mısın?"

"Olacağım. Hem de şimdi."

Bu sözü söyleyince Murat, bir anasına, bir de babasına baktı. Sözüne yönelik tepkilerini ölçmek istiyordu.

"Peki, hani senin silahın?"

Murat, önce gerillaların ellerindeki silahlara baktı. Sonra babasına ve anasına baktıktan sonra, çadırın direğinde asılı duran av tüfeğini gösterek, "İşte" dedi. Murat'ın burada altta kalmayışına tekrar gülüştüler oradakiler. Gerillalarla İsmail arasındaki konuşma sürüp gitti. Adle ana bir ara kalkarak, misafirlerine azık hazırlayıp kapların yanına koydu. Murat, doya doya gerillaları ve silahlarını seyretti. Hayranlığı ve tutkusu iyice arttı, duyguları kabardı. Çadırlarına geldiklerine, babasıyla bu kadar dost olduklarına göre, bunlar çok iyi insanlar olmalıydılar. Onlar gibi olmak ne kadar iyi bir şeydi. Murat, çok şey geçirdi içinden onlara bakarken. Çok hayaller gelip geçti aklından.

Zaman ilerleyip, işlerini tamamlayınca, müsaade isteyip ayağa kalktı gerillalar. Murat, şaşkın ve düşünceliydi. Hemen anasının elini tutarak:

"Hani ya, ben de onlarla beraber gidecektim" dedi.

"Sonra gidersin oğlum" dedi Adle ana, "hele sen şimdi büyümene bak. Büyüyünce onlarla birlikte arslan gibi bir yiğit olursun."

"Söz mü?" dedi. Murat.

"Söz!"

Murat, sözü alınca geri dönüp yatağına oturdu. Nasıl beraber gidebileceğine kendisinin de pek akli yatmamıştı zaten. Onlar, gece kalkıp gidiyorlardı. "Gece gidiyorlar, sabahı da beklemiyorlar" diye geçirdi içinden Murat. Niye böyle yapıyorlardı? Bir süre bunu düşündü, ama bir anlam veremedi bu işe.

Parmaksız İsmail'in elini tek tek sıktıktan sonra, "Hoşçakalın" dedi gerillalar.

"Uğurlar olsun. Güle güle gidin" dediler Adle ana ile İsmail. Çadırın dışına çıkmışlardı.

"Başımız-gözümüz üstüne. Gene bekleriz!"

-III-

Kasabaya girerken minibüsü durdurdu askerler. Arama vardı. Parmaksız İsmail'in yüreği gürp gürp vurdu bir an. Elini yavaşça cebine soktu, küçük parça kağıda bir değırdi, yavaşça tekrar geri çıkardı. Yapabileceğı fazla bir şey yoktu. Aslında atak davransa bir hal yoluna koyabilirdi belki; ama görülüp daha çok şüphe de uyandırabilirdi. Sağına, soluna, askerlere baktı. Çaresizdi. Baştan ihtiyatlı davranıp iyice saklayamamıştı. Gerçi çok sıkı arıyorlar, herbir şeyi döküyorlardı; ama yine de kolay kolay bulunamayacak bir şekilde saklanabilirdi. "Yiğitliğimiz tuttu" diye geçirdi içinden İsmail. Kızdı tedbirsizliğinden dolayı kendi kendine. Çaresiz, olacağı beklemeye hazırladı kendini.

Güneş daha yeni doğuyor, kasabanın üzerine ilk ışıklarını vuruyordu. Minibüs, köyden sabah ışıyınca çıkmış, ancak varabilmişti kasabaya. Yol çok bozuktu. Zaten bu yol da yeni açılmıştı, karakol için. Dağda gerilla hareketi başlayınca çok sayıda köye yeni karakollar açmıştı devlet. Beş- alu köy, ya da mezraya bir karakol düşüyordu şimdilik. Ama habire yenileri açmak için çalışılıyor, her köye bir karakol kurulacağı söyleniyordu. Okul varsa okul, köy odası varsa köy odası karakol haline getiriliyor, içine asker yerleştiriliyordu. Eğer bunlar da yoksa, çadırlarla yazlık yapılmaya çalışılıyordu. Bir yandan da, karakolu olan köylere yol açmak için durmadan çaba harcanıyordu. Böyle giderse kısa sürede karakol kurulmadık köy kalmayacaktı bu yörede. Ama İsmaillerin köyüne henüz sıra gelmemişti. Bu yüzden köyün yolu da yoktu. İsmail, akşamdan atla, karakolu ve yolu olan komşu köye gelmiş, atını orada bırakarak sabah kasa-

baya hareket etmişti. Kasabadan dönünce akşam tekrar atıyla köyüne gidecekti, alacağı eşyaları da bununla taşıyacaktı. Durumu ve kasabanın sıkı olduğunu biliyordu gerçi, ama "bir şey olmaz" deyip böyle gelmişti işte.

"Herkes aşağıya insin" dedi askerlerden biri minibüsün içindekilere. Eşyalarını ellerine alarak tek tek inmeye başladı köylüler. İnenler yolun kenarında tek sıra oluyor, eşyalarını ellerinde tutuyorlardı. Çevrede eli tetikte çok sayıda asker vardı. Arama böyle açıkta, her şeyin dökülmesi biçiminde yapılacaktı. Minibüsün kapısından çıkanı, iki asker, hemen yüzünü minibüse çevirip elleri yukarda minibüse yapıştırarak üzerine elle şöyle bir yokluyor, silah olup olmadığına bakıyor, silahı yoksa sıraya gönderiyordu. İlerde iki araba daha duruyordu. Yolcular indirilmiş, bir grup askerce aranıyordu. Bu kasabada her zaman sıkı arama olurdu. Gerçi oldum olası bu hep böyle olmuş, askerin halka baskısı her zaman sürmüştü. Ama şimdi bambaşkaydı. Şimdiki durum bir felaketti. Bir yıldan beri kasabaya o kadar çok asker gelmişti ki, askerin sayısı halkın sayısını aşmıştı. Sanki her yer askerin ablukası altına girmişti. Asker çoğaldıkça da aramalar ve baskı da artmıştı. Aranmadan hiçbir araba kasabaya girmiyor ve kasabadan çıkamıyordu. Tabi devletin arabaları hariç. Ama onları da zaman zaman yolu keserek gerillalar arıyorlardı. Bu arama işi hep böyleydi. İstisnasız her gün oluyordu. Bazı günler çıkışta da, girişte de, iki ayrı yerde arama bile yapılıyordu. Sadece yollarda mı? Kasabanın içi de böyleydi. Sabit ve sürekli arama yerleri vardı; seyyar gezen arama grupları vardı. Bir adam hoşlarına gitmeyince hemen durdurup üzerini arıyorlardı. Akşam karanlık basınca dışarı çıkma yasağı vardı; halk evine hapsediliyor, sokağa çıkmasına izin verilmiyordu. Çıkanlar ya kurşunlanıyor, ya da yakalanıp işgenceye götürülüyordu. Hele askerlerin yaşadığı yerlere yakın görünenler, sorgusuz kurşunlanıp öldürülüyor, "eylem teşebbüsünde iken bir terörist çatışma da öldürülmüştür" diye açıklama yapılıyordu. Halk, bu yapılanlar karşısında artık bezmiş, öfke küpü olmuştu. Bir yandan da, "ne kadar çok korkuyorlar" diyerek, birbirlerine bakıp bıyık altından gülüyorlardı bu olup bitene karşı. Yurtseverdiler, oldum olası düşmandılar onlara karşı; "Türk askeri" diyerek onunla dalga geçerlerdi hep. Ama şimdiki durum çizmenin boyunu gittikçe aşıyordu. Baskı, kendi şiddeti kadar karşı kin ve öfkeye yol açıyor; halkta toplu isyan mayası tutuyordu. Birbiri arasında konuşan herkes, "bu işin sonu toplu isyana varacak" diyordu. Halkın isyanı büyüyordu!...

Aranma sırası Parmaksız İsmail'e gelmişti. İsmail'e korku bir geliyor, bir gidiyordu. Heyecandan yüreği vuruyor, dizleri titriyordu. "Eşyalarını aç" dedi arayıcı çavuş. İsmail hemen açtı elindeki çıkını. Zaten fazla bir şeyi de yoktu. Çavuş, onları didik didik ettikten sonra, "ceplerindeki eşyaları çıkar" dedi. İsmail, kağıt dışındakileri çıkardı, kağıdı çıkarmadı. Çavuş, cebindeki eşyalarına da baktıktan sonra, "ellerini havaya kaldır" dedi. İsmail'in ceplerini aramaya başladı. İsmail'in yüreği parçalanacakmış gibi çarpıyordu. Dayak yemek zordu ve işte kapıya gelmişti. İşkence yapıldığı söyleniyordu; nasıl yapıldığını İsmail bilmiyor, korkuyordu. Bundan da öte üzerine aldığı bir işi yapamamış olacaktı. İçinden "nasıl bakarım ben o gençlerin yüzüne bir daha" diyor; en çok da bunun için korkuyor, heyecanlanıyordu. Dayak korkutucu olsa da, İsmail'in canı pekti; "işkence mişkence, ne olursa olsun dayanırım herhalde" diyor, kendine güven veriyordu. Çavuş, İsmail'in ceketinin ve gömleğinin ceplerini aradı, uçkur bağlamalarını yokladı, sonra elini şalvarın cebine atıp şöyle bir dolaşurdu. İsmail elini çıkaracağını sandığı bir anda, eline küçük katlanmış bir şey değdi. Hemen çıkarıp baktı, kağıdı açtı; yazılanlara şöyle bir bakıktan sonra, gözünü İsmail'e dikip:

"Ne ulan bunlar" dedi.

Biraz duraladıktan sonra, "kağıt çavuş beg" dedi İsmail.

"Anladık kağıt da, ne kağıdı ulan bu" dedi çavuş, "gel bakalım buraya."

Çavuş önde, İsmail arkada yüzbaşı Hüsnü'nün yanına doğru yürüdüler. Yüzbaşı, arama yapan birliğin amiriydi. Çavuş, yüzbaşının önünde bir selam çatarak, elindeki küçük kağıdı yüzbaşıya verdi. "Bunun cebinden çıktı komutanın" diyerek de İsmail'i gösterdi.

Yüzbaşı Hüsnü, kağıda şöyle bir baktı. Yazılanları bir sefer okudu. Azıcık düşünüp, ikinci kez tek tek okudu:

"On adet çefiye,

Yedi adet şalvar,

On takım iç çamaşırı,

Onbeş çift çorap,

Dokuz çift mekap. Numaralar 43, 42..."

Yüzbaşı, "Hımmm!" diyerek, İsmail'in yüzüne sertçe baktı.

"Bir kişinin bu kadar eşya almasının yasak olduğunu duymadın mı lan" dedi.

"Duymadım komutan beg" dedi İsmail.

"Nee, nee, duymadın mı?" dedi yüzbaşı ve İsmail'in suratına bir tokat indirdi. İsmail, yediği tokatla şöyle bir sendeledi, zorlukla doğruldu. Burada hemen tokat vurulacağını tahmin etmemiştir. Yüzbaşı, yanındaki askere.:

"Şunun ellerini kelepçeleysin, arabaya atın" dedi.

İçinden, "tamam" dedi İsmail, "işkencenin alasını göreceğiz."

Ellerini kelepçeleyip arabaya götürdüler İsmail'i. Araba bir süre daha devam etti, İsmail arabada öylece bekledi. Altı aydır bu kasabada yeni bir "yasak" daha çıkmıştı. Hiçbir köylü ve de kasabalı, bir yıl içinde bir takım giyim eşyasından fazla alamazdı. Ayaklarındaki ayakkabıları yeni olan birinin elinde, yeni bir çift ayakkabı görüldü mü, vay gelmişti artık onun başına. Hemen orada yakalanır, ayakkabısı elinden alındığı gibi, her tarafı parçalanıncaya kadar da dayak yerd. Hele elindeki ayakkabının markası "mekap" veya benzer sportif bir ayakkabı ise, işkencenin her türlüüne uğrardı. Bütün bunların bir tek gerekçesi vardı: "Siz bu fazlaları alıp Apoculara götürüyorsunuz. Apocuların destekçisisiniz." Böyle denir, insanlar "Apocuları destekliyor" gerekçesiyle işkencenin en vahşisine uğratılırlardı. Bu biçimde yüzlerce insan yakalanmış, işkenceden geçirilmişti şimdiye kadar. Aynı uygulama artarak devam ediyordu. Öyleki, köylüler kasabadan birbirlerine eşya alamaz hale gelmişlerdi. Herkes eşyasını kendisi almak, ufak bir şey için kasabaya gitmek zorunda kalıyordu. Gerillayla sıkı ilişki içinde olabildiklerinden, en çok da köylüler sıkıştırılıyordu bu uygulamayla. Böylelikle gerillayı elbisesiz koymaya çalışıyorlar. Bununla gerillayı başarısız kılacaklarını umut ediyorlardı.

Bir süre sonra arabası hareket etti İsmail'in. Kasabaya girdi ve doğru askeriye'nin içine yürüdü, bazı binaların ve sahaların yanından geçerek, eski ve orta büyüklükte bir binanın önünde durdu. Araba hareket ederken İsmail'in gözlerini de bağlamışlardı. Öylece indirerek, iki koluna girip yürüttüler, binanın merdivenlerinden birkaç kat aşağı indirip küçük bir odaya kapattılar. Gözlerini açtılar, ama kelepçeyi çözmediler. Gözlerini açmak ne fayda, zifiri karanlıktı içerisi, ufak bir ışık parçası da sızınmıyor, göz gözü görmüyordu. İsmail ancak ayakta durabiliyordu, oturacak hiçbir şey yoktu. Kelepçeli elleriyle sağ-solu araştırdı İsmail, bir şey bulamadı; ayaklarının altında çamur gibi bir şey vardı. Yüzüne su damlaları vuruyor gibiydi, su damlayacak kadar nemliydi içerisi. Bunaltıcı bir küf kokusu vardı. Bir an boğulacak gibi oldu İsmail. Sonra biraz alıştı ya da vücudu uyuştu.

Bir süre burada kaldıktan sonra, alıp hemen karşıda başka bir odaya götürdüler İsmail'i. Burası geniş ve aydınlıktı, elektrikle aydınlatılıyordu. Bir masanın başında yüzbaşı Hüsnü oturuyordu; dişleri açılmış zoraki gülmeye çalışıyordu. Odanın ortasında bulunan eski bir sandalyeye oturtular. İsmail'i. Oda da beş kişi daha vardı; Hepsi asker elbiseli, zebellah gibi adamlardı. Bir süre sesizce öyle kaldılar; devamlı sert sert İsmail'in yüzüne baktı yüzbaşı Hüsnü. Sonra, yerinden kalkıp şöyle bir İsmail'in etrafında dolandıktan ve elini eline vurduktan sonra:

"Söyle bakalım İsmail, bu eşyaları ne zaman ve nerede verecektin Apoculara" dedi. Arama sırasında İsmail'in nüfus cüzdanı ile birlikte bütün eşyalarını almışlarıdı.

"Ne Apocuları kumandan beg" dedi İsmail.

"Nee, nee, ne Apocuları mı?" diye ünledi yüzbaşı Hüsnü, "Ulan, ağzınızdaki lokmayı, sırtınızdaki hırkayı çıkarır her şeyinizi vererek beslersiniz bu eşkiyayı. Buraya gelince de hiç duymamış gibi 'ne Apocuları' dersiniz değil mi? Ben şimdi gösteririm sana, bunun ne demek olduğunu?"

Hemen İsmail'in gözünü bağladılar. Gözü bağlanır bağlanmaz ilk tekme mi midesinde buldu İsmail. Tekme-tokat her yandan iniyordu İsmail'in kafasına, karnına, dizkapaklarına, her bir yanına. İçinden "size hiçbir şey söylemeyeceğim" dedi İsmail; ve dişlerini sıkarak kendini sopaya göre bıraktı. Epey bir süre devam etti bu böyle. Sonra İsmail'i yatırıp ayaklarını kaldırdılar; tabanlarına darbeler inmeye başladı. Bir süre de bu devam etti. Sonra kelepçeyi çözüp İsmail'i kaldırarak, iki kolunu yukardan gerip salındırdılar. Zoraki hissediyordu artık İsmail bunları. Bir süre de böyle vücuduna değen darbeleri duydu İsmail. Sonra hiçbir darbe hissetmez hale geldi; bayılmıştı. Gereken işlemlerin tümünü tamamladıktan sonra, İsmail'i tekrar ilk götürdükleri odaya bir çuval gibi attılar.

Yüzbaşı Hüsnü bu işlerin ustasıydı. Özel eğitimini görmüş, hattâ bir ara ABD ve Avrupa ülkelerinde kısa süreli kurslara bile katılmıştı. İnsanı, her yanı kırılınca kadar döver, fakat istemedikten sonra kolay kolay öldürmezdi. Her türlü ilmini tekmilen bilirdi bu işin. Bu kasabaya geldikten sonra da büyük tecrübe sahibi olmuştu. Bodruma çektiği insan sayısı yüzleri aşmış, artık binlere ulaşmaya dayanmıştı. İsmail'e de gördüğü ilmi, kazandığı tecrübeyi uyguluyordu.

Aradan epey bir zaman geçtikten sonra, İsmail ancak kendine gelebildi. Ayılmaya başladıkça kendini ağır bir sızı ve acı içinde buldu. Her yanı kırılmış, vücudunun etleri dökülmüş gibiydi. Gözlerini zorla açtı, ama

hiçbir yeri göremedi; zifiri karanlıktı içerisi. Yan tarafına çökmüş, dar bir yerde sıkışmıştı. Elleriyle yeri yokladı, yine çamur gibi bir şey vardı. "Aynı yere atmışlar" dedi kendi kendine. Bir yandan duyduğu acıyı, bir yandan da ne yapacağını düşünmeye başladı. Eşya almak yasaktı, bunu kendisi de biliyordu. Hiçbir şey söylemese, o zaman Apocular için aldığı kesinlik kazanacaktı. Acaba köylüler için aldığını söylese olmaz mıydı? Köylülere sorarlar mıydı? Bu da yasaktı, ama yine de diğerine göre "hafif suç" sayılırdı. Bir süre, bu düşünceler içinde inleyip durdu.

İsmail acı içinde gidip gelirken, kapı yeniden açıldı. İsmail'i tekrar karşı odaya götürdüler. Yüzbaşı yerinde oturuyordu. İsmail'i eski sandalyeye oturtular tekrar. Yüzbaşı, bu kez oturduğu yerden sormaya başladı:

"Apocularla nerede görüşecektin İsmail" dedi.

"Ben Apocuları bilmem kumandan beg" dedi İsmail. Zorla konuşuyordu.

"Peki bu kadar eşyayı kime alıyordun ya?"

"Köylülere beg"

"Hangi köylülere? Adları nedir?"

Burada biraz durakladı İsmail. "Söyleyeyim mi, söylemeyeyim mi" soruları arasında gidip geldi. Ama bir kez "köylülere" demişti. Şimdi kim olduklarını söylemese kendini daha çok ele vermeyecek miydi? Nihayet, kendi köylülerinden beş kişinin adını söylemeye karar verdi.

İsmail, çektiği acıya yaptığı işin utanç duygusunun da karıştığı bir ortamda, zorla adları söyleyebildi. Yüzbaşı hepsini tek tek yazdıktan sonra, kağıda eline alıp kalktı ve İsmail'e dönerek:

"Böylelikle sen kimi kandıracağını sonıyorsun" diye bağırdı.

Yanındakilere; "Yatırın şunu falakaya. Sonra da aynı yere atın" emrini vererek odadan çıkıp gitti.

Yüzbaşı Hüsnü, elindeki kağıtları doğru paşanın odasına vardı. Selamını çakarak kağıtları paşanın masasına koydu. Paşa tuğgeneralidi; kasabadaki en yüksek rütbeli amirdi. Yöredeki bütün taktik hareketi yönetiyordu. İriyarı, kıpkırmızı yüzlü, gözleri dışına fırlamış bir adam azmanı gibiydi. Çok az konuşur, çevresine hep bağıırır, çağırırdı. Bol bol küfredirdi. Kasabada bir tek yüzbaşı Hüsnü'ye karşı sert konuşmaz, küfür etmezdi. Bir de yüzüne karşı ağaya küfür etmezdi; ama ardından ona da sövüp sayardı. Kasabada resmen bir tugayın varlığı söyleniyordu, ama çevresiyle birlikte bir tümen kadar asker vardı. Bu kasaba, gerillaya karşı bastırma hareketinin merkezi seçilmiş, amir olarak da bu adam görevlendirilmişti.

Paşa masadaki kağıtları şöyle bir okuduktan sonra, ayakta yüzbaşını dinlemeye başladı.

"Komutanım" dedi yüzbaşı Hüsnü, "bu listenin Apoculara ait olduğu kesin. Bunlar başka hiç kimse için yapmazlar bunu. Nüfustan da soruşturduk; bu adamın bu numaralarda ayakkabı giyecek kendinden başka kimsesi de yok. Şimdilik söylemedi, ama Apocularla nasıl buluşacağını söylese bile bir işe yaramaz; şimdiye kadar duymuşlardır bunun yakalandığını. Kendi köyünden bu isimleri verdi. Doğru değil, ama bunu ihbar kabul edip onları da getirsek iyi bir ders olur o köy için."

"Doğru" dedi paşa. Biraz durdu, "Hemen hareket geçin. Helikopterleri de kullanın. Üç gün gerekeni yapar, sonra bırakırsınız. Öyle olmalı ki, sadece kendileri değil, gören herkes de dersini almalı. Ve de anlamalı şanlı Türk ordusuna karşı gelmenin ne demek olduğunu..."

Paşa, gülümsemeye çalışarak yüzbaşı Hüsnü'ye baktı. Büyük laf etmenin kibirin taşımaya çalıştı üzerinde. Her şeyi gerektiği gibi yapacağına güveniyordu Hüsnü'nün. Sayısız deneyi vardı bunun.

"Başüstüne komutanım" diyerek, tekrar sert bir selam çaktı yüzbaşı Hüsnü. Ve hızlı adımlarla odadan çıkıp gitti.

Köy baskınları günlük, anlık olaylar haline gelmişti.

-IV-

Kürdistan, Fırat ve Dicle ırmaklarının sularını topladığı havzadan oluşan bir toprak parçasıdır. Baştan başa, doruklarında dört mevsim kârın eksik olmadığı yüksek dağlarla ve kesin yamaçlı derin vadilerle kaplıdır. Coğrafi dilde yukarı Mezopotamya olarak adlandırılan bu kara parçası, aslında boydan boya bir dağ yükseltisi gibidir. Batıdan doğuya, kuzeyden güneye doğru uzanan sıradağlar burada içiçe geçmişler ve adeta bir yumak oluşturmuşlardır. İşte Fırat ve Dicle'ye su toplayan binlerce vadi ve dere, bu büyük yükseltiyi parça parça bölerek onu şekilden şekile sokar. Binlerce yıldır toprağı yara yara azgın sel suları, çoğunlukla insanın ulaşamayacağı kale gibi su yatakları ortaya çıkarmıştır. Fırat Nehri, bu kara parçasının kuzey ve batı kesimlerinin sularını toplar; sonra da güneye dönerek Basra Körfezi'ne doğru kıvrıla kıvrıla akıp gider. Dicle ise, bunun güneyinde kalan toprakların sularını toplayarak hacmini bulur; Diyarbakır'dan Cizre'ye uzanır; tarihi Cizre Kalesi'nin dibinde bir ka-

vis çizerek aynı yönde akar ve köfreze ulaşmadan Fırat ile birleşir.

Cizre mıntıkasında, Dicle Nehri'nin batı yakasından bir dağ yükselir: Cudi Dağı. Cudi, Dicle kıyısından yükselerek doğuya doğru uzanan, yalçın kayalı, sert görünümlü uzun bir dağdır. Doğu ucu, bu kez de, çok derin ve keskin olan Hezil Vadisi ile kesilir. Bu haliyle Cudi Dağı, yan cepheden ve uzaktan bakılınca, sürülüp yığılmış, savrulmaya hazır bir harman gibir görünür. Cudi Dağı'nın özellikle batı yarısı oldukça kayalıktır; yalçın kayalardan oluşan bu kesim çoğunlukla zirveye geçit vermez. Bu alanda topu topu üç-beş kapı bulunur zirveye çıkmak için. Doğu yarısı ise böyle değildir, zirveye, çıkmada burada daha çok yol bulmak mümkündür. Cudinin zirvesi, üzerinde kayalıklar bulunan bir düzlük gibidir. Sıradağ boyunca uzanıp gider bu düzlük. Bir uçtan zirveye çıkılınca, hiç zorluk çekilmeden yol bulunarak rahatlıkla gidilebilir öteki uca kadar.

Cudi Dağı'nın güneyi, olabildiğince geniş bir ovalıktır. Çok verimli olan Silopi-Zaxo ovalığıdır burası. Kışları kolay kolay kar düşmez bu ovalığa ve bol ürün yetişir. Dağın kuzeyi ise, Dicle Nehri'nden Hezil Çayı'na kadar uzanan ormanla kaplı derelik-tepelik bir alandır. Dağlar kadar olmasa da, bu alan kışları epeyce kar tutar. Cudi Dağı'ndan kuzeye bu ormanlık alanın genişliği yer yer otuz-elli kilometre arasında değişir. Yürüyen bir insan için, her yeri hemen hemen bir günlük yoldur. Bu ormanlık alan, Cudi Dağı'na onlarca derin koyakla dayanır. Bu alanın kuzeyi, yine yüksek dağlık alanlardan oluşur. Hem de bu dağlar, Cudi'ye göre daha da yüksektirler. Ama burası Cudi gibi uzanan tek bir sıradağ değildir; daha doğrusu buradaki dağlar, Cudi gibi doğu-batı istikametinde uzanmazlar; güneyden kuzeybatı veya kuzeydoğu istikametinde uzanıp giderler. Fakat hepsinin güney ucu Cudi'nin kuzeyindeki derelik-tepelik alana dayanır; sanki güney uçları doğu-batı istikametinde aynı hizadan başlıyor gibidir. Bu dağlar, çoğunlukla dar ve derin vadilerle birbirlerine dayandıkları için, Cudi'den bakılınca aralarında derin vadiler bulunan bir sıradağ gibi, yanyana dizilmiş dağlar olarak görünürler. Batıdan doğuya Gabar, Karadağ, Çırav, Herekol, Piran, Katolar olarak sıralanıp giderler. Bu dağların bazılarının diğer ucu Dicle vadisine, bazılarının da Dicle'nin bir kolu olan Botan vadisine dayanır. İçlerinden Piran Dağı yuvarlak bir yükseltidir, Herekol ise kuzeyde yayvanlaşarak başka dağlara yerini bırakır. Bu dağlarla Cudi arasında yer alan ormanlık alan, doğuda derin Hezil vadisi ile kesilir. Ama Hezil'e varmadan, Piran ve Herekol'un doğu

ucundan kuzeye doğru dönerek, benzer alan devam edip gider. Gittikçe yükselerek Botan Vadisi'ne dayanan, Botan Çayı'nın kaynağına ulaşan tarihi yaylaları meydana getirir.

Cizre-Silopi ovasından Botan yaylaklarına kadar ulaşan bu geniş alan, aslında başlı başına bir tarihtir. Cizre-Botan olarak adlandırılan bu alan, göçebe aşiretlerin yuvası olmuştur. En ünlü Kürt beylikleri burada kurulmuş, Kürt dili ve kültürü en çok burada gelişmiş, Kürt ulusal tarihi burada örülmüştür. Dönem dönem ortaya çıkan işgal hareketlerine karşı her zaman direnilmiş, kemalist Türkiye'ye kadar kalıcı bir işgalci egemenlik yaşatılmamıştır. Tarih içinde bura insanının, hayvancılık yapan göçebe aşiretlerin yaşamı da ilginçtir. Cizre, Silopi Ovası aşiretleri için kışlaktır; güz geçip de kar düşmeye başlayınca bütün aşiretler, hayvanlarıyla ve evleriyle birlikte bu ovalık alanlara iner, kışı burada geçirirler. Bahar gelip de karlar erimeye başlayınca, her şeylerini toplayıp dağlara doğru harekete geçerler; karın erime seviyesine göre onlar da dağların doruklarına doğru yükselirler. Bahar, genellikle Gabar'dan Herekol'a kadar olan alanda geçer. Temmuz-Ağustos sıcaklığında ise, Çatak, Gürpınar, Başkale'ye kadar uzanan Botan Çayı'nın gözesine kadar varan serin yaylalara ulaşılır. Yazın yakıcı sıcak mevsimi, buraların bol otlaklı ve serin yaylalarında geçirilir. Güz gelip de dağların zirvelerine kar düşmeye başlayınca, bu hareket, bu sefer Cizre'ye doğru tersine döner. Karın toprağı kucaklama hızına göre, bu göçün hızı da devam eder ve kış mevsiminde tekrar kar tutmayan ovaya ulaşır. Tarihte belki de binlerce yıl, bura insanının yıllık yaşamı, böyle ovadan yaylaya dönüp durmuştur. Dört mevsim boyunca her zaman kara yakın, fakat karsız alanda yaşanmış, bunun için sürekli göç edilmiştir. Bugün de benzer yaşamı sürdüren aşiret toplulukları hâlâ vardır. Fakat bunlar sayılıdır, azdır; artık topraklar bölüşülmüş, sadece ovada değil, en yüksek yaylada bile köyler kurulup yerleşik hayata geçilmiştir.

Şimdi, Cudi Dağı'nın kuzeyindeki derelik-tepelik alanda da kurulmuş onlarca köy ve mezra vardır. Bunların ortasında da kurulup gelişmiş Şırnak kasabası yer alır. Bu köy ve mezralar hep Şırnak kasabasına bağlıdır. Şırnak, dik ve tepesi kayalık bir tepenin yamacındadır. Çökük ormanlık alandan bakılınca, Şırnak'ın dayandığı tepe oldukça heybetli ve adeta kale gibi görünür. Fakat çevredeki dağların tepesinden bakılınca sanki düzlük bir alana kurulmuş gibidir. Şırnak arazisi, güneyde Cudi dağının tepesine dayanır; doğuda ise Hezil vadisi ile kesilir. Kuzeyde adını

sıraladığımız dağların yarılarına kadar uzanır, tabii Piran Dağı bütünüyle bu sınırın içinde kalır. Ama, batıda böyle doğal sınır belirlemek zordur; çünkü Cizre arazisi Dicle Nehri'nin doğusunda da yer alır. Bu karışık durum Cizre ile Şırnak arasında zaman zaman kavgalara bile neden olmaktadır. Bu arazi parçası üzerinde Batuyan, Şırnakî, Derşevî gibi aşiret ve kabileler yerleşiktir.

Şırnak'ın yakın tarihinin en önemli dönemecini, Cizre tarafında, Cudi Dağı eteğinde kömür bulunması oluşturur. Servet, her zaman, herkesi üzerine çeker. Şırnak kömürü üzerine de böyle üşüşülmüştür. Kömürün bulunması Şırnak'taki hayatı kat kat hareketlendirmiştir. Hemen kasabaya iki asfalt yol açılmıştır. Biri, Cudi eteklerinden Cizre'ye gider, İpek Yolu ile birleşir. Diğeri ise, kuzeydeki dağların aralarından kıvrılarak vilayete uzanır. Bunlardan başka, doğuda Uludere'ye giden yarı asfalt bir yol daha vardır. Kömürün bulunması, yolların açılması Şırnak'ın büyümesine ve kalabalıklaşmasına yol açmıştır. Ama bu kömür, Cizre ile Şırnak arasında bir bölüşüm kavgasına da neden olmuştur. Ortaya ölü ve yaralıda çıkaran bu kavgalarda Şırnak tarafı daha ağır basmıştır.

Ucu dağlara ve ırmaklara ulaşan bu koca Şırnak arazisi, birkaç küçük parçası dışında bütünüyle Ali Han Tatar Ağanın üzerine tapuludur. Bu tapu, dedesinden kalmıştı ona. Dedesi, Abdülhamit devrinde Van'da "Hamidiye Alayları"na komutanlık yapmış, paşa olmuştu. Abdülhamit'in gözde adamlarından biriydi. Daha önce nereli olduğu fazla bilinmezdi, ama Kürdistan'da arazi sahibi olup da buraya yerleşince Kürtleşmişti aile. Hattâ kendilerine göre yedigöbekten beri buralarda yaşarlardı ve buranın sahibiydiler. Oysa bu tapu Abdülhamit zamanında verilmiş, onlarda gelip yerleşmişlerdi. Abdülhamit, kendi adıyla Kürdistan'da oluşturduğu bu yerel milis ordusunun paşalarına, "Rusa karşı gösterdikleri başarının karşılığı" diyerek geniş araziler dağıtmış, onların üzerine tapu çıkartmıştı. Ali Han Ağanın dedesine de Şırnak arazisi düşmüştü. Böylelikle onlara, hem kendine daha çok bağlamış oluyor, hem de kendinin sadık uşaklarını ağa yaparak toplumun başına dikmiş oluyordu Abdülhamit. Yani, Hamidiye Alayların'daki rolleri bu biçimde devam ediyordu. Oysa Ali Han'ın dedesi, değil Rusa karşı zafer kazanmak, yüzünü bile görmemişti Rus askerinin. O, alayıyla birlikte sadece isyan eden Ermenilere ve Kürtlere karşı savaşmış, katliamlar yaparak sonuç da almıştı bu savaşlarda. Zaten o devirde Rus ordusuna karşı savaşmış olanlar böyle itibar da görmemişlerdi. İtibar kazananlar isyancı Ermenilere ve Kürtlere karşı savaş-

miş olanlardı. Paşalar, bu isyanları bastırmada gösterdikleri başarı oranında itibar kazanmışlar ve bu oranda da ödüllendirilmişlerdi. Ali Han'ın dedesine de bu koskoca arazi, isyan bastırmadaki başarısı ve Abdülhamit'e bağlılığından dolayı verilmişti.

Bu toprakların tapusu, dedesi ölünce babasına geçmişti Ali Han'ın. babası da M. Kemal ile İsmet Paşa'nın sadık dostu olmuştu. Onlarla beraber savaşa katılmış, Kürdistan'daki isyanlara karşı onlarla beraber hareket edip emirlerini kesiksiz yerine getirmişti. Böylelikle arazi üzerindeki hükümranlığını daha da artırmıştı. Babası ölünce Ali Han'a, tapusu ile birlikte bu geniş arazi ve bir de bu arazinin nasıl elde edildiğini gösteren fotoğraflar kaldı. Dedesinin Abdülhamit'le, babasının ise M. Kemal ile çekilmiş resimlerini çok sevdi Ali Han. Bir yandan arazi üzerindeki ağırlığını pekiştirirken, diğer yandan da büyük bir hürmetle bu resimleri büyüttürüp çerçeveletti ve evinin oturma odasına astı. Bu resimler kendisinin azametini gösteriyordu gelen gidene karşı. Bir de onlara baktıkça hep "tapudan daha kuvvetli tapular bunlardır" diye düşünüyordu.

Dedesinin, babasının izinde yürümekte hiç kusur etmedi Ali Han da. Bunlara uygun olarak kendisi de DP-AP zincirini izledi; 12 Eylül'de generallerden daha çok 12 Eylülcü oldu; partiler kurulup gelişince MDP ile başlayıp ANAP durağına oturdu. Particilik yapıyordu ama, aslında Ali Han'a göre partilerin fazla bir anlamı ve önemi yoktu. Ona göre devletten yana olmak önemli ve gerekliydi. Kendisi de böyle olmaya büyük özen gösteriyor, bu nedenle her devirde fazla sıkıntı çekmeden işlerini yürütüyordu.

Tabii ki Ali Han'ın becerisi, aslında babadan kalan gücünü yürütmesinde yatmıyordu. Bu devlet var oldukça, bu işler zaten kolaydı. Onun kendini göstermesi, Şırmak'ta kömür bulununca ortaya çıkmıştı. Büyük bir tesadüf olarak, kömür çıkan arazi kendi tapusu içine girmiyordu. Bu durum deliye çevirdi Ali Han'ı. "Ne yapıp etmeli, mutlaka sahip olmalı bu araziye" dedi kendi kendine. Sahiplerinden satın almak istedi, ama kimse satmadı arazisini. Bu sefer tekrar devlete başvurdu kendisi de; al-lem etti, kallem etti, memurlara yedirip içirde, sonuçta tapusunu bu arazinin yarısını kapsayacak şekilde değiştirtmeyi başardı. Bundan sonra da köylülerin üzerine hücumla geçti. Ev yıktırdı, köy yaktırdı, adam vurdurdu ve kömür ocağını açarak işletmeye başladı. Bir yandan da devlet işletmeye başladı kömür alanını. Kömür arazisi devlet ile ağa arasında böylece bölüşülmüş oldu. Gece-gündüz demeden taşıyıcı araçlar işlemeye

başladı kömür ocaklarına. Gece sabahlara kadar yollar vızır vızır işleyen araçların ışıklarıyla aydınlanmaya başladı. Şırmak arazisi en hareketli alanlardan biri haline geldi. Ve bu yıllarca böyle devam edip yürüdü. Ağa ve devlet milyonları, milyarları vurdu bu işte. Kömür bulununca sevinçten uçan Şırmak halkına ise, ya kömür ocağının tozunu yutmak, ya da kazanılan parayı ve işleyen arabaları seyretmek düştü. Bir de bol bol sözünü etmek olup bitenlerin.

Kömürle birlikte Ali Han Ağanın düzeni ve gücü de kat kat artmıştı. Elbette gece-gündüz demeden kömür ocakları işliyordu. Cudi'den Garbar'a, Piran'a, Hezil'e kadar uzanan koskoca bir arazi tek mil onundu. Üzerinde kurulmuş köylerin yeri bile kendisinin tapulu malı sayılıyordu. Her yıl yapılan üretimin yarısı evine gelip doluyordu. Köylerde her şey istediğine göre oluyordu. İsteddiği köylüyü kovar, istediğini başka yere göçettirir, her dediğini yapırırdı. Onun dediğinden başka bir şey yapılmazdı bu köylerde. Söyledikleri emirdi, kanundu, mutlaka yerine getirilmesi gereken buyruktu. Yalnız köylerde mi? Kasabada da böyleydi bu. Köylülerin kasabadaki her işi ağadan dönerdi. Ağanın izni olmadan kasabada da hiçbir iş yapılamazdı. Herhangi bir iş için kasabaya giden köylü, önce ağayı görür, sonra da onun oluruna göre işini hallederdi. Ağaya karşı gelmenin, onun buyruğunu yerine getirmemenin imkânı mı vardı? Asardı, keserdi, sürgün ederdi bu topraklardan. Adamları çoktu, dövdürür, vurdururdu; evini yakar yıkardı; mutlaka bir yolunu bulur, hoşuna gitmeyen şeyin hesabını sorardı. Devlet ağaydı kasabada. Onun dediğini yapmayan hiçbir devlet görevlisi bu kasabada kalamazdı. Daha üst makamlara gider, sürgün ettirirdi hemen. Böyle olmasa bile, orayı zindan ettirirdi başına. Çaresiz, canını kurtarmak için kaçıp gitmek zorunda kalırdı böyleleri. Bu nedenle orada kalmak isteyen herkes ağanın dostu olmak zorundaydı; ağanın adamı olurdu. Her memur ağa ile içli-dışla hale gelir, yolunu bulursa rüşvetini alır, en azından ağanın davetlerine katılır ve işleri de ağanın isteğine göre yürütürdü. Halkın üzerinde bir zorba ve sömürücüydü ağa.

Ali Han Ağa kasabada otururdu; evi kasabanın en iyi yerinde ve kasabanın en güzel, en görkemli eviydi. Namına göre bir villa oturtmuştu ağa. Ama ne villa, başka yerlerde bilinenleri gibi beş-altı tane olurdu. Bir saraydı, köşktü burası. Oturma odaları, salonları, yatak odaları sayılamayacak kadar çoktu. Hepsi de dayalı döşeliydi en iyi kalitesinden. Ağanın kendine has iki yatak odası vardı, karılarına ancak yeterli oluyordu. Her

çocuğun ayrı ayrı yatak odası vardı, kıymetli misafirler için özel yatak odaları bulunuyordu. Bir de villanın girişinde, kapısı diğerlerinden ayrı olan büyük oturma odaları mevcuttu. Diktörtgen şeklinde uzanan geniş bir konferans salonu gibiydi burası. Gün boyu gelip gidenler burada oturulur, burada ağırlandı. Baş köşede yastık ve döşeklerle donatılmış ağanın özel yeri bulunurdu. Burada ağadan başka hiç kimse oturamazdı. Sabahdan akşama kadar ağayla görüşmek, ona iş danışmak için gelenlerle dolup taşardı bu oda. Köylerden, kasabadan, hattâ başka yöreden sürekli geleni olurdu. Çok özel olmayan misafirleri de gece bu odada yatardı. Ağanın evine her gün yüzlerce hediye girerdi. Hediye adı altında düpedüz haraçtı bu. Hiçbir köylü ağaya gelirken hediyesiz gelmezdi; zorunlu bir gelenek olmuştu bu. Yörenin en iyi sebze ve meyveleri, teneke teneke yağ, bal ve peynirleri, en etli kuzu ve oğlakları, koç ve tekeleri sürekli ağanın evine akardı. Ağanın evi en iyi yiyeceklerle dolup taşardı. Aldığının yüzde biri kadar gelip gidene yedirirdi ağa. Bunun adı ise, ağanın sofrasının herkese açık, elinin bol, gözünün tok olması olurdu. Oysa böylelikle de büyük bir soygun ve sömürü yapıyordu ağa.

Bundan bir yıl öncesine kadar işleri çok iyi gidiyordu Ali Han Ağanın. Gerçi her zaman sorunlar, pürüzlür olmuştu, hattâ bazıları epeyce de başağrıtıcıydı; ama hepsi şöyle böyle çözülüyor, bir hal yoluna konabiliyordu. Şimdiki gibi değildi hiç olmazsa. Böylesi de yakın zamanda hiç görülmemişti. Gerçi babası anlatmıştı eski isyanları; babasının, dedesinin zamanında olanları, kendilerinin nasıl yapmış olduklarını tek mil bilirdi, bunları iyi öğrenmişti. Ama yeniden olmasaydı böyle şeyler ne kadar da güzeldi. Bu bir yıldan beri olanlar da nereden çıkmıştı? Dağda gerilla vardı. Ne demekti "gerilla", "isyan", Kürdistan"? Bunlar sonuçsuz şeylerdi. Bu devletin gücü, bir de Ali Han Ağanın kuvveti her şeyi altetmeye kadirdi alimallah. Ama yine de bu "Apocular", "PKK" denen şey belli ki bir "belaydı". Bunlar da nereden çıkmıştı? Açık ki komünistti, Rus kışkırtmasıydı bunlar. Kendi köylerine gidiyor, köylülere isyan etmelerini, devlet kuracaklarını söylüyorlardı. Kendisinin aleyhine konuşuyorlar, öldüreceklerini, ağalık devrinin bittiğini açıktan ilan ediyorlardı. Hiç köylüye böyle söylenir, aklına bunlar düşürülür müydü? Belli ki köylüler de yardım ediyordu bunlara. Yoksa nasıl yaşayacaklardı kendi başlarına? Gerçi kendi haber saldıığında "yardım etmiyoruz" diyorlardı, ama doğruyu söylemiyorlardı. Hiç ağaya yalan söylenir miydi? Devlet de çok uğraşıyordu bu işle. Belli ki çok korkuyorlardı bundan. Şu bir iki yıl içinde

kasabaya ne kadar çok asker gelmişti? Her yer askere kesmişti. Habire de geliyorlardı. Üstelik bu yetmezmiş gibi, bir de ağadan milis-çete kurmasını istiyorlardı. Kendine bir yığın iş yüklüyorlardı. Mesela, eski durum değişmiş ve işler karışmıştı. Nasıl olacaktı sonu acaba?... Ali Han Ağa, bir yıldan beri bunları böyle düşünüyor, bir sonuca varamıyordu. Gittikçe de düşüncesi artıyor, işleri iyiye değil, kötüye gidiyordu. Kasabadaki devlet gücü artmış, paşalar gelmişti yönetici olarak. Kendisiyle de sık sık görüşüyor ve toplantı yapıyorlardı. Birçok işi yapmasını istiyorlardı. Her tarafta çarpışmalar oluyor, asker korku ve panik içinde başarısız kalıyordu. Ali Han Ağa, sık sık köylerine haber gönderiyor, gerillaya destek vermemelerini, kendine ihbarda bulunmalarını istiyordu. Köylüleri hesap sormakla tehdit ediyor, korkutmaya çalışıyordu. Baskısını iyice artırmıştı köylüler üzerinde. Bir yandan da "acaba beni de öldürürler mi?" diye korku içine düşmüştü.

Köylüler de farkındaydı ağanın bu durumunun. "Kuyruğu sıkıştı pezevenğin" diyorlar, bıyık altından gülüyorlardı. Ama ağanın baskısı da iyice artmıştı. "Ne olacak" sorusunu kendilerine soruyorlardı sık sık. Gerillalara, olup bitenleri en ince ayrıntısına kadar anlatıyorlardı.

Gerillalar, yöreye geldiklerinde ilk duydukları Ali Han Ağa adı olmuştu. Dedesinden beri yaptıklarını, soyunu-sopunu bir bir anlatmışlardı köylüler. Her köy artık bunu anlatıyordu. Köylü üzerinde vahşice bir egemenliği, zorbaca bir baskısı ve sömürüsü vardı. Bunlar katlanılır gibi değildi. Nasıl çekmişti şimdiye kadar köylüler bunu? Hepsi de bu zalim ve sömürücüden kurtulmayı nasıl da canıgönülden istiyorlardı? Şimdiye kadar örgütsüz, çaresiz çekmişlerdi ağanın derdini. Örgütlü birini görünce, nasıl da saldırıyorlardı ona? Ne kadar çok kurtulmak istiyorlardı zulüm ve sömürüden? Onlara yol gösterilip öncülük edildikten sonra, değil bir ağayı, bin ağayı da, devleti de yıkarlardı. Buna ne denli istekli oldukları her hallerinden belliydi. Gerillalar köylünün bu durumunu ve ağaya karşı hislerini iyice öğrenmişlerdi. Kendilerine karşı ağanın yürüttüğü çalışmalarını da günü gününe öğreniyorlardı. Devlet, milis-çete kurmasını istiyordu ağadan. Ağa bu yönde de çaba harcıyor, köylüleri sıkıştırıyordu. Baskısı kat kat artmıştı köylüler üzerinde. Köylünün bu baskıdan mutlak kurtarılması gerekirdi. Ağanın ordu ile birlikte yürüttüğü çalışmalar tehlikeliydi, mutlak parçalanması lâzımdı bunun. Köylünün sömürgeciliğe ve ağalığa karşı ayağı kalkışı, ağalığa karşı demokratik mücadelesiyle de birleştirilmeliydi. Mücadelinin önü açılmalı, kıvılcımları çakılıp ateşi tutuşturulmalıydı.

Gerillalar, kasabada, kasabalı arkadaşları Hasan'ın bir yakının evindeydiydiler. Bu gece gelmişlerdi kasabaya. Beş-altı saat uzaklıkta bir yerde gündüzü geçirmişler, akşam yola çıkarak gece yarısı sonrası gizli bir şekilde kasabaya girmişlerdi. Sırt çantalarını, eşyalarını gündüz kaldıkları yere saklamışlardı. Yanlarında yalnızca silahları vardı. Kaldıkları evde iyice dinlenmişlerdi. Kasaba ve ağanın evi üzerinde gerekli bilgileri toplamışlardı. Gizli ve çok dikkatli kalıyorlardı burada. Evin kaldıkları bölümüne, kendilerine haber getirenlerden başka kimse sokulmuyordu. Sessizdiler. Hepsinin aklında akşam yapacakları iş vardı, konuyu çeşitli yönleriyle düşünüyorlardı. İhtiyaçlarını çarşıdan aldirtmışlar, eksiklerini iyice gidermişlerdi. Güneş batacağı yere doğru iyice yıkılmış, akşam yaklaşmıştı. Gerillaların bir kısmı sessizce silahlarını açmış, yağlayıp temizliyorlardı. Grubun komutanı oturduğu yere sağlamca yerleşmiş, derin bir düşünceye dalmıştı. Epey zamandır böyle düşünüyordu. Bir an arkadaşlarına göz gezdirince, Musa'nın kendini izlediğini gördü. Sanki "niye böyle dalgınsın" der gibiydi Musa'nın bakışı. Komutan hemen kendini toparladı, ayaklarına yer değiştirtti. Ama cevap vermeliydi Musa'nın bakışlarına. Böyle önemli bir iş öncesi, yoldaşlarına bu şekilde görünmesi iyi olmazdı. Hazırlanarak:

"Yoo... Musa yoldaş" dedi, "akşamı hiç düşünmüyorum. Aklıma birden şu İsmail'in bir hafta önceki yakalanması geldi de, onu düşünüp dalmışım. Hiç iyi olmadı, köylüler üzerinde kötü etki bıraktı. Nazik bir dönemdi zaten. İşte kasabaya geldik, eşyaları biz alamaz mıydık diye düşünüyorum? Ama imkânsız. O kadar eşyayı böyle bir işle birlikte biz taşıyamazdık. Hem o eşyalar diğer arkadaşlarındı, onlar uğrayıp alacaklardı köyden. Bizse o arkadaş grubuyla çok geç görüşeceğiz. Ama, yine de hatalı oldu, kötü sonuç verdi. Bu işi daha iyi düzenlemeli, başarılı olmalıydık."

Musa, dinlediklerini gülümsemeyle karşıladı. Yoldaşının olaylar üzerindeki bu denli duruşu ve mutlak başarı isteği hoşuna gitmişti. Cevap vermedi, ama memnun olduğunu gülerек ve başını olumlu sallayarak belli etti. Diğerleri de silahlarını temizleme işini tamamladılar, silahlarını parlatıp hazır vaziyette koydular. Bu sırada, son bilgileri getirecek olan da geldi. Ondan beklediklerini öğrendikten sonra, haber getiren yanlarından ayrıldı. Komutan yerinde toplanarak:

"Evet arkadaşlar" dedi, "alabileceğimiz bilgileri aldık. Bu bilgiler az değil, çoktur bizim için. Akşam yaklaşıyor. Bu bilgilere göre planımızı

ayrıntılı ve kesin hale getirelim. Sonra da iş bölümünü belirleriz. Önce eylem planı için arkadaşlar düşünce ve önerilerini açıklasınlar."

Bir süre sessizlik oldu. Sonra Musa söz istedi:

"Hedefi mutlaka bulmamız gerekir. Bu nedenle önce kapı ve pencereleri kontrol altına alalım, sonra da grup odaları tek tek dolaşsın, ağayı bulup gerekeni yaptıktan sonra dışarı çıksın. İlk çekilen grup onlar olsun, peşpeşe ve güvenlik alarak çekilelim."

Bu öneri üzerine bir süre düşündüler. Birkaç gerilla daha söz alarak, birisi bunun çok zaman alacağını, ikisi de "içeriye bu denli hakim olamayacaklarını" belirttiler. Sonra, ayrıntılar üzerinde görüşlerini açıklamak üzere komutan konuşmaya başladı.

"Yoldaş Musa'nın önerisi bana da hatalı geliyor" dedi komutan, "eylemin süresi ve yapılış biçimi önemli. Zamanı uzatmamız, hedefi bulmaktan daha büyük çarpışmalarla karşı karşıya bırakabilir bizi. Odalara girmek ise, çok daha karışık bir durum. Sayısız oda var içiçe geçmiş, onların içinde hedef arayıp bulmak, karşı darbe ile karşılaşmamak daha çok güç ister ve zamanı uzatır. Buna karşı şöyle bir plan önerebilirim: Eylemi oturma odasında yapmalıyız. Bu odanın durumu uygun. Ağa çoğunlukla bu odada bulunuyor; haberci göndeririz, burada oturuyor olduğu zaman gelip bize haber verir, biz de harekete geçeriz. Buna göre, kendi içimizde üç gruba ayrılmamız gerekir. Üç kişi eylem grubu olur. Bu grup ilk avluya girerek, odanın kapısına dayanır; ikisi kapıyı açarak, kapının üzerinden hedefi birlikte ateşe tutar; üçüncüsü ise avlunun köşesindeki nöbetçiyi etkisiz hale getirdikten sonra, diğer odalara açılan tek kapıyı korur, bu kapıdan kimsenin eyleme müdahale etmesine, ateş etmesine izin vermez. Burada şu hususlara dikkat etmek gerekir: Eylem ağaya saldırı ile başlamalı, ilk kurşun ona sıkılmalıdır; eğer ilk ateşi böyle başlatamazsak hedefi tutturmamız zor olur. Ağaya yönelik ateş başlar başlamaz, üçüncü arkadaşın ateşle nöbetçiyi etkisiz kılması, onun ateş etmesine fırsat vermemesi zorunludur. Eğer bunlara dikkat edilirse, eylemde olumsuz engel ortaya çıkmaz. Diğer iki grubumuz ikişer kişilik olur. Birisi evin kapıdan yüzünde, dışarda durur. Bu iki kişiden biri odaların penceresinden olabilecek müdahaleyi, diğeri de yoldan gelebilecek müdahaleyi önler. Yani bunlar sırsırta dururlar. Üçüncü grup ise, evin diğer pencereli yüzünde konumlanır; hem pencerelerden olabilecek müdahaleyi önler, her ne de geri çekilme yolunu güvenlik altında tutar. Eğer müdahale ile karşılaşılmazsa, ev dışında hiç silah sıkmamamız daha iyidir.

Böylece, eylem ağaya ateşle başlar, ağanın ve nöbetçinin halledilmesiyle ilk ateş anı son bulur. Eylem grubu evden çıkarak üçüncü grubun olduğu yöne hareket eder, bu grubu geçerek ilerde mevzilenir. Bu grup kapıdan yüzünü öteye döndüğü zaman ikinci grupta peşinden hareket eder, ilk grubu geçerek uygun yerde mevzilenir. Üçüncü grup da peşlerinden hareket edip ilerlerler. Böylece alttaki birkaç evi geçerek bahçeye ulaşırsınız. Bahçelerden dereye aşağı ilerleyeceğiz, artık bunu uygun yürüyüş tarzımızla yaparız. Eylemde birbirimizden kesinlikle kopmayacağız ve geride adam bırakmayacağız. Ama az da olsa her olasılığa karşı tedbirimiz olsun. Eğer bir kopma olursa ilk buluşma yerimiz gelirken dinlendiğimiz ağacın altı, ikincisi ise eşyaları sakladığımız yer olabilir. Bu tarzda eylemimizin en kısa sürede ve kesin başarıyla gerçekleşeceğine inanıyorum."

Konuşmayı hepsi cankulağı ile dinledi. Sonra üzerinde bir süre düşündüler. Ayrıntılı ve akla gelen sorulara cevap vericiydi. Hepsi de kauldiklarını ve başarıyla gerçekleştireceklerini belirttiler. Bir gerilla, şekillerle olay anının gösterilip daha iyi kavranmaya yol açılabileceğini söyledi

"Doğru" dedi komutan, "onu da yaparız. Ama onun herkesin görevine göre yaparsak daha iyi anlaşılır. Önce planda toplu karara varalım. Madem ki arkadaşlar plana kauldiklarını belirttiler; o zaman şimdi de herkesin görevini belirleyelim."

Komutan sözünü tamamlar tamamlamaz, Musa hemen söz aldı:

"Yoldaşlar" dedi Musa, "böyle bir eyleme kaulmak bana göre halktan herkesin görevidir. Ağaya kurşun sıkma hakkına, belki de bu yöre insanları içinde benden daha çok sahip olanlar vardır. Ama grubumuz içinde böyle bir kişi yok. Hem görevim, hem de hakkım olarak ağaya kurşun sıkacak iki kişiden biri olma görevinin bana verilmesi istiyorum."

Bunları söylerken Musa'nın oldukça heyecanlı, fakat büyük bir güven ve kararlılık içinde olduğu gözleniyordu. Diğer gerillalar, memnuniyet ifade eden bir gülümsemeyle karşıladılar Musa'nın sözlerini. Fazla zorluk çekmeden plana göre aralarındaki işbölümünü yapular. Sonra herkesin görevine göre, planı şekillerle göstererek birkaç kez daha konuştular; ayrıntılar üzerinde durarak hepsi de iyice kavradılar. Aralarındaki parolayı belirlediler. Hepsi de çok iyi öğrenmişti hem planı, hem de kendi görevini. Epeyce zaman geçmiş, güneş karşı dağın arkasını aşmıştı. Artık dünya kararmaya başlıyordu yavaş yavaş. Habercilerini çağırarak, son bilgiyi getirmesi için ağanın evine yolladılar. Kendileri de giyinip kuşan-

dı. Silahlarını hazır hale getirdiler. Bazıları parkalarının altında, bazıları ise torbalarla taşıyacaktı eylem yerine kadar. Her şeyleriyle harekete hazır hale gelmişler, haberi bekliyorlardı. Bu sırada birden komutanın aklına "M. Bucak olayı" geldi. Çağrışım yapmıştı ansızın. "Bu öyle olmayacak. Onda biz hatalıydık. Adamın kulağından tutup götürmek istedik, bundan fırsat buldu alçak. Ama şimdi bir saniye bile fırsat vermeyeceğiz bu alçağa" diye düşündü kendi kendine. Daha çok güven duyarak hemen unutup gitti bu olayı.

Gerillalar hazır halde son haberi bekliyorlardı. Kasaba her zamanki olağan halini yaşıyordu. Yavaş yavaş karanlık çöküyordu kasabaya. Herkes akşam için evlerine çekiliyordu. Gündüzün kalabalığı yerini ıssızlığa terketmeye hazırlanıyordu. Kimse bilmiyordu biraz sonra ne olacağını. Oysa kıyamet kopacak, kasaba savaş meydanına dönecekti. Her yerden kurşun sesi, askeri araba ve helikopter gürültüsü, projektörlerin ışığı göğe yükselecekti. Kimseyi kapısından dışarı çıkarmayacaklar, bir yığın eve baskın yapacaklardı kapılarını, pencerelerini kırarak. Sahte kahramanlık gösterileri birbirini izleyecekti. Gerçi kasaba savaş haline hiç de yabancı değildi; yörede süren savaşın bütün ağırlığı kasabanın üzerindeydi; günün yirmidört saatinde en sıkı savaş ortamı yaşanıyordu; ama savaş meydanı olmamıştı kasaba. Oysa savaş meydanı olmak bambaşka bir şeydi. Ve işte şimdi bunu da görecekti kasaba.

Kısa sürede geri döndü haberci. "Ağa odada kendi yerinde oturuyor; hiçbir yerde durmadan hızla geldim oradan buraya kadar" dedi. Haberi alınca hemen harekete geçti gerillalar. Birbirlerine "başarılar" dileyerek evden çıkıp yürüdüler. Ve planlarını olduğu gibi uyguladılar. Planları dışında hiçbir olayla karşılaşmadan eylemi tamamladılar. Musa, ağa var mı, yok mu diye bakmadan, odanın kapısını açarak "ağanın yeridir" deyip bastı kurşunu. Otomatik tüfek keklik gibi şakıdı. Ve bu sese, ne dediği anlaşılmayan narası eşlik etti Musa'nın. Sanki kurşunu sadece tüfekle değil, ağzıyla da sıkıyordu. Evden hiç kurşun sıkılmamış, kimse başını çıkaramamıştı dışarı. Tüfegin sesi gürleyince herkes yerine sinip korkudan kendini korumaya çalışmıştı.

Eylem tamamlanınca planladıkları gibi geri çekildi gerillalar. Bahçeden bahçeye atlayarak dereye ulaştılar. Artık geride ne olacağı umurlarında bile değildi. Artlarına bakmadan, çöken zifiri karanlıkta hızla yürüyüp gittiler dereden aşağı...

Ali Han Ağanın evinin basılması haberi yörede bir bomba gibi patladı. Sanki yöredeki tüm dağlarda volkanlar patlamıştı. Sanki zelzele olmuştu her yanda. Önce kasaba, sonra da köyler bu zelzelenin etkisiyle sarsıldı derinden. Haber dağdan dağa, köyden köye yayılıp durdu koşar adım. Her yer bu haberle çalkalandı günlerce. Sadece bu yöre mi? Tüm Kürdistan sarsıldı bu haberin etkisiyle. Ankara sarsıldı yerinden; yöneticiler bir araya gelip konuştular olay üzerinde, korkuyla yeni önlemler almasını umut ettiler ordunun. Gazeteler yazdı haberi günlerce. Haber Türkiye'den de taştı, giderek dünyanın birçok yerinde yazılıp duyulan bir olay haline geldi gerilla eylemi.

Haber dalga dalga yayıldı kasabadan köylere. Bir taşın suda yarattığı dalgalar gibi genişleyip yayıldı köyden köye. Köylüler ilkin "ağanın öldüğü" biçiminde duydular haberi. Kesinleşmesi için ihtiyatı elden bırakmadılar; ama yine de en mutlu bayramı yaşamaktan alıkoymadılar kendilerini. Köyler bayram yerlerine dönmüştü. Her köyde bayram günü yaşanır hale geldi. Yüzleri gülüyor, gözleri parlıyordu insanların. Herkes evden eve birbirlerine koşuyor; güler yüzlü hep birden konuşuyorlardı. Kimse kimseye sıra vermiyor, duyulan bir sözü bin yapıyordu. İnsanlar arı kovanı gibi kaynıyordu. Kimileri, "böyle ölür köpekler" diyordu. "Eden bulur dünyası bu" diyordu kimi. "Analar amma yiğitler doğurmuş" diyorlardı. "Elleri dert görmez pezevengi vuranın" diyorlardı. İnsan sevinç seli gibi coşuyor, gök gibi gürlüyordu. Botan'ın dağ ve yaylalarını sevinç seli dolduruyordu.

Sonra "ağanın ölmediği, yaralı olduğu" haberi yayıldı köylere. Birincisini tekzip edercesine bu haber de dalga dalga akıp gitti köyden köye. İnsanlar biraz buruklaştılar; ama tümünden kaybetmediler sevinçlerini. Konuşma hızı hiç eksilmedi yine. "Dokuz canlı köpek, gebermemiş" dediler. "Kör kurşun, nasıl da alıcı yerine değmemiş" dediler. "Köpekler gebermez, sürüm sürüm sürünür" dediler. "Tüyü bitmemiş yetimin ahı var, bu da sürünecek" dediler. Konuştukça ağaya karşı kin ve öfkelerini dile getirdiler. Mücadele azimlerini biletiler. Sevinçlerini coşturup yükselttiler.

Daha sonra "ağanın yaralı da olmadığı" haberi yayıldı köylere. Bu haber de diğerlerini tekzip ederek köyden köye akıp gitti. Ama ağanın evine saldırı olayı kesindi. Bu da yetiyordu bir bakıma, sevinmek için. Kasabanın merkezinde silahlı adamlarca korunan ağanın evini basmak

kolay mıydı? İnsandan çok askerin öldüğü bir yerde güpegündüz silahlı eylem yapmak kolay mıydı? Ağanın süslü evinin her yanını kurşunlarla delik deşik etmek kolay mıydı? Üstelik üç kişi ölmüş, beş-altı kişi de yaralanmıştı. Ölenlerden biri ağanın oğluydu; biri yeğenydi; diğeri de yakını ve en güvendiği adamıydı. Yaralılar da ağanın en yakın uşaklarıydılar. Ağa, kendisi ölmemişti, ama canevinden vurulmuştu. Tamıtamına beş dakika önce o odadan çıkmış, televizyonda haberleri izlemek için arkadaki yatak odasına gitmişti. Olay üzerinden sis bulutları kalktı, doğru haber böyle yayıldı köylere. İhtiyatlı sevinç bununla da devam etti köylerde. Kin ve öfkeyle birleşmiş beddualar doldurdu konuşmaları. Ama hı-zı hiç kesilmedi konuşmaların; evden eve koşuşmaların. Önüne gelen gelenle konuştu. Herkes verip veristirdi ağaya:

"Dokuz canlı köpek, kolay kolay ölür mü?"

"Başkalarının canını aldı kendi için."

"Sürünecek o geberene kadar, az mı yetimin ahını aldı?"

"Gözü kör olaydı o televizyonun, nereden çıktı?"

"Olmaz olaydı haberler, gelecek zamanı mı buldu?"

"Başka şeylerle koruduğu yetmiyormuş gibi, bu devlet televizyonuyla da koruyor onu!"

"Tamah moruk, bir televizyonu var, onu da herkesten saklar."

"Sanki büyük odada olsaydı dünya mı yıkılırdı?"

"Ne bilsin arslanlar, odada olduğunu haber almışlar."

"Ah... bir çıkmamış olsaydı odadan, görürdü fakir fukaranın hakkını yemenin ne demek olduğunu?"

"Delik-deşik ederlerdi vallahi."

"Gene delik--deşik ederler, arslandan kurtuluş olur mu?"

"Analar amma yiğitler doğururmuş şu dünyada."

"Elleri dert görmez o kurşunu sıkırların."

"Bunlar Apocu gardaşım, hiçbir şeyi yarıda bırakmazlar."

"Gebertecekler o moruğu, hiç kimse durduramaz onları."

Herkes kendilerine göre konuşuyor, bulduğu sözlerle olaya tepkisini dile getiriyordu. Ağaya karşı ne kadar kinli oldukları şimdi daha çok açığa çıkıyordu. Kin ve öfkenin dökülmesinin yolu bir kez açılmıştı. Yılların bastırılmış, içe atılmış duyguları sel gibi sökülüyordu. Herkes için döküp böylelikle biraz rahatlıyordu. Mücadelenin önü açılmıştı; sonuca gideceğine hemen herkes inanıyordu. Ama bu öfke seli, giderek onları daha derin düşünmeye dönüştürecekti.

Köylüler bir yandan öfkelerini döküyorlardı; ama yalnız kaldıklarında da ağanın tutumunun ne olacağını düşünüyorlardı. Ağa neler yapardı bunun üzerine acaba? Köylülere karşı nasıl davranırdı? Onlardan ne istedi? Olaylar nasıl gelişir, nereye varırdı? Ortada devlet vardı; ağa ile devlet bir bütündü. Şimdi daha çok birleşerek, neler yapacaklardı? Herkes, bir yandan da benzer soruları düşünüp yorumlar yapmaya çalışıyordu kendi kendine. Olay duyulunca hemen ağaya giden çok az olmuştu köylerde. Ağayı sevenler parmakla gösterilecek kadar azdı. Onlar da kendilerini iyice açığa vurmuşlardı bu olay üzerine. Ama meraklılar epeyce çoktu; biraz da işi olan böyleleri, hemen fırsat bilip kasabaya gidiyor, haber öğrenmeye çalışıyorlardı. Fakat günler ilerledikçe nasıl yapacaktı köylüler? Ağaya gitmek, "geçmiş olsun" demek gerekmez miydi? Üstelik ölmemişti ağa, topraklarının tapulu sahibiydi. Bu da epeyce uğraştırdı köylüleri. Üzerinde konuşup tartışılar günlerce. Bunu yapmak çok zor geliyordu kendilerine. Bu sahte tutum ne zaman sonuçlanacaktı ki ruhen kurtulalar? Çaresiz, bunun da yolunu buldular. Bazı köylerden sadece muhtarlar gitti köylü adına. Bazı köyler birkaç kişilik heyetler gönderdiler. Gidenler adet yerini bulsun diye şöyle bir görünüp döndüler. Daha çok olayın etkisinin geçmesini ve ağanın tutumunun ne olacağını beklemeyi yeğlediler.

Olup bitenleri, olduğu gibi İsmaillerin köyü de yaşadı. Onlara da haberler peşpeşe geldi; birinden diğerine yeni sözlerle konuşup durdular olay üzerine. Çadırdan çadıra koşup yeni haberleri verdiler birbirlerine. Her türlü sözü söyleyerek döktüler kin ve öfkelerini. Her haber üzerine yeniden ziyaret ettiler yaralılarını. Öyle ya, onların vücutları parçalanana kadar dövülmüş yaralıları vardı. Her biri kendi çadırında yatıyor, günlerce ayağa kalkıp dışarı çıkamıyordu. Onların yüreği herkesten çok yaralıydı. Yaraları taptazeydi hem de, çadırlardan iniltiler çıkıyordu çoğu zaman. Köyleri basılmış, onur kırıcı hakaretler yapılmıştı; ağızlara alınmayacak sözleri duyup dinlemişlerdi. Haberler İsmaillerin köylerini çok daha fazla sarsıcı, sevinçten sevince boğucu olmuştu. Çoluk çocuk hep yaşamışlardı bu sevinci. Hele ilk gün, ilk haberler geldiğinde görmek gerekti köyün sevincini. Herkes bir yerlere koşturuyor, duyduğu sevinci daha çok yaşamaya çalışıyorlardı. Bu durum akşama kadar böylece sürüp gidiyordu. Ama Çoban Murat, yaşamadı ilk günün sevincini. Dağda olduğu için akşama kadar duyamadı bu sevinçli haberleri. Halbuki en çok onun ihtiyacı vardı bunlara.

Çoban Murat, o günden beri sürüyü her gün aynı yere götürüyordu. Sıcak bastırınca pınar başına vuruyor, içini kavuran "amcaları" bir daha görebilmek için yanıp tutuşuyordu. Ama yoktu işte. Günlerdir bir daha görememiş, kendisini büyük bir üzüntü kaplamıştı. "Acaba bir daha göremeyecek miyim" sorusu iyice içini karartıcı olmuştu. Her sabah yeni bir urnut duymuş, öğlen olunca bu umutlar eriyip gitmişti. Buna bir de babasının durumu eklenmişti. Murat için acı kat kat olmuştu artık. Babasının ilk yakalanıp da eve gelmediği gece, ne olduğuna fazla anlam verememişti. Ama üç gün sonra, dağdan döndüğünde babasını çadırda iniltiyle yatar bulunca beyninden vurulmuş gibi olmuştu. Babasının her yanı yara içindeki vücudunu, patlamış aykalarını dehşetle, kinle görmüş; sevgiyle okşayarak babasına fazla acı vermemelerini istemişti. Öfkeyle oturup uzun süre gözlerinden dökülen yaşı silmişti. İlk gece, gece yarılarında kadar uyuyamamış, başucunda oturarak babasına bakmıştı. Olanları bir bir sorup öğrenmiş, jandarmaya karşı derin bir öfke ve kinle dolmuştu. Gece rüyasında jandarmaları babasına vururken görüyor, onları tutup boğuyordu elleriyle. Bu olay Murat'ı gerçekten çok etkilemişti. Bunun bir de gerillalar için olduğunu öğrenince, etkisi daha fazla olmuştu. Gerillalara karşı sevgisi bununla kat kat daha artmıştı. Ama, bir yandan artan bu sevginin doyurulamamasının verdiği hüznün, diğer yandan babasının durumunun yarattığı öfke onun için çok daha etkileyici oluyordu. Her akşam geldiğinde babasının yanına koşuyor, nasıl olduğuna bakıyor, iyi olması için can atıyordu.

İşte bugün de görmemişti gerillaları. Öfkeli ve üzüntülüydü. Akşam yaklaştıkça kadar ilk gördüğü yerlerde eğleşmiş, sonra da çaresiz sürüyü toplayarak köyün yolunu tutmuştu. Çadırların yakınına gelince birden Muhtar Halil'in oğlu Hüseyin çıktı karşısına. Hüseyin'le hemen hemen yaşıttı, arkadaşlıklar. Hüseyin, kendinden biraz daha irice, kuvvetli, afacan bir çocuktü. Murat'a karşı hep büyükmeye çalışırdı. Murat'ı görünce koşarak karşısına geldi:

"Biliyor musun Murat" dedi, "kasabada ağanın evini basmış gerillalar. Vurup öldürmüşler hepsini. Jandarmaları da vurmuşlar."

"Yalancı seni" dedi Murat. İnanmadı. Kendisini kandırıldığını sandı.

"Ne yalanı oğlum" dedi Hüseyin, "köyde herkesin haberi var. Herkes bunu konuşuyor. Sabahtan beri bayram gibi oynuyoruz."

"Doğru söyle be" dedi Murat, "kandıracağınızı mı sanıyorsunuz beni?"

"Haydi git be oğlum, kim seni kandırıyor" dedi Hüseyin. Ve kızarak

uzaklaşıp çadırlardan yana gitti.

Fazla inanmasa da, Murat'ın içine bir sevinç düşmüştü. Sürü de çoktan çadıra kadar gitmişti zaten. Sevinçli duygularla koşarak çadırın yanına vardı. Anası oradaydı, hayvanları topluyordu. Koşup anasını tuttu.

"Ana, kasabada ağayı vurmuşlar doğru mu?"

"Doğru ya oğlum, hep öldürmüşler onları."

"Jandarmaları da mı öldürmüşler?"

"Jandarmaları da öldürmüşler."

"Bize gelen gerilla amcalar mı öldürmüş?"

"He oğlum, bize gelen amcaların ya!"

Murat sevinçten uçacak gibi oldu. Az önce duyduklarını anası da doğruluyordu. Anası yalan söylemezdi; buna tereddütsüz inanırdı. Günlerdir özlemini duyduğu sevince nihayet kavuşmuştu. Hem de kendisinin tanıdığı, görmek için günlerdir beklediği gerillalar yapmıştı. Murat için bundan daha çok mutluluk verici ne olabilirdi? Hemen elini anasının elinden kurtararak, yıldırım gibi çadırın içine doğru koştu. Bir yandan da sevinçle bağıırıyordu:

"Babaa, babaa! Üzülme sen artık. Öcünü aldılar!..."

Babası da bugün yatmaya son vermiş, zorla da olsa yatağının üzerinde oturuyordu!...

-VI-

Kendisini biraz toparlayan Ali Han Ağa, olanları ve ne yapacağını bugün düşünebilir hale gelmişti. Yatak odasında oturuyor, derin derin düşünüyordu.

Olay üzerinden bir haftadan fazla zaman geçmişti. Eylem, ağanın evinde büyük bir korku ve paniğe yol açmış, kasabayı birbirine katmıştı. Silahlar patlayınca ağa ve evdekiler şoke olmuş, uzun süre sindikleri yerden kalkamamışlardı. Kendilerine gelince de ortalık birbirine karışmıştı. Kasabada her yanı askerler tutmuş, sabaha kadar helikopterler uçurulup her yandan ışıklandırılmıştı. Evler basılıp çok sayıda insan zindana doldurulmuştu. Ağa ve çevresi ile askerler, o zamana kadar yaşamadıkları bir panik içine girmişlerdi. Kasaba halkı ise, olaya köylülerden daha da çok sevinmişti.

Geçen süre, ağanın evinde yasla geçmişti. Ölenler gömülmüş, yaralı-

lar hastaneye götürülmüştü. Ağanın evi, bir grup asker ve kendisinin silahlı adamlarınca gece-gündüz beklenmeye başlanmıştı. Eve gelip gidenler eskisini kat kat aşmıştı. Kasabanın "ileri gelenleri", çevredeki ağa ve aşiret reisleri, ağanın köylerdeki adamları, meraklılar ve ağaya yaranmak isteyenler evi doldurup doldurup boşaltmıştı. Hattâ paşa bile bizzat ağanın evine gidip "geçmiş olsun" dileğinde bulunmuştu. Ali Han Ağa ise, birkaç gün yatağından bile kalkmamış, ancak özel ziyaretçileri kendisi ağırlayabilmişti. Diğer gelenlerin çoğuyla hiç görüşmemişti bile. Onları çocukları ve karıları ağırlamıştı.

İşte şimdi, şoke edici sarsıntının etkisini azaltabilmiş, biraz kendisine gelebilmişti. Olanlar ve ne yapması gerektiği sorusu beynini iyice yoruyordu. Derin derin düşünüyordu. Ne olmuştu? Kendisi buna karşı neler yapabilirdi? Bu nasıl devletti? Üç-beş "eşkiyanın" hakkından gelemiyordu. Halbuki onbinlerce askeri yığmışlardı bu yöreye. Peki ne yapıyordu bu askerler? Kasabanın bir tek "eşkiyası" olan şu Hasan'ı bile yok edememişlerdi. Evet evet, her şeyin başı bu Hasan'dı. Başına bu işleri hep o getirmişti. Başkası bilmezdi buraları böyle. Ne yapıp edip bu Hasın'ı yok etmek gerekirdi. Dağın aç fukarası kalkmış millete önyak oluyordu. Eğer hemen yok edilmezse, bir sürü insan bundan cesaret alıp dağa çıkar-
dı. Peki kim becerirdi böyle işleri? İşte paşa bile hiçbir şey yapamıyor, perişan oluyordu...

Bu minval üzere uzun süre düşündü ağa. Beynine yüzlerce şey girip çıktı. Her şeyi kendine göre ölçüp tarttı. Kendi adamlarının, kendine bağlı kalabileceklerini düşündü. Kim ne yapabilirdi? Derken İbrahim Çavuş geldi aklına. Kendine köpek gibi bağlı görünüyordu. Her konuda yüksekten konuşuyor, çevresini korkutuyordu. Geçimsizdi, hiçbir ölçüsü yoktu. Arkasında güç bulunca her şeyi yapabilir, ağaya karşı çıkan şu fakir fukara takımına haddini bildirebilirdi. Kömür ocağı meselesinden de epeyce iş becermişti. Deneyimliydi. "Evet evet, ancak İbrahim gelir bu işlerin hakkından" dedi kendi kendine. "Bir konuşmalı şununla."

Bunda karar kıldıktan sonra, İbrahim Çavuş'u yanına çağırttı ağa. Az sonra koşarak odaya girdi İbrahim Çavuş. Ayaklarına kadar eğilerek ağayı selamladı. Yalnızca kendisini çağırması heyecanlandırmış, soru işaretleri uyandırmıştı. Ağa, bir süre İbrahim Çavuşu süzdükten sonra:

"Sana göre ne yapmamız lâzım İbrahim Çavuş" dedi. Kendisine "çavuş" demesi "dank" diye patladı İbrahim'in beynine. Gerçi herkes "İbrahim Çavuş" derdi ona, ama şimdiye kadar ağa hiç dememişti. Hep "İbra-

him" diye konuşurdu onunla. Şimdi bu değişiklik nereden çıkmıştı? "Oğlum İbrahim gün doğuyor, kafanı çalıştır, 'çavuşluk' başlıyor yenisinden" diye içinden geçirdi. İbrahim Çavuş, kırkını epeyce aşmış, ortadan biraz uzun boylu, geniş omuzlu, zayıf, esmer bir adamdı. Hep azgın yüz-lü görünürdü. Askerde çavuş olmuştu, ama çevresiyle hep anlaşmazlık içinde olduğu için çavuşluk rütbesi alınmıştı sonra. Terhis olduktan sonra da adı "İbrahim Çavuş" kalmıştı. Her zaman kendisini över, sürekli "yigitliklerini" anlatırdı; ama gerçekten böyle miydi fazla bilinmezdi. Çünkü yalnız başına bir şey yapmamış, hep ağanın gücüyle hareket etmişti. Evi Cudi Dağı eteğindeki köylerden birindeydi. Ama kendisi çoğunlukla ağanın yanında kalır, ağaya hizmet ederdi. Çocukları da ağanın yardımlarıyla geçirirlerdi.

İbrahim Çavuş, fazla tereddüt etmeden her zamanki cevabını yapıştırdı. "En doğrusunu zat-ı aliniz bilir ağam."

"Evet, öyle, ama" dedi Ali Han, "sen de aklındakileri söyle İbrahim Çavuş. Akıl akıldan üstündür derler. Başımızda nasıl bir bela bulunduğunu görüyorsun. Ulan nerden çıktı bu eşkiya takımı! Adlarını da 'gerilla' koymuşlar. Ne gerillasıymış bunlar? Üç-beş baldırı çıplak, eşkiya artığı bunlar. Bu nasıl devlet, bu nasıl hükümet anlayamadım. O kadar askeri dökmüşler, üç-beş eşkiyanın hakkından gelemiyorlar. Ağanın evi basılmış, adamların yapabildikleri birşey yok. Şu kasabadan Hasan diye bir çocuk çıkmış, ona bile bir şey yapamadılar? Ya ona bakıp başkaları da dağa çıkarsa ne olacak? Kim durduracak bu işin sonunu? Her şeyin başı bu Hasan denen hayduttur, İbrahim Çavuş. Yoksa başkası ne bilecek benim evimin nasıl olduğunu. Ne yapıp edip tezden onun hakkından gelmek gerek..."

Açtı ağzını, yumdu gözünü ağa... Heyecanlandı, korku duyup titredi, öfkeleni, köpürdü; içinden geçenleri bir bir sayıp döktü. Günlerin suskunluğunu, duyduğu korkuyu olduğu gibi boşalttı. İbrahim Çavuş, ağayı iyice izledi, durumunu kavramaya çalıştı. İşte boş keseden konuşmanın, atıp tutarak göze girmenin tam zamanıydı. Ağa yorgun düşüp de susunca, aşağıdan alarak söze başladı İbrahim Çavuş:

"En doğru, en güzel sözleri söylediniz ağam. Bu sözlere insanoğlu ne diyebilir? O kadar asker dökmüş, paşa gelmiş, ortada hiçbir şey yok. Ne paşasıymış bu? Böyle paşa mı olurmuş hiç? Koskoca ağanın evi basılıyor, adamları vuruluyor, hiçbir şey yapamıyorlar. Ancak nöbetçi dikip kendilerini korumaya çalışıyorlar. Neden kendileri basılmamış da, ağa-

nın evi basılmış? Bunu bile düşünmüyorlar. Elbette ağanın evi basılacak; çünkü ağa demek devlet demektir burda. Hiç ağa olmasa, bu devlet olabilir mi burda? Bir gün yaşayabilir bu hükümet, paşalar bu memlekette? Olamaz ve de yaşayamaz. Bunu eşkiya biliyor, ama gel gör ki bu devlet bilemiyor işte..."

İbrahim Çavuş, ağayı canevinden vuracak sözleri bir bir dizdi arkaya. Bir yandan da konuştuğu ağanın tepkisini ölçmeye çalıştı. Fazla da ileri gitmemeye dikkat ederek sözünü kesti bir yerde. Odada hafif bir sessizlik oldu bir süre. Ağa, düşünceli bir vaziyette:

"Gidip şu paşa ile bir konuşayım diyorum İbrahim Çavuş" dedi.

"İyi olur ağam" dedi İbrahim Çavuş.

Ağa, biraz daha düşünür gibi durduktan sonra, "İbrahim Çavuş" dedi, "hazırlık yapın hemen gidelim. Ben de hazırlanıyorum. Paşanın özel kalemine de haber verin geleceğimizi."

Yerlere kadar eğilerek geri geri gidip odadan çıktı İbrahim Çavuş. Hemen ağanın özel arabası evin önüne çekilerek temizlendi. Onu takip edecek ikinci araba getirildi. Birlikte gidecek silahlı adamlar hazırlandı. Günlerdir ağa evden çıkmamış, arabalar böyle çekilmemişti. Ağa da alelacele yeniden bir traş olup yeni elbiselirini giydi, hazırlandı. Evden çıkarak çevresini şöyle süzüp yürüdü; gidip hazırlanmış arabasına bindi. İki araba peşpeşe kasabanın caddesinden ilerleyerek askeriye'nin içine girdi, doğru paşanın odasının bulunduğu binanın önüne gidip durdu. Şoförü çok iyi bilirdi buraları, çok gelmişlerdi. Askerler de ağayı tanırlardı; zaten geleceği de haber verilmişti önceden, nizamiye kapıları hemen açılıp bekletilmedi ağanın arabası. Ağa arabadan inerek doğru binaya girdi, adamları binanın önünde kaldılar. Bir asker yol göstererek paşanın odasına çıkardı ağayı. Paşa kapıda karşıladı. Uzun uzun "hoşgeldin" diyerek elini sıktı; birlikte odaya girdiler. Paşa yer gösterip ağayı oturtuktan sonra, kendisi de geçip oturdu büyük, üzeri hari alarla, cetvellerle dolu masasının başına. Ağaya yeniden halhatır sordu, sağlık dileklerinde bulundu. Çay-kahve içip içmeyeceğini sordu. Hemen kapıcısını çağırdı. "Bir şekerli içeyim" dedi ağa. Paşa "orta şekerli" istedi. Kapıcı "başüstüne" deyip selamlayarak çıktı odadan. Biraz nefeslendikten sonra:

"Zat-ı alinizi bir ziyaret edeyim dedim" dedi ağa, "epey zamandır gelemedik. Başımızdan işler geçti. Kaymakam Bey de olsaydı, vaziyeti umumiyi şöyle bir konuşurduk."

Paşa, sertçe başını ağadan yana çevirdi: "Kaymakam kim oluyor, bu-

rada her şeyin yetkilisi benim, daha anlamadın mı" dercesine gözlerini öfkeyle ağaya dikti. Ağa irkildi bu bakış karşısında. Bu sırada odacı girdi içeri. Önce ağanın, sonra paşanın kahvelerini masalarına koyarak hızla çıktı odadan. Odacının gelişi, **önceki** gerginliği biraz hafifletmişti. İkisi de birer yudum aldılar kahvelerinden. Paşa, masasının çekmecesinden bazı kağıtlar çıkararak, onlara bakıp konuşmaya başladı:

"Evet, ben de sizinle hemen görüşecektim zaten" **dedi**. "Biz yapılacakları kararlaştırıp bir plan haline getirdik. Üst komutanlık da onayladı bunu. Operasyonlarımız genişletilerek sürdürülmektedir. Köylere silah verme işini zorla da olsa gerçekleştireceğiz. Her muhtarlığın en az on silah alması **mecburi** oldu. Önce, 'köyünüzü koruyun bunun la' diye vereceğiz. Ardından köy çevresindeki operasyonlara yardım, derken her operasyona katılma gelecek. Her muhtarlığa birer telsiz vereceğiz, bu da paralı ve mecburi olacak. Bunun için bir hafta sonra, köy muhtarları ve ihtiyar heyetleri toplanısı yapacağız. Orada toplu konuşup, sonra tek tek uygulamaya koyacağız. Sizin de köylülerinizi bu yönde telkin etmeniz, nüfuzunuzu kullanmanız gerekiyor. Bu amaçla, ayrıca yörenin ağaları ile de bir toplantı yapacağız. Tabii herkes kendi aşireti içindeki koruculuğu geliştirmekle de sorumlu olacak. Ayrıca siz ağalar, silahlı güç örgütleyip kendi yörelerinizi yönetebileceksiniz. Bunda da diğer aşiret ağalarına öncülük etmenizi bekliyoruz sizden. Görüşüp, onları da ikna etmeye çalışmalısınız. Böyle elbirliği yaparsak, kısa sürede terörist eşkiyanın kökünü kuruturuz. Bundan emin olabilirsiniz."

"Toplantıda bu muhtarların gözünü eyice korkutmak lâzım paşam" dedi Ali Han Ağa.

"Tabii, tabii; gereken her şey yapılacaktır" dedi paşa. Karşılıklı konuşma devam etti.

"Mesela şu Hasan denen eşkiyanın leşini toplantıya sermek lâzım."

"Hasan kim?"

"Hani şu bizim kasabalı var ya. Her şeyi o yapıyor. Yoksa kim kasabada ev basabilir? Kasabanın içinden bir o var. Tezden hakkından gelmezse, cüret edip başkaları da çıkabilir. O zaman işler iyice zorlaşır paşam."

"Peki ama, o güne kadar nasıl yapacağız bunu?"

"Kolayı var paşam. Ortadaki bir leşe Hasan dedik mi biz, o zaman Hasan..."

"Tanıyan çıkmaz mı?"

"Siz o işi bana bırakın paşam. Göreceksiniz nasıl iyi olacak."

Paşa konuşmadı, kafasıyla olurunı verdi. Fazla uzamıştı bu konuşma. Paşa bir kişiyle bu kadar konuşabilir mi? Karşısındakine ilgisiz, önündeki kağıtları karıştırmaya başladı. Sonra da odacısını çağırıp başka bir görüşme ile ilgili soru sordu. Bunu duyunca ağa hemen yerinden fırlayıp izin istedi; kendisini fazla meşgul ettiği için özür diledi. Birlikte odanın kapısına kadar yürüdüler. Ağa, elini sıkarak ayrıldı paşadan, yürüyüp uzaklaştı.

* * *

Görüşmeden sonra eve gelip odasına çekildi Ali Han Ağa. Dışarı çıkmış, biraz açılmıştı hali. Ama şimdi daha çok düşünceliydi. Hep paşanın söylediklerini düşünüyor, anlam vermeye, yorumlamaya çalışıyordu. "Bunlarda iş yok, bir şey yapamazlar" dedi, kendi kendine yine. "Baksana işi gene hep bize yüklüyorlar. Toplantı yapıp konuşacaklarmış bol bol. Siz onu benim külahıma anlatın. Ulan köylü milleti konuşmadan ne anlar? Ha konuş, de konuş; istersen yüz gün konuş. Ezeceksin bunları, sindireceksin. Bunların başı ezilmezse, kafaları parçalanmazsa, gözleri korkutulmazsa başka hiçbir şeyden anlamazlar. İllaki gözlerini korkutacaksın, korkuyu gözleriyle görecekler. Hah, işte o zaman yüreklerine sinner korku. Ben bilmez miyim köylü milletini. Onlara öyle şöyler yapayım ki, alimallah yedi düvel duysun." Tekrar düşündü aklından geçenler üzerine. Ayağa kalktı, odada dolaşmaya başladı. Bu sefer konuşarak düşünüyordu artık. Deli gibiydi, yerinde duramıyordu. "Hasan" diyordu, "illa bu Hasan. Ne yapıp edip bunun leşini ortaya sermeli. O olmazsa da mutlaka bir Hasan bulup yatırmalı leşini ortaya. Yoksa bu kasabalıyla da başa çıkamayız. İşe bir de bunlar karışırlarsa artık altında kalkmak hiç mümkün olmaz. Kasabalı milleti köylüye benzemez. Bunlar daha çok görmüş geçirmişlerdir. Bir defa yüreklerindeki korku gider de ayağa kalkarlarsa, bunları durdurmak hiç mümkün olmaz. Artık korkutulamaz da yürekleri bir daha. O zaman, haydi Ali Han, sırtla yükünü git nereye gidersen. Bunlar dünyayı dar getirirler adama."

Biraz susuyor arada bir, durmadan dolaşıyordu odada. Paşanın bir sözünü alıyor, ondan yorumlayıp gidiyordu. "Silah vereceklermiş köylüye. Onlar da kendilerini koruyacaklarmış. Ulan ya silahları alır da dağa çıkarlarsa! Ya silahları toplayıp eşkiyaya teslim eder de 'basıp aldılar' der-

lerse! Ya 'nöbet bekliyorduk' diye karanlıkta senin askerini vurup da, 'onlar vurdu' derlerse! Nereden bileceksin kimin vurduğunu? Silah aynı silah, mermi aynı mermi. Köylü milleti hiç böyle boş bırakılır mı? Madem silah veriyorsun o zaman ordu kur, askere al. Anlaşıldı birşey yapamayacakları. İş yine bize düşüyor belli. Dede-baba mesleğini yine ele almamız lâzım geliyor. Zaten bu Türk askeri ne zaman bu işi başarabilmiş ki! Babam ve babam gibiler milletin hakkından gelip sonunda M. Kemal'e vermemişler mi? Dedem gibiler aynı şeyi yapıp Abdülhamit'in tahtını kurtarmamışlar mı? İsyanı kim bastırmış tarihte hep? Bizim gibi devletine bağlı olanlar. Çünkü ancak biz biliriz bu milleti, biz onların içindeyiz. Onun için de bu milletin hakkından ancak biz geliriz. Biz olmasak bir gün bile yaşayamaz bu devlet. Baksana kendileri de anlamışlar bunu. Ağaların toplantısını yapacaklarmış. Yok silahlı birlik kurabilir mişiz! Ve de kurmalıymışız! Anlaşıldı, iş yine Ali Hanlara düşüyor. Belli ki ne yapsak fazla ses çıkarmayacaklar. O zaman ben de bilirim ne yapacağımı. Siz de görürsünüz Ali Han'ın kim olduğunu. Hem de o, yediği sofraya bıçak sokan köylü milleti de görür. Hem de bu dağa düşmüş eşkiya da görür. Görür de görürler, hepsi birden görürler..."

Yoruldu, hem dolanıp hem konuşmaktan. Bitkin olarak yatağının üzerine oturdu. Sonra biraz uzandı iki elini başının altına yastuk yaparak. Bir süre böyle düşündü. Düşündüklerini toplamaya ve ne yapacaklarını belirlemeye çalıştı. Epey zaman sonra tekrar ayağa kalkarak yapacaklarını saymaya başladı: "Bir, Hasan ölecek toplantıya kadar. Hem de öyle bir Hasan olacak ki, gerçek Hasan'dan hiç farkı olmayacak ve de herkes Hasan'ı öldü bilecek. Bunu, yanına birkaç kişi alarak İbrahim Çavuş yapacak. Bu bir. Şu ağalara birer hediye göndermeli, dostluk istemeli. Yüzlerine bakılmaz ama ne yapalım, başka çaresi yok. Büyük belayı savuncaya kadar katlanmak lâzım. Sonra ben bilirim onlara da ne yapacağımı. Adamlar hazırlayıp bunu da yapmalı. Bu iki. Hemen adamlar salıp şu köylerdeki adamlarımı ve muhtarları bir çağırıp konuşmalı. Bakalım ne diyecekler? Hem şu paşadan önce yapmalı bunu. Bana asker vermeliler köylerinden, eşkiyayı baslememeliler, görünce haber vermeliler. Ne yapalım daha çok kesenin ağzını açmak lâzım bunun için. Ali Han bununla da ölmez; açar, hem de açar ki devlet bile yaya kalır yanında. Hemen haberciler yollamalı köylere. Bu üç. Bir de şu adamlarımı toplayıp iyice bir silahlandırmalıyım. Ceplerini de doldurmalıyım. Ve gittiği yere ölüm saçan bir ordu yapmalıyım bunu. Başlarına da İbrahim

Çavuş'u dikmeliyim."

Biraz durdu burda. Nihayet işin içinden çıkmış gibiydi. Büyük bir iş başarmış gibi gülümsemeye çalıştı; geriye doğru gerildi.

"Haydi bakalım Ali Han, göster kendini. Haydi bakalım İbrahim Çavuş, göreyim seni" dedi.

İbrahim Çavuş için, yeniden "çavuş" olmanın yolları açılıyordu.

-VII-

Bir grup jandarma, yorgunluktan sallana sallana Muhtar Halil'in çadırına doğru yürüyordu.

Hava ılık ve güneşliydi. Güneş dağın burnundan epeyce yükselmiş, yakıcı sıcak bastırmaya başlamıştı. Belli ki gene çok sıcak bir gün yaşanacaktı. Burada yazları hep böyle olurdu zaten. Mayıs ayı ortalayıp da bahar yağmurları son bulunca, altı ay yağmur yağmazdı bir daha. Yazın yağmurun yağdığına çok ender rastlanırdı. Ekim ayı gelecekti ki, ancak yeniden yağmur düşmeye başlasın artık. Çoğunlukla Ekim ayında, bazen de Eylül sonuna doğru yağış görülürdü ancak. Bazen daha da kurak geçer, Ekim sonlarına kadar da yağmadığı olurdu. Genellikle Ekim'de olan bu ilk yağışlar, dağların başına kar, derelere ve çökük yerlere ise yağmur olarak düşerdi. Kasım ayı ortalarında veya en geç Aralık'ta ise, her yan bembeyaz karla kaplı hale gelirdi. Bir uçtan bir uca tabiat, açılmış bir pamuk tarlası gibi görünürdü. Ağaçların üzerine düşen kar, dallarını yere eğer, çoğunun tepesini yere yapıştırırdı. Bazen de, çok kar düşdüğünde, ağaçlar gövdelerinden kırılır, yaşama son verirdi artık. Bu geniş ormanlıkta, karın iyice hırpaladığı ağaçlar, ancak baharın güneşi, havası ve bol su tutan toprağın gücüyle kendine gelebilirdi. Bu çok şirin bahar ve uzun süren yaz döneminde, ağaçların hızlı büyüyen sürgünleri ve açan yapraklarıyla her yan yemyeşil, cennet gibi olurdu. Güneşin yakıcı sicağında bu ağaçların koyu gölgesi, çalışıp yorulan insanlar için, yeniden can buldukları bir dinlenme yeri görev görürdü.

Belli ki jandarmalar da yoruldukça dinlenmişler, uzun yolu böyle katetmişlerdi. Ama hallerinden fazla dinlenmedikleri, işleri acele olduğu için hızlı yürüdükleri anlaşılıyordu. Her yanlarından ter fışkırmış, vücutları sıırıksıklam olmuştu. Keplerini çıkarıp ellerine almışlardı bazıları. Komşu köyün karakolunda kalan jandarmalardı. Doğru Muhtar Halil'in

çadırına gittiler ve muhtara seslenerek çadırın önüne oturdular.

Ancak fazla kalmadan kalkıp yeniden yola düştü Jandarmalar. Muhtar Halile ihtiyar heyetiyle birlikte bir hafta sonra kasabadaki toplantıya katulmasını bildirmişlerdi. Kasabadaki paşanın emriydi bu. Nefeslerini toplayıp birer de soğuk ayran içtikten sonra kalkıp gitmişlerdi. İşleri çoktu, bugün daha birçok köye uğrayıp paşanın emrini bildireceklerdi.

Muhtar Halil, evde koşum ve sürüm ağaçlarının onarımıyla, yenilerinin yapımıyla uğraşıyordu. Artık onların zamanı geliyordu. Ağustos sonu gelmiş, ekim zamanına şurda ne kalmıştı ki. Önceden yapıp hazır etmek gerekirdi bunları. Ayrıca muhtarın diğer işleri de çok oluyor, fazla zaman ayıramıyordu bunlar için. Bir yandan işine devam ederken, bir yandan da jandarmaların verdiği haberi düşünmeye başladı. İşte yine iş çıkarmışlardı kendilerine. "İşleri bitmez oldu bu pezevenklerin. Yine neler isteyecekler bizden. Bütün köylerin muhtarlarını çağırıyorlarmış. Herhalde gene bu gerillalar üzerinedir. Dur bakalım, ne söyleyip, ne yapacaklar" diye düşündü bir süre. Bu sorun ne aklından gitti, ne de fazla önem verdi; öyle hem düşünüp hem de elindeki işle çalışıp durdu.

İkinci üzeri çadırların alt ucundan bir atlı girdi köye. İlk çadırlardan sorarak atını Muhtar Halil'in çadırına doğru sürdü. Çadırın önüne gelince selam verip atından indi; atını yandaki ağaca bağlayıp muhtarın yanına gitti. Muhtar Halil, önceden ayağa kalkmış, geleni karşılamıştı. Elini sıkıttı, çadırın önüne oturdular. Çadırın içine ayran getirmeleri için seslendi, halhatır sordu misafirine. Hemen içerden ayranla geldi küçük kızı, misafir ayranı içti. Muhtar Halil tabakasını çıkarıp sigara sardı, bir tane misafirine ikram etti, ikincisini de sarıp kendisi yaktı. "Kusura bakma ama tanıyamadım seni" dedi misafirine. Misafir kendini tanıttı; kasabaya yakın bir köyden olurdu. Muhtar köyü iyi tanıyordu; birkaç laf konuştular köy üzerine. Sonra misafir:

"İşim acele Halil ağa" dedi, "hemen gideceğim. Ağanın çok selamları var size. 'Kara Ali ağayı da alıp muhtar bir kasabaya gelsin, biraz işlerimiz var' dedi. Bunu haber vermeye geldim. Başka köylere de gideceğim." Çağrılanların adını iyice ezberlemişti kasabada.

"Öyle mi" dedi muhtar. Biraz düşündü. "Ne işimiz var acaba?"

"Vallahi bilmem Halil ağa" dedi misafir, "biliyorsunuz ağanın başına işler geldi. Bu terörist mi ne diyorlar, ağa çok korkuyor bunlardan. Herhalde bunlar için olacak. Başka köylerden de adam çağırıyor."

"Öyle" dedi muhtar, "Peki yarın gideriz artık, ne yapalım."

"Aman geç kalmayın da Halil aēa" dedi misafir. Ve izin isteyerek hemen kalktı, atını çekip bindi, muhtara iyi günler dileyerek sürüp atını gitti.

Muhtar Halil'in kafası iyice karışmıştı. Düşünerek iş araçlarının başına gitti. "Kuyrukları sıkıştı pezevenklerin; paşanın adamı gidiyor, aēanın adamı geliyor; aēanınki gidiyor paşanınki geliyor" diye söylendi kendi kendine. "Ne yapacaklar ola" diye biraz düşündü, yorumlamaya çalıştı. Gerillalar için 'köyünüze sokmayın', 'ekmek vermeyin', 'yerlerini bize bildirin' diyecekler... Bir de şu silah işi... "Mutlaka silah alacaksınız" diyecekler... İkiisi de aynı şey için aēırıyor... Ulan zorla mı bu iş? Köylü almak istemiyor. Ne istersiniz bu köylüden? Koskoca hkmetsiniz siz. Koskoca aēasınız. Haydi başa çıksanız ya, şu 'bir avuç terörist, eşiya' dediēimiz adamlarla!... Nasıl can derdine düştünüz, nasıl kuyruēunuz sıkıştı ya?!..." dedi kendi kendine. Muhtar Halil bir süre düşündü, böyle kendi kendine söylendi. "Ne yapalım, komşuları toplayıp bir onlarla da konuşalım. Bakalım ne diyecekler? Sonra da gider aēayı, paşayı dinleriz" dedi. Elindeki yarım işini tamamladı. Akşam olmuştu zaten. Araçlarını toplayıp yerlerine yerleştirdi. Bu sırada bekçilik de yapan Fadıl geldi yanına. Fadıl köyün en yoksullarındandı; başka işler yanında bekçilik de yapıyor, birazda bundan kazanıp ailesini böyle geçindirmeye çalışıyordu. Muhtar, bekiyi görünce:

"İyi ki geldin Fadıl" dedi, "şu sözü geçen komşulara haber ver de akşam birazcık bizim çadıra gelsinler. Aēadan, paşadan emirler var gene. Oturup bir konuşalım, bakalım ne yapacaēız. Kara Ali mutlaka gelsin, gelmemelik etmesin."

"Olur" diyerek ayrıldı bekçi Fadıl, çadırların arasına daldı. Gelmesi gerekenlere bir bir uērayarak muhtarın aērısını haber verdi. Kara Ali'yi bizzat grerek, muhtarın sözlerini aktarıp gelmesini sıkı sıkıya belirtti.

Akşam yemekten sonra köylüler tek tek muhtarın çadırına gitmeye başladılar. Gelen içerde bulunanları selamlıyor, hazırlanmış yere otuyordu. Muhtarın adırı köyün en büyük adırlarındandı. Akşam köylüler geleceēi için daha çok düzenlenmiş, karşılıklı uzun keçeler serilmiş, hazırlanmıştı. Muhtar Halil, baş köşeye oturmuş, gelen köylünün hatırın soruyor, sonra da bir sigara sarıp ikrâm ediyordu. Köylülerin oēu sigara içerdi. Muhtardan sonra, önceden gelip oturmuş olanlar da sigara sarıp yeni gelenlere ikrâm ediyorlardı. Bu, bir gelenekti o yörede. Karşılıklı mutlaka sigara ikrâm ederlerdi. Öyle ki kalabalık bir toplantıda oēu

kendi tütününden başkasına ikrâm eder, kendisi ise başkalarının ikrâm ettiği sigaraları bitiremezdi bile. Bazı çok tiryakiler ise, ikrâmı kabul eder, fakat değişiklik olmasın diye yine kendi tütününü içerdi. Bu yörede hep tütün içilirdi, fabrika sigarasını hiç kimse kullanmazdı. Tütünü çoğu yerde kendileri yetiştirirlerdi köylüler. Bu topraklarda tütünün en kalitelisi yetiştirdi, toprak çok verimliydi bu bakımdan.

Köylüler gelip oturdular muhtarın çadırına. Otuzdan fazla insan gitmişti. Çadırın içi sigara dumanıyla dolmuştu, habire de doluyordu. Köylüler kendi aralarında sohbet ediyorlar, yeni gelenler de oturdukları yerde sohbe katılıyorlardı. Muhtar Halil, şöyle bir gelenlere baktı, "herhalde gelecek olanlar tamamlandı" diye düşünerek, kendisini toparlayıp konuşmaya başladı:

"Komşular" dedi, "bu sabah jandarmalar geldiler. Bir hafta sonra kasabada toplantı varmış. Köy ihtiyar heyetinin katılması gerekiyormuş. Bütün köylerin heyetlerinin katılması mecburmuş. Onlar gittikten sonra, akşam üzeri de bir atlı adam geldi. Kasabadan Ali Han Ağa göndermiş, 'biraz işimiz var, muhtarla Kara Ali gelsinler' demiş. Yani bizi çağırıyor-muş. İş ne olacak bu günde? Malûm. Gerillalar meselesi. Ağanın evi de basılınca bu işi daha çok sıkıya alıyorlar anlaşılan. Her zamanki sözlerini yeniden söyleyip bizi zorlamaya çalışacaklar. 'Bunları köyünüze sokmayacaksınız, ekmek vermeyeceksiniz, yerlerini bize bildireceksiniz' diyecekler. Bir de şu silah işi. 'Köyünüze silah alıp nöbet tutacaksınız' diyecekler. Başka bir işleri olmaz şimdi bizimle. Tabii çağırdıkları için mecbur gideceğiz. Ama bu mesele tüm köyümüzün meselesi. Komşular hep birlikte hareket etmemiz lâzım. Komşular ne diyorlar bu meseleye? Herkes ne derse, malûm biz de ona göre hareket ederiz."

Çadırın içini derin bir sessizlik kapladı. Tüm köylüler sessizce dinlemişlerdi muhtarı. Konuşma bittikten sonra, başlarını eğerek düşünmeye başladılar. Birkaç köylü, "doğru, o mesele için çağırıyorlar, başka birşey olamaz" dediler. Ama daha öteye konuşmayarak, onlar da susup düşünenlere katıldılar. Sessizlik bir süre devam etti. Köylüler için yaşadıkları en zor meseleydi bu. Başka birşey olsa, hemen konuşur bir yığın çözüm atarlardı ortaya. Ama bu iş öyle kolay değildi. Hepsisi de doğal bir yurtseverliğe sahiptiler. Gerillaların amacını biliyor, buna yürekten katılıyorlardı. Yiğitlik ve çabalarından dolayı onlara hayranlık duyuyor, kendilerinin bir parçası olarak görüyor, güçleri yettikçe destekliyorlardı. Hattâ birkaç gençlerini de onlara katmışlar, daha çok insanı gerillaya vermek isitiyor-

lar. Gerillalar özgür bir ülke için savaşıyorlar. Hem de en zor şartlarda. Köylülerin kurtulmasını istiyorlar, ağalığı tümden yıkacaklarını söylüyorlardı. Bir Kürt köylüsü olarak bunları nasıl desteklemezler, çabalarına nasıl katılmazlardı? Bir de "ekmek vermemek", "yerlerini ihbar etmek", "silah alıp onlara karşı savaşmak"; bu ihanetti, hainlikti, kendi milletine ve kendine karşı savaşmak olurdu. "Tövbe etmek" gerekirdi böyle şeyler akla gelince. Bunu hepsi bilirdi. "İhanet" in ne olduğunu, Kürt milletine neler getirdiğini babalarından, dedelerinden öğrenmişlerdi. Hainleri milletin nasıl kendi dışına attığı çok iyi bilirdi, aynı milletin birer ferdi olarak şekillenmişlerdi. Oysa karşıdakilerin, ne dillerinden ne de yaptıklarından birşey anlaşıyordu. Onlar tek mil yabancıydılar; kendilerine küfreder, döver, dillerini konuşmalarına bile "yasak" koyarlardı. Tek işleri ağanın saltanatını korumaktı. Ağanın ise ne kadar zalim ve sömürücü olduğu hepsinin gözü önündeydi. Ama varlıklıydılar, bol bol silahlı askerleri vardı, söylediklerini yaptırmada zorun her çeşidini kullanıyorlardı. Zalimdirler. Zulümdardılar. "Bunları yapmazsanız evinizi, köyünüzü yakarız, sizi bu topraklardan süreriz" diyorlardı. Karşı çıkanları ölünceye kadar dövüyorlar. Çoğunu da böyle öldürüyorlardı. Böyle dövülmüş ve ölmüş çok sayıda insan vardı. Yöreden birkaç köyü yıkmışlar, köylüleri toptan sürgün etmişlerdi başka yörelere. Bu zulme karşı nasıl durulur ve bu topraklar nasıl korunurdu? Köylerini terketmek en zor şeydi onlar için. Yurdundan kopan kendi milletinden de kopardı. Yurdundan kopan millet yok olup giderdi. Yurdundan ve milletinden kopan insanın, insanlık adına neyi kalırdı ki!

Köylülerin sessiz ve derin düşünmesi uzun süre devam etti. Hepsinin aklından bunlar geçiyor, beyinlerinde savaş oluyordu. Sanki en ağır depremi yaşıyordu vücutları. Böyle düşünürlerken, Hüseyinlerin Şahin'i başını kaldırdı, şöyle bir köylüleri süzdü. Şahin otuzuna yaklaşan genç, kuvvetli bir adamdı; gerillalarla da en çok ilişkisi olanlardan biriydi; çok bağlıydı onlara. Düşünmek kendisini yormuş, öfkelenmişti. Köyün büyüklerinden konuşma beklemiş, hiçbirinin konuşmadan herkesin böyle susması öfkesini daha da artırmıştı. Dayanamadı daha fazla beklemeye. Sert ve öfkeli bir sesle:

"Komşular" dedi, "bunun düşünülecek hiçbir yanı yok. Ben silah almıyorum. Gerillalara da elimden gelen her yardımı yaparım. Hattâ çocukları bir hal yolıma koyabilsem, ben de silahı alıp katılacağım onlara. İsterim ki tüm köyümüz böyle olsun, köyde birlik bozulmasın. Ama

bundan başka birşey yapmaya karar verilirse ben yokum o kararda. Benim kararım budur ve kendim bildiğimi yaparım."

Hızla yerinden kalktı, ayakkabılarını giydi, "iyi geceler" diyerek çadırdan çıkıp gitti Şahin. Onun için toplantı bitmişti artık. Köylüler Şahin'i sessiz dinlediler, hiçbir şey söylemeden gidişini seyrettiler. Yine sessizlik bastı topluluğu. Az sonra Muhtar Halil bozdu bu sessizliği:

"Yanlış anlaşılmasın" dedi, "ben isteklerini kabul edelim demiyorum. Ben de bu memleketin çocuğuyum, herkes gibi ben de karşıyım bu isteklere. Yalnız komşular hep birlikte bir şeye karar versinler; biz de gidince yarın, buna göre hareket edelim diyorum. Köyümüzün birliği bozulmasın istiyorum."

Muhtarın konuşması bittikten sonra kısa bir sessizlik daha oldu. Osman dayı, gözücuyla şöyle bir oturanları süzdü; önündeki sigaralardan birini alıp yaktı. Baş tarafta muhtara yakın oturuyordu. Köyün büyüklere rindendi. Yaşı yetmişe yakındı, ama dinç görünüyordu yaşına göre. Köyde ona, yaşlı olduğu için hep Osman dayı derlerdi. Çalışkan, te rübeli, akıllı bir adamdı; sözü dinlenirdi köyde. Sesi gürdü, tane tane, üstüne basa basa konuşurdu. Sigarasını yaktıktan sonra:

"Komşular" dedi ağır ağır, "ben bu devletin nasıl kurulduğunu, bu ağanın babasının bizlere neler yaptığını çok iyi bilirim. Bunlara elini kaptırdın mı, kolunu da kurtaramazsın bir daha. Yaşım yetmişe geliyor, bu memlekette eskiden olan çok şeyi yaşadım, çok şeyi de duyup öğrendim babamdan, dedemden. Bunlar, eskiden yaptıklarını yeniden yapmak istiyorlar. Bizi bölmek, birbirimize düşürmek, bir tarafın eline silahı vererek bizi yeniden birbirimize kırdırtmak istiyorlar. Eskiden de hep böyle yaptılar. Osmanlı da, M. Kemal de bu memleketi böyle zaptetti. Bu devlet böyle kuruldu. Ağalık başımıza böyle musallat oldu. Yoksa imkânı mı vardı bu memleketin insanını yenmenin. Onun başına ağa, paşa olmanın. Bu memleketin insanı her zaman gözü pek ve silahşör olur. Ben hiç duymadım bu memleketin insanını başka yerden gelen bir ordunun yendiğini. Böyle ordular, hep bu insanların bir kısmını kandırarak, para-mülk vererek kendi taraflarına çektiler; sonra da onları öne sürerek geri kalanı kırdılar, bu memleketi böyle zaptettiler. Bakın şimdi de aynı şeyi yapmak istiyorlar. Dağa çıkmış bir avuç insanı yenemiyorlar; ordular dökmüşler, ama yine de başa çıkamıyorlar. Gene bizim elimize silah verip, onları bize, bu milletin insanlarını birbirlerine kırdırtmak istiyorlar. Oysa biz, dağdaki insanları seviyoruz, onlara yardım veriyoruz; onlar bizim

çocuklarımız. Bizim köyümüzden de gençler var onların içinde, başka gençler de gitmek istiyorlar, ne yalan söyleyeyim biz de göndermek istiyoruz. Çünkü nabzımız orada atıyor. Vurulduklarında en ağır acıyı duyuyoruz. Ama, bu devlet de, ağa da boş durmayacak. Bizi birbirimize kırdırabilmek için her şeyi yapacaklar. Bizleri çok zorlayacaklar, çok zulmedecekler istediklerini yaptırmak için. Dövecekler, öldürecekler; evimizden, köyümüzden olacağız. Bazıları gene devletle birlik olacak. ama bana öyle geliyor ki bu gençlerimiz sonunda kazanacaklar. Benim inancım bu. Dedelerimizin babalarımızın savaşıp yapamadığını bu yeni nesil yapacak. Okumuş gençler bunlar; ne yaptıklarını, nasıl yapacaklarını biliyorlar. Dünyayı tanıyorlar. Bu millete de bir ışık gerekiyordu, bunlar bu ışığı gösteriyorlar. Milleti aydınlatır, sonunda kazanırlar davayı. Bu devletin zulmünü de, ağalığı da yıkarlar. Dünyada başka millette de kalmadı bu ağalık zaten. Bunun için, ben derim ki, biz bu gençlerimizi destekliyoruz, daha da çok destekleriz. Desteklemeliyiz de. İhanet girmemeli köyümüze. Ama ağaya da, devlete de hemen böyle söylemek zor. 'Destek vermiyoruz' diyelim, 'görmedik' diyelim, 'biz köylüyüz silah almayız, köyümüzde de tehlike yok' diyelim. Belki bir süre böyle geçer. Fakat sonunda zorlarlar, korkutmak için zulüm yaparlar; bunu da bilelim. Böyle yaptıklarında zulme karşı direnelim, dediklerini yapmamakta kararlı olalım. Eziyet ve zarar görürüz, ama hiç olmasza onurumuzu koruruz. Kendi milletimize karşı savaşmak yerine, iş bu noktaya gelirse, zulme karşı savaşmayı üstün tutmalıyız. Dedelerimizin, babalarımızın ruhunu da ancak böyle yaşatabiliriz..."

Osman dayı terlemiş ve yorulmuştu. Duygulanmıştı; sorun önemli ve duygulara sesleniyordu. Geçmişte yaşadıkları ve duydukları aklından geçmişti bir bir. Son isyanı ve bastırılışını iyi hatırlıyordu; ilk gençlik yıllarında kendisi de destek vermişti buna. Çok insan katledilmişti isyan bastırılınca; amcasını ve çok tanıdığını öldürmüşlerdi. Bir ara kendisi de "eşkiya" olmuş, dağda gezmişti bir süre. Jandarmayla da çatışmaya girmişti birkaç kez. Bunları hatırlayarak konuşmuştu. Konuşkandı; dinleyen topluluklar bulunca iyi konuşurdu. Çok şey bilirdi o yöreye ait.

Osman dayı susunca, köylülerin çoğu, hep birden "Osman dayı doğru söylüyor, öyle yapalım" dediler. Sesler bir uğultu gibi çıktı. Söylenenler onaylanmış, mesele şimdilik çözülmüştü. Ya da öyle görünüyordu. Birkaç söz de Kara Ali söylemek istedi:

"Komşular hiç merak etmesinler" dedi, "söylendiği gibi yapacağız."

Evet, biz gidiyoruz onların yanına, ama köylünün söylediğinin dışına çıkmayacağız. Hem bir daha anlayalım, bakalım vaziyetleri neymiş." Kara Ali köyün en varlıklısı olurdu. Köyde sözü de dinlenirdi. Bunu ağa da iyi bilirdi. Ortaya mesele çıkınca Kara Ali'yi çağırır, onunla konuşurdu. İş bitirici bir yapısı vardı, ağa sürekli ona yanına çekmek için çaba harcar, ona karşı iyi davranırdı.

Köylüler yavaş yavaş çıkıp gitmeye, evlerine dağılmaya başladılar. Kalanlar, geride kalanlara "hayırlı geceler" diyorlar, gidiyorlardı. Kara Ali de muhtara dönerek:

"Haydi muhtar" dedi, "biz de biraz yatalım da, arabaya yetişmek için gecedan kalkıp gidelim."

* * *

Adle ana çadırın önünde yoğurt-peynir işleriyle uğraşıyordu. İsmail de yan tarafa oturmuş, hem hava alıyor, hem de çevreyi seyrediyordu. Ara sıra da karısıyla konuşuyordu. Ayaklarının yarası kapanmış, epeyce düzelmişti. Yavaş yavaş kendi halinde yürüyebiliyordu artık. İkinci vakti geçmiş, akşam yaklaşıyordu. Geriden bir ayak sesi duyuldu. Köylüleri Tahir geliyordu. Gelip selam verdi İsmail'e. İsmail buyur etti, o da yanına oturdu, durumunun nasıl olduğunu sordu. Sohbet etmeye başladılar köy işlerinden. Onları dışarda oturup konuşur görünce, işi olmayan başka köylüler de gelmeye başladı yanlarına. Bir, iki derken beş-altı kişilik bir topluluk oldular. Gelen oturup sohbete katıldı; konudan konuya atlayarak söz muhtarlara geldi.. Akşam oluyor, muhtarlar gelmek üzereydi. Köylüler endişeliydiler; muhtargil ne haber getireceklerdi? Ağa ısrar edecek miydi? Yoksa konuşmaya paşa da mı katılacaktı? Bu silah işi çok kötüydü. İsrar ederlerse köylüleri gerçekten büyük bir mesele içine sokarlardı. Silah alabilirler miydi? Bu mümkün müydü? Almasalar ne yaparlardı ola? Gerçekten evlerini yıkar, köylerinden sürer miydiler? Peki o zaman köylüler nasıl yapacaklardı? Bunları durmadan konuşuyorlar, birbirlerinden iyi şeyler duymaya çalışıyorlardı. Korku ve endişe içindeydiler. Konuşmaları, muhtarı bekleyişleri bunu açıkça gösteriyor ve olduğu gibi dışa vuruyordu.

Adle ana bir yandan çalışıyor, bir yandan da konuşmalara kulak misafiri oluyordu. Söylenenleri duydukça öfkeleniyor, içi içini yiyordu. Ara sıra başını kaldırıp erkeklere bakıyor, endişeli hallerini görünce iyice ölke-

leniyordu. "Şunların haline bak, korkudan düşüp ölecekler neredeyse" diyordu kendi kendine. Dişini sıkıp uzun süre dinledi konuşulanları. Öfkesi arttıkça arttı; hiddeti gittikçe kabardı. Artık daha fazla dayanamaz hale geldi. Kendi köyünün insanlarıydılar, hem de erkektiler. Hiç böyle şey olur muydu? Onuru kırılıyordu bunları duyup gördükçe. Ellerini yanındaki beze silerek ayağa kalktı, erkeklerden yana döndü, yüzü çok öfke-liydi, sert bir sesle:

"Şu söylediklerinizden ve halinizden utanın" dedi, "ayıptır lo. Nice anaların doğurduğu gençler dağa çıkmış savaşıyor, siz burda yerinizde duramıyorsunuz nerdeyse. Ne olmuş ağa çağırılmışsa, paşa çağırılmışsa? Onlar ağa, paşaysa biz de köylüyüz, insanız. 'Silah alın diyorlarsa', biz de diyoruz ki 'almıyoruz'. Bunda yürek tüketecek ne var? Çok ısrar ederler-se biz de silahlarımızı alıp dağa çıkarız. Onlara karşı savaşıyoruz. Bakalım sonunda Allah kime verir! Herkes dağa çıkmış avaşıyor; bugünkü günde korkulur mu hiç? Bizim canımız dağa çıkanlarınkinden çok mu kıymetli, çok mu tatlı? Siz hiç korkmayın, silahı aldım mı çıkarım dağa ben alımallah. Köyün kadınları toplanır dağa çıkarız. Öyle bir yürürüz ki bu zalimlerin üstüne..."

Tam bu sırada muhtarla Kara Ali yandaki tepenin üstünde göründüler. Hemen yakındaydılar. Onları görünce Adle ana sustu, konuşması yarıda kaldı. Hep dönüp o yana baktılar. Muhtargil gelip yakından geçerken, köylüleri toplu halde görünce yanlarına geldiler. Merakla kendilerinden haber beklediklerini biliyorlardı. Adle ananın sözlerinden de utanmışlar, yüzleri iyice asılmıştı köylülerin. Muhtar ise sevinçliydi, yüzü gülüyordu durmadan. Muhtargil gelip selam verdiler. Köylüler ayağa kalkıp ellerini sıktılar. Gelenleri oturmaları için buyur etti İsmail. "Oturalım ya, konuşuruz" diyerek oturdu muhtar. Kara Ali izin isteyip evine gitti. Herkes sessizce muhtarın vereceği haberi bekliyordu.

"Tahmin ettiğimiz gibi" dedi muhtar. İsmail'in verdiği sigarayı yaktı. "Ağayla beş-on dakika konuştuk. 'Onlar köyünüze gelmeyecek, ekmek vermeyeceksiniz, yerlerini bize bildireceksiniz' diyor. Bir de silah meselesi, 'devletten silah alın' diyor. 'Birkaç cesaretli adam da bana verin' diyor. Birlik kurup daimi gezdirecekmiş dağlarda. 'Yoksa sizin için iyi olmaz' diyor. Paşa da karar almış, her köyün silah alması mecburi oluyormuş artık. Silah almayı köyü yıkıp adamlarını göç ettireceklermiş. 'Düşünün çabuk cevap verin' dedi. Biz de köylünün tutumunu söyledik. 'Yardım etmiyoruz, köyümüze kimse gelmiyor, biz silah almıyoruz' dedik."

Biraz durdu muhtar. Hep gülüyordu, neşeliydi bunları söylerken. Köylüler, bu haline şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Bir anlam veremiyorlardı.

"Zaten şimdilik can-mal derdine düşmüş pezevengler" dedi muhtar. "Ama yakında çok ısrar edecekler bu işte. Bakalım ne olacak."

Biraz daha durdu muhtar. Keyifle sigarasını çekiyordu. Halil hep öyleydi. Köylüler, "bu ne hal" dercesine yüzüne baktılar.

"Bizimkiler gene vurmuşlar" dedi muhtar. Anlatmaya başladı:

"Dün gece kömür ocağını basmışlar. Gerillaların sayısı epeyce çokmuş. Ocakları tahrip etmişler. Çalışanları hep teslim almışlar. İşçilerle bir saat kadar konuşmuşlar, amaçlarını anlatmışlar. Araçları hep yakmışlar. Ağanın silahlarını, bazı eşyalarını toplayıp almışlar. Bir panzeri vurup roketle tahrip etmişler. İçindeki askerler hep ölmüş. Ağanın bir bekçisi ölmüş, ikisi de yaralıymış. Ayrıca epeyce ölü ve yaralı asker varmış; ama sayılarını söylemiyorlar, gizli tutuyorlar. Hasar çok fazla. Hep orayla uğraşıyorlardı bugün. Bir gerilla şehit düşmüş, Ferit. Bizim köye gelmedi hiç, bilmem siz tanır mısınız. Ben iki kez dağda görmüştüm. İriyarı, yiğit bir gençti. Çok cesurdu. Öncü gruptaymış, araçları o yakmış, işçileri bir araya o toplamış. Bir ocaktan diğerine giderken yandan asker ateşine tutulmuş, farkedememişler önce. Gerçi sonra askeri püskürtmüşler, ama o şehit düşmüş işte. Başka yaralı falan yokmuş. Ayrılıp gitmişler. İki saatten fazla sürmüş olay. Çok büyük bir çarpışma. Ağanın zararı çok fazla. Beli kırılmış pezevengin. Ne yapacağını bilemiyor. Şaşkına dönmüş. Başaracak bu işi gençler canım, büyüyecek olaylar. Hiçbir şey durduramıyor onları. Kasabada sanki bayram var, herkes gülüyor, birbirine olayı anlatıyor. Millet çok seviyor gerillaları..."

Muhtar sustu, yeniden bir sigara sarmaya başladı.

Köylüler rahatlamıştı, yüzleri gülüyordu.

Adle ana, "nasıl" dercesine, sevinçten parıldayan gözlerini oradakilerin üzerinde gezdirdi.

-VIII-

Muhtar Halil'in çadırında oturmuş, muhtarın anlatıklarını dinliyorlardı gerillalar.

Serin bir yayla akşamıydı. Hafif, insanı dinlendirici bir rüzgar esiyordu. Akşamın karanlığı iyice çökmüştü doğaya. Kömür ocağı baskınından

sonra kuzeydeki dağlara geçmişlerdi gerillalar. Bir süre Gabar, Çırav tarafındaki köylere uğradıktan sonra Herekol'a geçmişler, oradan da Piran Dağı'na gelmişlerdi. Kasabadaki toplantı bir gün önce yapılmıştı. Kısa sürede tertiplendiği için aktif tavır geliştirememişler, etkin karşı faaliyet yürütememişlerdi. Toplantının sonuçlarına göre faaliyeti yaygınlaştırmayı gerekli görmüşlerdi. Bu nedenle toplantının sonuçlarını merak ediyorlardı. Piran'a gelince hep bunu tartışmışlar, yorum getirmeye çalışmışlardı. Akşam olunca da Muhtar Halil'in evine gitmeyi, toplantıda olanların ayrıntılı öğrenmeyi uygun görmüşlerdi. Eylemden sonra yeniden gruplara ayırdıkları için, diğer arkadaşları da başka köylerde öğrenecekler, buna göre tavır geliştireceklerdi. Bunu biliyorlardı. Hem kendilerinin Muhtar Halil'in köyünde başka işleri de vardı.

Gerillalar çadırına gelince, fazla zaman geçirmeden toplantıda olanları anlatmaya başlamıştı Muhtar Halil. Bir an önce anlatmak, olanlardan gerillaları bilgilendirmek istiyordu. Böylece belki biraz rahatlayacaktı. Gerillalar da zaten erkenden öğrenmek istiyorlardı olanları.

"Bizi bir mektepte topladılar" diyerek anlatmaya başladı Muhtar Halil: "Hoş, zaten kasabada mektep falan da kalmamış. Çocuk meçuk okutulmuyor hiç. Hepsine asker doldurmuşlar. Kışla yapmışlar yani. Çok kalabalıktık, her köyden gelmişlerdi. Belki de yüzelli kişiden fazlaydık. Bizi hep bir odaya koydular, sıraya dizip oturttular. Karşımızda bir masa vardı, oradan konuşuyorlardı. Odanın her yanını bayrak, resim, yazı doldurmuşlardı. Ne olduklarını bizler anlamıyorduk ya, işte bakıyorduk hepsine meraktan. Önce kasabanın kaymakamı geldi o masanın başına. Bir şeyler konuşmaya başladı. Tabii biz fazla anlamayız ne söylediğini. Zaten ufak tefek, çocuk gibi bir adam. İnce, sinek vızıltısı gibi bir sesi var. Kimse fazla bir şey anlamadı bundan. Biraz konuştuktan sonra susup odadan ayrıldı o. Ardından ağa geldi masanın başına. Ne bulduysa giymiş, giyinip kuşanmıştı. Ali Han Ağa uzun boyludur, giyinip kuşanmış kendini heybetli hale getirmeye çalışmıştı. Bizim dilimizde konuştuğu için ne söylediğini iyi anlıyorduk onun. Ama herkes ağaya karşı hoşnutsuz, tutumlarından bunu belli ediyorlardı. Ağa fazla uzun konuşmadı. Kendisinin ve devletin çok güçlü olduğunu, kendilerine karşı çıkanları ezip yok edeceklerini, bir avuç terörist eşkiyanın sonunun en kısa zamanda getirileceğini söyledi. 'Tüm köylüler iyi düşünmeli, ağasına ve devletine yardım etmeli' dedi. 'Bu, devleti cumhuriyetimizin sizlere son duyurusu oluyor?' dedi. 'Kimse bu eşkiyaya ekmek vermeyecek, köyüne

alacak ve köyüne gelen eşkiyayı bununla yok edecek' dedi. 'Bu söylediklerime uymayanlar eşkiyayla birleşmiş sayılacak, onlara da eşkiyaya karşı nasıl davranılıyorsa öyle davranılacak' dedi. Kızdı, öfkeleni, bağırp, çağırdı. 'Evlerinizi yakar, köylerinizi yıkarım; sizi bu memleketten sürgün ederim' dedi. Bilinen şeyler, eski söylediklerini yeniden saydı. Belli ki milleti korkutmak istiyordu. Sonra ince, zayıf birini getirdiler masanın başına. Öyle, insana benzer hali kalmamıştı sanki. Gözlerini durmadan açıp açıp kapıyordu, hızlı hızlı bir şeyler söylüyordu. 'Hoca'mı, ne dediler adına. Onun da önce gerilla olduğunu, sonra teslim olup devlete çalıştığını söylediler. Ben hiç görmemiştim önce. Onun kim olduğunu söyleyince bir uğultu yükseldi ki oturanlardan görecektiniz. Bu millet oldum olası hainleri sevmez arkadaş. İhaneti hep kötüler. Ben iyi bilirim bunu. Hiçbir yerde hainlerin övüldüğünü göremezsiniz. Yani o, öyle çelimsiz biri değil de, dev gibi biri olsaydı da, herkesin tanıdığı ve çok sevdiği biri olsaydı oradakilerin tutumu aynı olurdu. İhânet eden gözü de olsa çıkarp atar bu millet. Evet, kendileri de çok iş yapmıyorlar, ama bu devlete karşıdırlar; ona hiçbir zaman iyi sözle bakmazlar; iyi bakanı da sevmezler. Bu devletin, ağanın ne kadar zalim olduğunu iyi bilirler, ama kendilerini çaresiz görürler; karşı çıkacak güç göremezler kendilerinde. Neyse o 'Hoca' dediklerini de indirip götürdüler. Zaten tutukluydu herhalde. Kimse dinlemedi onu, ne söylediğini de anlamadı. Ardından paşa geldi oraya. Her yanına ne kadar demir bulmuşsa takmış. Millete kinli kinli baktı bir süre. Sonra bağırarak konuşmaya başladı. Söylediklerini fazla anlamıyorduk, ama bağırdığı için susturdu her yanı. Kimseden ses çıkmıyordu, herkes sessizce ya önüne, ya da ona bakıyordu. 'Millet' diyordu, 'terörist, eşkiya' diyordu, 'devletimiz' diyordu... Her sözünde bunları söyleyip bağırıyordu. Konuştukça iyice öfkeleni, köpürdü, kıpkırmızı oldu yüzü. Zaten adam değil herif, sanki bir adamı azmanı. İriyarı, kıpkırmızı pancar gibi yüzü var, gözleri dışına pörtlenmiş gibi. İnsan yüzüne bakmaktan korkuyor neredeyse. Bir de öfkelenince bir garip oluyordu yüzü. İyice anlamadım, ama herhalde 'teröristlerin hepsi bir bir öldürelecektir' diyordu ki, o anda, İbrahim Çavuş ile dört jandarma bir insan ceseti getirip attılar ortaya. Ceset, ama ne ceset! O hali görünce insanın tüylerini diken diken olmaması mümkün değil arkadaş. Adamın başını boynundan kesip koparmışlar. Başı yok, sadece gövdeyi getirmişler. Kan akmış, adamın her yanı kızıl kan olmuş. Elbiseleri baştan sona bulanmış. Elbisesi bizim sizinki gibi değil, belki bu yörenin insanı. Vahşet arkadaş bu, vah-

šet. Bu adamlar vahşet devrini yaşıyorlar, daha insanlığa adım atmamışlar. Ceset getirilip de böyle atılınca oradakilerin nutku tutuldu neredeyse. Herkesin gözü bir kat daha büyüdü. Ses, seda kesildi, çıt çıkmaz oldu. korku, gözdağı böyle olur akradaş. Firavun düşünse akıl etmez bu işi. Sessizlik uzun süre devam etti. Kimse ses çıkarıp da bir şey söyleyemedi. Oysa hiç susulur muydu bu vahşete karşı? Hepimiz kaybetmişiz bir şeyler arkadaş, insanlığımızın yarısı gitmiş. İnsanlarımız insanlıktan çıkarılmış neredeyse. Korkmuşuz, sinmişiz, kendisini düşünen, kendi hayatından korkan insanlar haline getirilmişiz. Komşuyu da düşünen, haksızlığa karşı çıkan yanlarımız öldürülmüş. Yoksa dedelerimiz, bizim milletimiz böyle miydi? Dedem rahmetlik anlatırdı, bir çuval unla bir oba bir yıl yaşar, yine de haksızlığa karşı çıkıp, zalimlere karşı savaşmış. Ne olduysa şu evleri yapmakla oldu arkadaş. Ev yaptık, güya yerleştik; ama her şeye boyun eğer hale geldik; insanlık ölçülerimizi kaybettik. Sanki büyük bir servete sahip olduk da onu kaybetmekten korkuyoruz. Halbuki neyimiz var, eskisinden daha kötüyüz arkadaş. Neyse lafı uzatmayayım. Ceset getirilip de oraya atılınca, paşa, parmağıyla cesedi gösterip 'işte böyle' dedi ve sustu. Uzun süre cesedin yanında odanın bir başından bir başına gidip gidip geldi. Yalnızca onun ayağının sesi duyuluyordu odada. Sonra ağa, 'bu ceset, kasabamızdan eşkiyaya katılan bir tek kişi olan Hasan'ındır; bundan sonra da aklını kaybedip eşkiyaya katılanların hepsinin sonu böyle olacaktır' dedi. O dedi, ama kim kime, cesedin tanınacak hiç hali yoktu ki. Biraz daha böyle bekledik, birbirimizle Hasan'ın kim olduğunu konuştuk usul usul. Bu sıra, dört jandarma, kucağında çocuğu olan bir genç kadın getirdi cesedin başına. 'Hasan'ın karısı bu' dediler. Kızım olsun, çok yiğit bir insana benziyordu. Hiç kendini bozmadı. Mertçe gitti, cesede baktı, gömleğini kaldırıp sırtına baktı; sonra 'yok, Hasan değil bu' deyip geri çekildi. Ağayla paşa, ikisi iki yandan köpürdüler, bağırıp çağırdılar. 'Sen ne yalan söylüyorsun, bizden daha mı iyi biliyorsun, biz öldürdüğümüz adamı bilmez miyiz, bu Hasan'dır, zabıt tutup, istersen sana teslim edeceğiz' dediler. Kadın hiç tınmadı söylenenlere. Oldukça soğukkanlı görünüyordu. Yalnız başı kesilmiş adamı görünce o da hayrete düşmüştü. 'Yok' dedi yine, 'Hasan değil bu. Ben kocamı tanımaz mıyım?' Bir tırnağını görsem bile bilirim olup olmadığını; elin adamını ben niye teslim alayım.' Bu sözler üzerine ortalık iyice karıştı. Millet uğuldadı, çoğu yerinden kalkıp başka yerlere gitti, başkalarıyla konuşmaya başladı. Toplantı, toplantı olmaktan çık-

gitti, başkalarıyla konuşmaya başladı. Toplantı, toplanı olmaktan çıkmıştı."

Bu sırada başını iyice kaldırınca, tüm gerillaların birbirine baktığını gördü Muhtar Halil. Bir süredir bu durumu sezinliyordu, fakat bir anlam verememişti. Bu durum kendisini şüphelendirince:

"Kusura bakmayın arkadaşlar" dedi, "ben hepinizi tanımıyorum. Yoksa bu arkadaş mı Hasan? Veya yakın akrabası olabilir, ne bileyim?"

Gerillalar gülümsediler hafifçe. Grubun komutanı ağır bir sesle:

"Kasabanın gerilla Hasan'ı işte bu gördüğün adam, muhtar" dedi.

Muhtar Halil, bir daha dikkatlice baktı Hasan'a. Tepeden urnağa kadar süzdü:

"Kuvvetin çok, ömrün uzun olsun arkadaş" dedi. "Zaten kimse de inanmamıştı bu işe. Kadın kendinden çok emin ve güvenliydi. Kesin söylüyordu sözlerini. Yiğit kadındı bu arkadaş, onun da ömrü uzun olsun."

Muhtar sustu bir süre. Önce de inanmamıştı cesedin Hasan olduğuna; ama bu durum tabii daha değişik etki bırakıyordu. Hasan sıkılmış, bir yandan da gururlanmıştı söylenenlerden. Başını önüne eğmiş düşünüyor-du. Karısını seviyor ve ona güveniyordu. Ama şimdi vatanın kurtuluşu için savaşmak zamanıydı. Eylem için kasabaya gittiğinde bile karısını görmemişti gizlilik bozulmasın diye. Çok yurtsever ve yoksul bir insandı. Bağımsız bir vatanda özgür bir yaşam olmadıkça, ne ailenin, ne de mutlu bir yaşamın olmayacağını anlamıştı. Oysa işte bağımsızlık ve özgürlük için bir ışık parlamıştı. Hasan bu ışığa yürekten inanmış, her şeyini bırakarak hemen dağa koşmuştu. Gerillaya katıldığı, vatan ve halk için savaştığı için çok mutlu ve sevinçliydi. " Bundan daha iyi bir yaşam bugünün koşullarında hiç olamaz" diyordu her zaman kendi kendine. "Her şey vatanın kurtuluşu için", "Her şey özgürlük için" şiarını yürekten benimsemiş, her şeyini bu uğurdaki savaşa adanmıştı. Bilinçli olarak yapı-yordu bunu ve mutluluk dolu bir haz duyuyordu yaşamından.

"Sonuç ne oldu" dercesine muhtara baktı gerillalar. Halil bunu anladı ve sonucu bağlamak için konuştu yeniden:

"Kadının sözlerine çok öfkeleniler paşayla ağa" dedi. "Milletin önünde kadına fazla bir şey de söyleyemediler. Sonunda, 'biz Hasan di-yorsak bu ceset Hasan'ındır; ve sen de Hasan olarak alıp götürmeye mecbursun' dediler. Kadın şaşkındı olanlara, ama yine kabul etmiyordu söylenenleri. Sonra yaşlı birkaç muhtar kadının yanına gittiler. 'Kızım, Hasan değilse de bir yoksuldur, bizim insanımızdır. Böyle bırakmak doğ-

ru olmaz. Madem 'al' diyorlar, alıp götürün mahallenize. Komşular kaldırırsın gömersiniz yoksulu. Sevaptır bu' dediler. Kadın bu söylenenleri kabul etti. Orada bir zabıt tuttular. Bir grup insan cesedi alarak kadınla birlikte götürdüler. Her şey darmadağın olmuş, toplantı moplantı unutulmuştu zaten. Herhalde esas amacı da bu ceset işiydi, bana öyle geldi."

"Acaba ceset kimdi? Hiç tanıyan olmadı mı köylülerden?" dedi grubun komutanı.

"Yok" dedi muhtar, "hiç kimse tanımadı. Zaten tanınacak hali de yoktu. Ama oradakilerin hepsi kadının söylediğine inandı."

Bir süre sessizce düşündüler. Sonra komutan:

"Bakalım, bir süre sonra kim olduğu ortaya çıkar. Herhalde çevre köylerden bir yurtseverdir" dedi.

"Öyle" dedi muhtar, "başka kim olacak. Herhalde ağanın adamları yapmıştır. Ama tabii paşanın kilerle de ortak."

Yine bir süre sessizlik oldu. Herkes kendince bir şeyler düşünüyordu. Grup sorumlusu, kısa da olsa yorum getirme ihtiyacını duydu:

"Bu biçimde halkı korkutmak, gözdağı vermek, yıldırma, sindirmek istiyorlar" dedi. "Onların geçmişte de en büyük kozları, esas yöntemleri buydu. Nice katliamlar yaptılar bu topraklarda. Ağrı'dan, Dersim'de, Diyarbakır'dan buralara kadar hiç katliamı yaşamamış yer var mı? Bizden her şeyimizi, vatanımızı, toprağımızı, özgürlüğümüzü bununla aldılar. Hattâ biraz önce belirttiğimiz gibi, insanlık değerlerimizin de bir kısmını kaybettirerek sindirdiler bizi. Tabii buna karşı biz de, her şeyimizi savaşarak kazanacağız yeniden. Bu işin başka hiçbir yolu yok. Ama açık ki, vahşet yapıyorlar, savaşta hiçbir ölçü, kural tanımıyorlar. Bir yandan halkı sindirirken, bir yandan da bizi tahrik etmek istiyorlar bununla. Fakat biz, böyle oyunlara gelmeyeceğiz; her şeyi kuralıyla, kendi ölçülerimizle yapacağız; tabii onlara da kendi anladıkları dilden cevap vermekten de geri durmayacağız. Halkın bu biçimde gözünü korkutarak, dediklerini yaptırmayı amaçlıyorlar. Cesur olmak, halka, insanlara cesaret vermek gerekli buna karşı. Koca kasabadan bir kişi dağa çıkmış diye bakın ne kadar korkuyorlar? Aslında kendileri büyük korku içinde. Düşünün, dağa çıkan ya on, yüz, bin olursa ne yapacaklar? Belli ki korkudan yok olup gidecekler. Köylüleriniz bunun bilincinde olsun muhtar arkadaş. Kesinlikle silah almamak, köye ağanın, paşanın silahını sokmamak lâzım. Böyle bir durum, ihanetin en kötüsü olur çünkü. Kendi elinle, kendi vatanına ve milletine karşı savaşmak ne demek? Tarihin lanetlediği en kötü

durum budur işte. 'Sürgün ederiz' diyorlar; ama kolay değil, yapamazlar; bir-iki köy değil ki, bu yüzlerce-binlerce köy. Kötü söyleyip eziyet ederler biraz; ama buna da dayanmak, direnmek gerek. Vatan toprağından sökülme, sürgün olmak da çok kötü; millet ve toplum olarak ölmek demek bu. Dayanacağız, direneceğiz, biz de vurup onların kollarını, bacaklarını budayacağız; köylerimizi yıkarlarsa da genç-ihtiyar, kadın-erkek dağa çıkıp hep birlikte savaşaacağız. Atalarımız da böyle yaptılar, insan dayanıklıdır herşeyi göğüsler, dağlarımız geniş ve uludur, milyonları barındırır. Biz böyle yaparsak onlar bizi asla yok edemezler; zorluklar içinde yaşarız, ama sonunda biz kazanırız. Bu kesin. Neyse, bunları yarın köylülere de anlatırız zaten..."

Komutan sözlerini burda kesti. Bir süre sessizlik oldu. Sonra Muhtar Halil gülerek komutana bakıp:

"Bizim gençler de gerilla olmak, dağa çıkmak istiyorlar arkadaş" dedi.

"Öyle" dedi komutan, "haberimiz var. Hepsiyle uzun uzun konuştuk. Zaten iki genç daha önce katılmıştı, şimdi başka gruptalar. Bir kez öncülük oldu mu, geride kalanları da çekiyor. Yarın akşam üzeri, herkes işinden gelince biz de geleceğiz. Meydanda bir toplantı yapacağız. Kadınlar, çocuklar, köylü hep gelsin, yararlı olur. Siz de yardımcı olursunuz toplanmalarına. Duyulur elbette bu. Askerler köyü basıp da, 'neden katıldınız' derlerse, 'zorla götürdüler' dersiniz. Hem onlara cevap vermek zorunda da değilsiniz. Artık yeter; öğrenmeliyiz, alışmalıyız onlara cevap vermemeye; dediklerini yapmamaya. Biz köylülerle konuşacağız, epeyce söyleyeceklerimiz var. Çok iyi bir toplantı olacak. Köylülerin kafasındaki soruların hepsini cevaplayacağız. Tabii yeni istemlerimiz de olacak. Ayrılırken gençlerden beşini birlikte götüreceğiz; haberleri var, hazırlanıyor onlar. Diğer üç kişi daha var, ama onlar şimdilik başka iş yapacaklar, o işler de önemli. Bizimle gelen gençlerin ailelerini fazla zorlamamaları için, şimdilik 'zorla kaçırdılar' demek daha yararlıdır. Çevreye böyle yatarsınız, bu şekilde bilinir. Tabii ilerde artık 'kaçırdılar' da işlemez hale gelir. Zaten bu ikinci katile oluyor; herhalde üçüncüye tüm köyün hazırlanması gerekecek. Biz istemesek de onlar bunu dayatacak gibi görünüyor. Yani size de yol görünüyor muhtar, şimdiden hazırlanmaya başlamak yararlı olur."

"Üzerimize böyle bir vazife düşerse, onu da yaparız" dedi muhtar. Hepsi güldü bu söz üzerine. Gece yarıyı geçmişti. Gerillalar, ihtiyaçlarını

karşılayıp iyi günler dileyerek çadırdan çıktılar. Karanlık ve serin bir gecede Piran'ın dik yamaçlarına doğru yürüdüler...

-IX-

Kasabanın trafiği çok sıklaşmıştı yine. Bir yıldan beri dördüncü büyük asker sevkiyatı oluyordu bu yöreye. Dipsiz kuyuya taş atar gibi asker gönderiyorlardı. Karakol sayısı, bir yıl öncesine göre, en az beş-altı kat artmıştı. Baharda ise bütün köylere geçici karakol kurulmuş, yazın bu karakolların bir kısmına saldırı olunca bazı köylerde merkezileştirilmişti **karakollar**. Eskiden bir karakolda çoğunluk onbir kişilik manga, en fazla olanında ise yirmibeş kişilik takım bulunurdu. Şimdi en küçük karakoldaki asker sayısı doksan-yüz kişilik bölükler olmuştu. Eski bölüklerin yerlerine taburlar veya alaylar yerleştirilmişti. Kasabada bir tugay askerin bulunduğu söyleniyordu, ama gerçekte bir tümendenden de fazlaydı. Kimse bilmiyordu gerçek asker sayısını. Bilenlerse doğruyu söylemiyorlar, asker sayısını halktan ve dünyadan gizliyorlardı. Şimdi bir de yerel insanlardan oluşan milis ordusu doğuyordu. Bir yandan paşa, öte yandan ağa kolları sıvayıp bu işe girişmişti. Her köyün en az on silah alması ne demekti? Bu, beşyüz kişiden büyük bir ordu ederdi. Oysa çoğu büyük köy için bu sayı en az ikiye, üçe katlanıyordu. Böylece sayı bundan çok daha fazla olacaktı. T.C. Genel Kurmaylığı tüm Kürdistan için yirmibeş bin kişi olarak açıklıyordu hedeflerini, ama küçük bir kasabadaki sayı bile bine yaklaşıyordu. Ayrıca maaş, elbise, yiyecek benzeri bir sürü şey vaadediyordu silah alanlara. Anlaşılan paralı ölüm mangaları olacaktı bunlar. Hem de kendi halklarına karşı. Hem de sonunda kendi kendilerine karşı.

Ali Han Ağa, şimdiden yirmibeş kişilik bir çete çıkarmıştı ortaya. Bunun sayısını artırabilmek için habire çalışıyordu. Ama pek kolay olmuyordu bu iş. Şimdiki birliğin içinde sadece birkaç yakını, akrabası vardı. Eli silah tutabilen de aslında bunlardı. Diğerleri parayla tutulmuş yaşlı, kör, topal insanlardı. Tam bir çapulcu birliği gibiydi. İbrahim Çavuş da, bu çapulcu birliğin komutanı olmuştu. Bu birlik, bir bölük askerle yöreye çıkmış, köy koy dolaşmaya başlamıştı. Önce Cudi eteklerindeki köylerden başlamışlardı operasyona. Her köyde bir gün kalıyor, biraz çevresinde dolaştıktan sonra köye dönüp keyiflerine bakıyorlardı. Gittikleri her

köyde, köylüye olur olmadık eziyet yapıyorlar, sövüp dövüyorlar, onları akla gelmedik şeylerle suçluyorlardı. Tabii bunu yaptıktan sonra, sıra koyun keçi yemeye, keyif çatmaya geliyordu. Her köyde, köylünün malını zorla alıp yiyorlardı istisnasız. Daha işin başında köylülerin yoğun tepkisi oluşmaya başlamıştı. Asker ne isteseydi, onun ne demek olduğunu bu yörenin insanları çok iyi bilirdi. "Her şey beklenir onlardan" derlerdi. Fakat şu İbrahim Çavuş da nereden çıkmıştı? Ona ne olmuştu acaba? Köylülerin yüzüne bile bakmıyor, olur olmadık şeyleri yapıyordu köylülere. Forsundan yanına bile yaklaşılmıyordu. Oysa onun her şeyini çok iyi biliyordu köylüler. Onun bu haline büyük öfke duyuyorlar, tiksintiyle ve kinle bakıyorlardı yüzüne. Zaten kimse de o yüzü görmek istemiyordu.

Ali Han Ağa, yörede çeteciliği geliştirebilmek için tüm gücünü seferber etmiş, bütün nüfuzunu ortaya koymuştu. Ama hiç de içaçıcı değildi ilk veriler. Köylüler direniyor, kabul etmiyordu silah almayı. Ağanın topraklarındaki köyler çoğunlukla kabul etmemişlerdi. Ağanın çoğu yakını geçinenler bile uzaklaşmışlar, ağanın birliğine katılmamışlardı. Bu iş zor yürüyeceğe benziyordu. Bundan da öteye, yöredeki başka aşiret ağaları bile, Ali Han Ağa'nın ilk temaslarına hiçte sıcak bakmamışlardı. Geçişirmeyi yeğlemişti ilk elden. Anlaşılan paşa işe karışmasa bunlar da Ali' Han Ağa'yı dinlemeyeceklerdi. Ama paşa vardı; bu durumu paşa da ağa da biliyorlardı zaten, ilk girişimi ağa yapacak, ardından paşa ağırlığını koyarak her aşiretten milis-çete çıkartırdı.

Ali Han Ağa, her gün bu işlerle uğraşıyor, onunla bununla konuşuyor, işleri başından aşırıyordu. İyi bir haber alınca biraz seviniyor, umutlanıyor; çoğunlukla aldığı kötü haberleri duyunca da kızıp köpürüyor, öfkeden sara tutmuş gibi oluyordu. Bir gün öğlen sonu, kasabadan bakkal Ahmet geldi ağanın evine. Zaten sık sık gelip giderdi bakkal Ahmet. Ağanın adamıydı, ispiyonuydu. Kasabadan, köylerden duyduğu haberleri gelip ağaya söylerdi. En fazla haberi toplayabilmek için de özel çaba harcardı. Bakkal Ahmet, o gün, Muhtar Halil'in köyünde gerillaların toplantı yaptığını, beş gencin de gerillalara katılarak dağa çıktığını öğrenmişti. Gelip haberi ağaya ulaştırdı hemen. Ağa haberi duyunca korktu, sarardı; sanki kendi vücudunu kurşun sıkıldığını hissederek titremeye başladı. Bir süre böyle kendinden geçmiş halde kaldı. Sonra biraz kendini toplayarak, korkusunu öfkeyle kapatmaya çalışıp başladı bağırmağa. Bir süre de böyle bağırıp çağırdı; kızdı, öfkelendi, köpürdü; ağzına gelen her şeyi söyledi köylülere. Sövüp saydı durmadan; demedik kötü hiçbir laf bırak-

madı. Sonunda da "ben onlara şimdi gösteririm eşkiya olmanın ne demek olduğunu" diyerek arabasını hazırlattı. Hemen kalkıp arabaya bindi ve paşanın yolunu tuttu yine. Zaten tek tutar dalı da paşaydı; o da olmasa bir gün bile hükmü sürmezdi bu isyancı köylü karşısında.

Odacısı ağanın geldiğini haber verdi paşaya. Paşa hemen kabul etti ve kapıda karşıladı her zaman olduğu gibi. Görünce ağanın yine kötü haberlerle yüklü olduğunu anladı. Askerce hatır sordu, yer gösterip oturttu, kahve söyledi getirtti. Ağayı biraz yatıştırmaya çalıştı. Kendisinin de haberi vardı köydeki olaydan. Ağanın bunun için gelmiş olduğunu tahmin ediyordu. Ağa daha konuşmadan meseleyi paşa açtı:

"Eşkiya bir köyde beş kişiyi dağa kaçırmış diye duyduk Ali Han Ağa" dedi.

Ağa bu söz karşısında patlar gibi oldu. "Şuna bak, daha 'kaçırmışlar' diyor" dercesine paşaya baktı. Ve kendini tutamayarak koyverdi:

"Yok paşam, yok" dedi ağa, "ne kaçırılmışı?" Kendileri gitmiş onların. Oyun yapıyorlar böyle bize. Ben bu köylüleri bilmez miyim hiç. Zaten silah da almadılar. Gelip birliğe katılanları da olmadı..."

"Eşkiyanın eşya listesi de onlarda yakalandı" dedi paşa.

"Ya, o da öyle" dedi ağa, "ne yapıp edip bu köyün haddini bildirmeli. Yoksam bir kötü örnek olurlar ki, başka köylüleri de tutamayız artık."

Paşa da böyle düşünüyordu zaten. Aslında ağadan daha fazla korkuyor, hiddetleniyordu; ama ağaya belli etmemeye çalışıyordu. Ağadan daha fazla bağırıp çağırılmışı haberi öğrenince. Ama çaresizdi, fazla çıkar yol bulamıyordu. Her köye asker göndermiş, karakol kurdurmuş, yine de köylere gidip çıkmışlardı gerillalar; köylüler dağa işe gidip gerillalarla ilişki kurmuşlardı. Her köyde toplantı yaptırıp öğütler, emirler verdirmiş; adam dövdürmüştü; ama yine de korkutamamış köylüleri. Son çare olarak köylere bu silah dağıtma, ihbarcı, çete yapma işini görüyordu. Fakat bunu da kabul etmiyorlardı iyilikle. Zorla da isteneni vermiyordu bu iş. Böyle de kabul etmiyor, direniyordu çoğu köy. Ama bazılarına silah vermeyi başarmıştı. Umudu bunun gelişip tüm köylere yayılmasıydı. Başka çare, çıkar yol göremiyordu. Eğer bu da sonuç vermezse, artık iş bitmiş olacaktı kendileri için. Göz göre göre şu yoksul köylülere yenilmiş olacaktı. Paşa, biraz düşünüp kendini toparlayarak:

"Hemen bir birlik gönderelim" dedi. "Bir süre o yörede kalsın, gerekeni yapsınlar. Hadlerini bildirsinler şu baldırı çıplaklara. O zaman anlırlar Türklüğün, devletimizin, ordumuzun ne demek olduğunu?..."

"İbrahim Çavuş'u birlikte gönderelim" diye inledi ağa. Direnci iyice kırılmıştı. Yüreğine paşanın sözleri su serpiyordu biraz.

"Olur" dedi paşa, "hemen haber gönderelim gelsinler ve en geç yarın o yöreye gitsinler."

Ağa, fazla umutlanamadan çıktı paşanın odasından. Ve düşünceli halde evinin yolunu tuttu.

* * *

Serin bir yayla sabahıydı. Serinden de öte epeyce soğukçaydı sabahlar artık. Ne olacak, işte yazın sonu gelmişti. Güz günleri başlayacak, ardından da kar yağıp kış gelecekti. Böyle giderse yirmi-yirmibeş gün ancak kalınırdı yaylada. Ondan sonra köye inmek, toprak evlere girmek gerekirdi. Toprak evler sıcak olurdu. Hele bir de ocak, soba yakınca sıcaktan durulamazdı. Kıl çadırlar öyle miydi? Hava biraz soğuk olunca, olduğu gibi içeri dolardı soğuk. Köyün yeri de yayladan çok sıcaktı, çünkü epeyce engindeydi yaylaya göre.

Adle ana, her zaman olduğu gibi, bugün de yine erkenden uyanmış, kalkmıştı yatağından. Şafak sonrasıydı, geceye yeni ışık düşmüştü; ortalık daha epeyce karanlıktı, etraf seçilmiyordu iyice. Hayvanları sağacak, yiyecek hazırlayacaktı. Sonra da Murat'ı uyandırıp yemeğini vererek yolcu edecekti dağa. Ne kadar erkenden yolcu ederse, o kadar iyi olurdu. Hayvanlar sabah serinliğinde iyi otlar, yaprak yerlerdi. Sütleri de bol olurdu böylece. Köylülerin hepsi erkenden kalkarlardı sabahları bunun için. Hattâ sürüsü çok olanların çobanları da iyi olurdu. Onlar çoğunlukla gece serinliğinde otlatırdı hayvanlarını. Bu nedenle, bu yörede geceleri her tarafta bir sürü ve çoban bulunurdu. Yüksekten bakılınca ormana, her yerde yanan çoban ateşleri görülürdü. Gökteki yıldızlar gibi yerde ateşler parlardı geceleri bu yörede. Hayat tatlı ve güzeldi.

Adle ana, çadırdan çıkıp hayvanların içine gitti. Sağılacak olanları sağdı. Artık yavruları emzirmiyordu anaları. Sütten keseli yavruları epeyce olmuştu. Köyün başka çadırlarından da sesler geliyor, herkes sabah işiyle uğraşıyordu. Adle ana, sağımı bitirerek doğruldu, yürüyüp hayvanların içinden çıktı. Artık her yan aydınlık olmuştu. Çadıra yürürken, karşı tepenin üzerindeki taşların yanında adamlar ilişti gözlerine. Durup dikkatlice baktı, "Asker bunlar" dedi. "Bu sabahın köründe ne zamanda gelmişler. Orada da durmuşlar, niye köye girip muhtara gitmiyorlar?" Böyle

kendi kendine söylenerek bir süre onları gözledi. Sonra yukarı çadırların arkasına bakınca bir grup asker de orada gördü. Yine anlam veremedi bu duruma. Geriye dönüp arkadaki tepeye baktı. Üç grup asker de orada görünüyordu ayrı ayrı yerlerde. "Hımmmm" dedi kendi kendine, "bunlar köyü hep tutmuşlar. Belki de gecedен gelmişler. Gene toplantı yapacaklar. Evleri de ararlar mı ola?" Hızla çadıra yürüyerek Parmaksız İsmail'i haberdar etti durumdan.

Yüzbaşı Hüsnü ile İbrahim Çavuş'un birliği, akşam karanlık basıp da köylüler yattıktan sonra gelmişlerdi oraya. Altı değişik yere yerleşip köyü kuşatmış, pusu kurmuşlardı. Sabaha kadar köye girip çıkanları beklemişlerdi pusuda. Kim girip çıksa sözsüz vuracaklardı "eşkiya" diye. Pusu kurduklarını, orada olduklarını gizlemeliydiler; köylüler bilmemeliydi. Eğer köylüler bilirlerse, hemen gerillaya haber verirlerdi. Böylece de gerilla düşmezdi pusuya. Belki de yerlerini öğrenip baskın yaparlardı gerillalar. Gerillalardan çok korkuyorlardı yüzbaşı Hüsnü ile İbrahim Çavuş. Bu nedenle de her türlü tedbiri inceden inceye düşünüyorlar, sıkı sıkıya uyguluyorlardı. Bir süre böyle yapacaklardı; gündüz ayrılıp uzaklaşacaklardı köyden, akşam karanlık basınca ise gelip pusu kuracaklardı köyün etrafına. Paşanın emri böyleydi.

Bu gece hiçbir vukuat olmamıştı sabaha kadar. Sabah olunca, çadırların üst tarafındaki meydandan birliğini topladı yüzbaşı Hüsnü. Tekmil verdirtti, sayım yaptırdı; sonra beşer kişilik altı grup seçerek eski pusu yerlerine gönderdi. Onlar köyü kuşatma altında tutacaklardı. On kişilik bir grup seçerek muhtarın çadırına gönderdi. Onlar muhtarı meydana çağıracaktı, sonra da bir baştan sırayla tüm çadırları dolaşarak köyün erkeklerini meydana toplayacaklardı. Öyle ki hiçbir erkek gelmemelik etmemeliydi. Geri kalan asker ve çeteleri de meydanın etrafına dizdi tek sıra olarak. Bunlar da meydana gelen köylülerin etrafını çevirip silahlarının namlusu ucunda tutacaklardı. Kendisi, seçme beş kişi ve İbrahim Çavuş'la birlikte bir uçta kaldı. Herkese emirleri verdikten sonra aşağı-yukarı volta atmaya başladı. İbrahim Çavuş, silahına sarılıp olduğu yerde kasılıp kalmıştı.

Meydana, önce Muhtar Halil geldi köylülerden yüzbaşı Hüsnü'ye yaklaşip selam verdikten sonra:

"Emriniz komandan beg" dedi ve olduğu yerde hazıröl vaziyetinde durdu.

Yüzbaşı Hüsnü selamını bile almadı Muhtar Halil'in. Hareketlerini

şöyle bir göz ucuyla süzdü; durduğunu görünce devam etti voltasına. Kaşlarını çatmış, yüzünü asmıştı. Gözlerini hiç ayırmadan, attığı adımlara bakıyordu. Böyle yapınca biçimsiz, korkunç bir varlık olurdu. Yüzüne bile bakası gelmezdi insanın.

Sonra tek tek köylüler gelmeye başladı meydana. Hepsinin de üzerinde sabahın mahmurluğu vardı. Suskun, durgun ve düşünceliydiler. Gelen askerlerin ortasındaki alana giriyor, orada toplanarak yönlerini yüzbaşından yana dönmüş olarak duruyorlardı. Bazıları gelince alanda bulunan köylülere yavaşça selam veriyor, bazıları ise hiç ses çıkarmadan topluluğun içine giriyorlardı. İlk geldikleri an, önce bir yüzbaşıya, muhtara, askerlere bakıyorlar, sonra da başlarını eğip bekliyorlardı. Hiçbiri askerlere ve yüzbaşıya selam vermedi. Hepsinin de yüzü endişeli, kinli ve öfkeliydi. Muhtar, olduğu yerde öylece duruyor, bekliyordu. Yüzbaşı Hüsnü, asık yüzüyle aksatmadan sürdürüyordu voltasını. İbrahim Çavuş, olduğu yerde kasılmış duruyor; alaycı, küçümseyici gözlerle köylüleri bir bir süzüyordu. Askerler, elleri tetikte, namlular köylülerin üzerinde öyle bekliyorlardı. Köyün bütün kadınları ve çocukları çadırların kapısına dikilmiş, meydanda olanları görmeye çalışıyorlardı. Güneş ufku kızartmış, doğmak üzereydi.

Köylüler başlarını kaldırmadan, gözlerini oynatarak karşıya bakmaya, yüzbaşıyla muhtarı görmeye çalışıyorlardı. Ama gözlerine hep İbrahim Çavuş dikiliyor ve onu görüyorlardı. Olduğu yerde kasılmış, gözlerini köylülere dikmişti. Onların gözlerinin içine girmeye çalışıyordu sanki. Sanki şu ulu dağları o yaratmıştı. Öylece kabarmış, köylüleri küçümseyiyordu. Gözünü karşıya oynatan köylü, yavaşça başını sallıyor, dudaklarını hareket ettiriyordu. Belli ki hepsinin de yargısı aynıydı, içlerinden "lâ-havle" çekiyordu hepsi de. Yüzbaşı her birini döverek öldürseydi, fakat İbrahim Çavuşun öyle bakışı olmasaydı. Hepsi de içinden bunu geçiriyor, ölmeyi bu bakışa yeğ görüyordu. Yüzbaşıydı, askerdi; onlar söver, döver ve öldürürlerdi. Başka bir şey görmemişlerdi onlardan köylüler ve şimdiye kadar da bunu kanıksamışlardı. Zaten bu askerlerin bu memleketteki başka işi, anlamı neydi ki! Askerler bunun için vardı ve şimdiye kadar bunun için var olmuştu. Bunu her köylü çok iyi biliyor, ama çaresizlik içinde onlara katlanıyorlardı. Böylece işler kopma noktasına kadar gelip dayanmış oluyordu. Ama şu İbrahim Çavuş da kimdi? Herkes en azından duymuş, onun nasıl beş para etmez biri olduğunu çok iyi biliyordu. Bir de şu kabarıışı, köylülere küçümser bakışı yok mu, artık dayanıla-

cak gibi değıildi bu kadarı da. "İşte hain karşıda; işte ihanetin anlamı bu" diye geçiriyorladı içlerinden köylüler. Gerçekten de, işte devlet, işte ağa; işte asker, işte hain hepsi de karşılarındaydı. Anlayan için, bundan daha açık bir tablo nasıl olabilirdi ki!

Çadırları dolaşan grup hızlı adımlarla gelip yüzbaşının önünde selama durdu; görevin tamamlandığını bildirdi komutanları; sonra da geçip diğer askerlerin sırasına katıldılar. Demek ki tüm köylüler meydana gelmiş, hepsi de toplanmışlardı. Yüzbaşı Hüsnü, hiç ses çıkarmadan muhtara şöyle bir bakı, sonra da yukardan aşağıya gelerek muhtarın karnına tüm gücüyle bir tekme indirdi. Muhtar Halil sendeledi, dengesini tutamayıp düştü, yerden denge sağlayarak hızla kalktı. Bu sırada hücumla geçti hazır beş kişiyle İbrahim Çavuş. Muhtarı aralarına aldılar, yumruk-tekme ve copla giriştiler; her yandan darbe iniyordu muhtarın vücuduna. Köylüler, delici gözlerle bakıyordu olanlara. Bir dakika sürmedi ki yere yığıldı muhtar. Ve artık kalkamadı. Yüzbaşı, "Yeter" dedi, muhtarı tutup kaldırmaktan vazgeçti diğerleri.

Yüzbaşı ilk defa köylülerden yana dönerek onlara baktı. Hepsı de nefeslerini tutuyorlar ve delici gözlerle bakıyorlardı. Korkunç bir kin ve öfke okunuyordu yüzlerinden. Yüzbaşı Hüsnü'nün içi titredi bir an, şaşkınlığa düşer gibi oldu. Ama kısa sürede kendisini toparlayarak, elindeki kağıttan gerillaya katılan beş gencin babalarının adlarını okudu.

"Şöyle çıkıp sıraya geçsinler" diyerek yan tarafı işaret etti.

Adları okunan köylüler gösterilen yere yürüyüp dizildiler. Hiçbiri yüzbaşıya bile bakmıyor, hiçbiri ses çıkarmıyordu. Köylülerin hiçbiri de konuşmuyor, konuşmak da istemiyordu. Muhtar bile, sanki inliyor ya da hiçbir ses vermiyordu. Köylüler, askerle konuşmayı sevmezdi. Ve zorunlu kalınca da ancak bir-iki kelime söylerlerdi. Zaten ne askerin dilini anlar, ne de o dili konuşabilirlerdi. Askerle konuşmayı alçaltıcı bir durum olarak görürlerdi.

Yüzbaşı Hüsnü, yine hiçbir şey söylemeksizin, o beş kişiye de sırasıyla birer yumruk ve tekme indirdi. Ardından diğerleri hücumla geçtiler. Köylülerin öfkeli bakışları önünde beşini de yere indirdiler. Düşenler kalkamadılar bir daha. Sessizce yerlerine yığılıp kaldılar. Yüzbaşı Hüsnü "Yeter" deyince, dövenler bırakıp geri çekildiler.

Yüzbaşı Hüsnü, sessizce voltasını devam ettirdi bir süre daha. Yere yığılmış köylülerin yanından gidip geldi. Sonra ortada durdu, yönünü köylülerden yana döndü, gözlerini havaya dikti. İstedikinden değil, bak-

mıyordu korkudan köylülerin yüzüne. Bir köylünün yüzüne gözü ilişse içi ürperiyor, sendeliyordu. Sesini gür çıkartmaya çalışarak:

"Bu, ikinci seferimiz oluyor bu köye" dedi. "Belli ki, birincisinden anlayıp uslanmadınız. Ama uslanacaksınız yakında. Şanlı Türk ordusunun, devletimizin ve Türklüğün gücünü anlayacaksınız. Umut bağladığınız terörist eşkiyanın nasıl bir yok edildiğini göreceksiniz. Şimdi bu köye bir daha teröristlerin girdiğini duymayacağım. Eşkiyaya katılan beş genç bir haftaya kadar getirilip devletimize teslim edilecek. Hiç kimse, şu yan tepelerin arkasındaki derelerden öteye geçmeyecek. Çobanlarınız ve hayvanlarınız da geçmeyecek. Buralarda geziyorum. Dediğim yerlerden öteye geçenler olursa teröristlere yardım etmekten sorumlu tutarım. Kimse ben duymadım demesin..."

Sözünü bitirince tekrar yana döndü Yüzbaşı Hüsnü. İbrahim Çavuşa bakarak:

"İbrahim Çavuş, muhtarın evinden iki keçi tutup getirin bakalım. Eti olsunlar" dedi.

Askere dönerek "toplanın" komutu verdi.

İbrahim Çavuş zaten canına minnetti. Sabahtan beri bunu bekliyordu. Gözü hep onun bunun malını yemedeydi. Hemen "başüstüne" diyerek tayfasıyla birlikte Muhtar Halil'in çadırına doğru koştu.

Az sonra, sıraya geçmiş birlik yandaki tepeyi aşp gidiyordu. İbrahim Çavuş, meleyen keçileri sürüyerek birliğin ardından yetişmeye çalışıyordu.

Güneş doğmuş, parlak ışıklarını tabiatın dörtbir yanına yaymıştı.

Aşağılanma ve acı daha büyük kin ve öfkeye dönüşüyor, tüm köylülerin yüreklerini sarıyordu.

* * *

Karanlık, tabiatın her tarafına çökmüş, gece yarıya doğru yaklaşmıştı. Köylüler, kinlerini yüreklerine gömerek çoktan uyumuşlardı. Asker-korucu birliği köyün etrafında yine pusudaydı. Akşam karanlığı iyice çöküp köylüler çadırlarına bütünüyle çekildikten sonra gelmişler, yine altı koldan köyün etrafına pusu kurmuşlardı. Yüzbaşı Hüsnü ile İbrahim Çavuş aynı pusu yerinde, bir arada bulunuyorlardı. Genel komuta oldukları için böyle yapmaları gerektiği söyleniyordu. Aına işin bir öbür yanı daha vardı. Aslında ikisi de birbirlerine güvenmiyorlar, birbirlerini çekemiyor-

lardı. Asker için bu doğal bir durumdu. Evet, silah kuşanıp kendi yanlarına gelmişlerdi, **ama** hepsi de o milletin içinden çıkmışlardı; ne yapacakları gerçekte bilinmezdi. Gerillayı koruyucu davranabilirlerildi; hattâ gerillalardan yana bile olabilirlerdi. Böyle olaylar çokça ortaya çıkıyor, çevrede yayılıp **duyuluyordu**. Operasyona çıkmadan önce, operasyon yerinin korucular içine sızmış bazıları tarafından gerillaya bildirildiği, hattâ operasyon anında gerillaların görmezlikten gelindiği oluyordu. Gerçi bu durum askerler için de geçerliydi. Gerilla en başta subayları hedeflediği için, çoğu asker gerillaya kurşun sıkmıyordu. Bu nedenle yöredeki operasyon birlikleri içinde sık sık askerlerin isyan ettiği oluyor, böyle haberler yayılıp duruyordu. Bir seferinde, birinin ihbarı üzerine bir gerilla grubu sabahtan kuşatılmış, ama ilk çarpışmada operasyon birliğinin iki subayı vurulup, gerillalar askerlere ateş etmemeleri çağrısında bulununca asker akşama kadar ateş etmeden bekleyip sonra da geri çekilmişti. Bu durumlar subayları kendi birlikleri karşısında bile büyük korkuya düşürüyordu. Bu nedenle, ordunun üst makamlarının kararı vardı; her subay aynı zamanda birliğindeki asker ve korucuları sıkı denetim altında tutmalı, bunun için her zaman tedbirli olmalıydı. İbrahim Çavuş, nerede, ne yapacağı belli olmayan dengesiz bir adamdı. Yüzbaşı Hüsnü onu yanından bir an bile ayıramıyordu.

Gece yarısına doğru, pusunun ucundaki gözcü, karartı ve ayak seslerinin geldiğini haber verdi yüzbaşıya. Yüzbaşı, İbrahim Çavuşu haberdar ederek "hazır ol" komutunu verdi birliğe. Gözü karartı gibi bir şey gördüğü anda da bastı tetiğe. Önce otomatik tüfeklerin yaylım ateşi sürdü bir müddet, ardından elbombaları patladı. Sonra tekrar tüfekler gürledi; mitralyözler ateşlendi. Bu pusuda ateş başlayınca diğer pusular da başladılar ateş etmeye. Onlar da rastgele boşaltıyorlardı kurşunu. Onlarca dakika sürdü bu ateş faslı. İbrahim Çavuş, habire kurşun yakıyor, bir an bile durmuyordu. Gün bugün, fırsat bu fırsattı; nasıl olsa geride devlet vardı; tükenecek değildi ya cumhuriyetin kurşunu! Nasıl olsa onun arkasında da düvel-i ecnebiye vardı. Her birinde sayısız silah fabrikası çalışıyor; silahın, cephanenin her türlü Türk ordusuna akıyordu. Tükenir miydi bu cephaneye yakmayla hiç! Yak yakabildiğin kadar. Ali Han Ağa vardı bu işin içinde. Bütün servetini bu yola koymuştu. Sık sıkabildiğin kadar. Böyle fırsat bir daha ele geçer miydi hiç? Nasıl olsa karşıdan kurşun da gelmiyordu; can korkusu da yoktu; her şey çok rahattı. Böyle anlar İbrahim Çavuşların anıydı. İşte ele geçirilmişti bir kez. Yiğitliğin her türlü,

hünerin her çeşidi gösterilmeliydi! Gösterildi de yarım saatten fazla zaman boyunca.

Silahlar gürleyip bombalar patlayınca birden, sessiz gecede yer yerinden oynadı. Silah ve bomba sesleri yalçın kayalardan çınladı, Piran Dağı'nda yankılandı; ve yayıldı Şırmak Vadisi'ne boydan boya. Namluların ucundan çıkan yalımlar çadırların içini aydınlattı dakikalar boyunca. Sanki her yerden şimşek çıkıyor, gök gürliyordu durmadan. Sanki Piran Dağı'nın bu kısmında tufan kopmuştu; dağlar taşlar yıkılıyordu. Gecenin bir yarısında yüzden fazla silahtan bir anda ve bir arada çıkan gürültü gerçekten ürkütücü oluyordu.

Silahların ilk gürültüsüyle birlikte bütün köylüler fırladı yatağından. Herkes bu dehşeti görünce ne yapacağını şaşırdı. Çadırlarında yerlere yapışarak kendini ve çocuklarını korumaya çalıştı. Küçük çocuklar hep birden ağladılar, biraz büyükler analarına sarılıp korkularını yenmek istediler. Biraz kendilerini toparlayınca herkes anladı durumu. Yine köyün etrafında pusu kurmuşlardı. Pusuya bir düşen olmuştu ki, ateş etmişlerdi. Acaba kimdi pusuya düşen? Kim olurdu bu vakit dışarıda gerilladan başka. Herkes de aynı biçimde düşündü. Ve düşünce bu noktaya gelince kıyamet daha büyük kopar gibi oldu; korku, acı ve öfke ile birleşti. Gerilla hepsinin canı gibiydi. Daha bu sabah olmadık hakarete uğramışlar, "of" bile dememişlerdi. Gerillada yedi tane gençleri, kendi gelecekleri vardı. Gençlerin çadırlardan çığlık sesleri yükseldi ve karıştı mitralyöz seslerine. Duygular, düşünceler... Korku, acı, kin, öfke ve umut... Çocuk sesleri, çığlıklar... Birbirine karıştı. Her kişide topla ıp bir araya geldiler. Biri, diğerini kovup, birbirlerinin yerlerini aldılar...

Sonra bütün gürültüler kesiliverdi bir anda. Her yanı barut kokusu sardı. Gecenin tertemiz havasında barut kokusu daha da etkili oluyordu. Bu kez de barut kokusu ile sessizlik birbirine karışıyordu. O kadar çok gürültüden sonra bu sessizlik çok daha etkileyiciydi. Sanki bir anda kullaklar o gürültüye alışmış, sürekli onu duymak istiyor gibiydi. Dağda gece sessizliği bambaşka olur, ve insanda bambaşka hisler uyandırır. Hele böyle büyük gürültü sonrası bir anda çöken sessizlik çok kötüydü; sanki insanın yüreğini deliyordu. Silah seslerinin durması köylüleri rahatlatmamış, tersine daha iyi düşünür hale getirerek iyice sarsmıştı. Sanki köyün üzerine bir kabus çökmüştü. Her aile çadırında oturuyor, kimse dışarı çıkamıyordu. Dışarı çıkıp da duruma bir bakamıyor, bir komşusuna soramıyordu. Her yan silahlı adamlarla doluydu; bunu tüfeklerden çı-

kan ateş ışıklarından görmüşlerdi. Dışarı çıkan vurulacaktı; ve devlet adına yüzbaşı Hüsnü'nün fermanı böyleydi. Böyle bir anda beyne her türlü şey giriyor; düşünce düşünceyi kovuyordu. Acaba ne olmuştu? Pusuya kim düşmüştü? Sonuç nasıl olmuştu? Ölü mü, yaralı mı vardı? Acaba önceden farkedip geri çekilerek kurtulamamışlar mıydı? Düşünce... acı... umut... Sabaha kadar gözünü yummadan herkes böyle oturdu, bunları yaşadı. Silah sesleri durduktan sonra, "gerillalara" sıkılmış olabileceğini öğrenince, bir anda fırlayıp çadırın kapısına ulaşmıştı Çoban Murat. Fakat anası ardından yetişmiş, tutarak getirip yatağına oturtmuştu zorla. Murat'ın gitmek isteğini zorla önlemiş, onu umutlandırıp avutmuştu. Çok acı duymuştu Murat; sabaha kadar gözlerini yummadan öyle oturmuştu çadırın içinde.

Asker-korucu birliği de sessiz ve hazır vaziyette sabaha kadar öyle bekledi. Onlar da sürekli, olabilecek bir saldırının korkusunu yaşadılar. Fakat karşı ateş olmadığını farketmişti çoğu. Eğer bir taktik değildiyse bu, ciddi bir şey yoktu ve bir şey olmazdı. Sabaha kadar, bir yandan da bu düşünceyle umutlandılar. Şafak atıp sabah olunca, her yan aydınlanıp çevre görünmeye başlayınca ilk hareket eden askerler oldu. Yüzbaşı Hüsnü, gidip hedefe bakması için yanındaki bir askeri gönderdi. Kendi mevzisinde öyle bekledi, çıkmadı. Ne olur, ne olmazdı; yaralı, ateş etmek için hazır bekleyen olabilirdi. "Bu teröristlerden her şey beklenir" diyordu. Giden asker hızla geri geldi; esas duruş alarak, "At, komutanım" dedi. Yüzbaşı Hüsnü'nün başından aşağı bir teneke kaynar su dökülmüş gibi oldu. İçi-dışı birden titredi bir an. Sonra kendini toparlayarak, bütün birliğin toplanması komutunu verdi. Dönüp de ata bakmıyordu bile. Bütün askerler suspus olmuş, ses çıkarmıyorlardı; ama akşamdan beri olanları düşünüp içlerinden gülüyorlardı hallerine. Kısa sürede hazır hale geldi birlik. Yüzbaşı Hüsnü, sayım yaptırmaya bile güç bulamayarak, hemen "hareket et" emrini verdi. Birlik, hızla yürüyerek uzaklaştı alandan. Bir süre o mınıtkadan uzaklaşıp gidecekti çaresiz. Düştükleri utançla daha orada kalamazlardı ya!...

Köylüler, askerlerin toplandığını çadırlardan gözlediler. Bir süre daha çadırlarında beklediler. Hiçbir ses duyulmayınca çadırlarından çıkmaya başladılar yavaş yavaş. Çıkan, önce bir tepelere bakıyordu dönerek; sonra da birşey göremeyince birbirlerine. Bir süre ses çıkarmadan "ne oldu" dercesine herkes birbirine baktı. Ardından da ateş edilen yere doğru, grup grup bölünerek yürüdüler. Varanlar, yığılmış merni kovanı ve insa-

nın gövde izinden başka birşey göremiyordu ki, herkes Adle ananın çığlı-ğıyla irkildi birden. Hep o yana koşuştular. Ulaşan, önce bir yerde yatan delik deşik olmuş ata bakıyor, sonra da derin bir "ohh" çekip yüreğini serinleterek atın sahibi Adle anayı izliyordu. Köylüler, çoluk çocuk, kadın, erkek hep gelip toplandılar. Gecenin kâbusunu üzerlerinden atmaya çalışarak, yüreklerine taptaze bir sevinç dolduruyorlardı. Adle ana, sesinin çıktığı kadar durmadan bağıyordu: "

"Vahşiler!... Zalimler!... Kan içiciler!... Yiyciler!... Milletin malını, hayvanını koymadı, hep yediler. Sıra benim al atıma geldi, onu da yediler. Bunlar mı gerilla vuracak? Bunlar mı bir milletin jandarmalarını kurutacak? Yemeden başka birşey bilmeyen İbrahim Çavuş mu yapacak bunu? Yoksa o, milleti kırıp geçirmekten, fakir-fukaraya zulüm etmekten başka birşey bilmeyen zalim devlet mi? Onlar ancak bunu yaparlar işte. Onların gücü ancak benim al atıma yeter işte. Nasıl sıvışıp gittiler bir solukta? Duracak, insan yüzüne bakacak halleri mi kaldı? Utanmazlar... Arlanmazlar bunlar!... Kabahat bizde... bizde. Ben başka birşey bilmem, kabahat bizde. Yazık bizlere ki, bunların önünde suspus duruyoruz. Yazık bizlere ki, bunları başımızda tutuyoruz... Yazık bizlere ki, zalimlere karşı isyan etmiyoruz... Yazık bizlere... Ya ık, çok yazık... Ama o gün de gelecek yakında. Bu böyle gitmezzzz... gidemez. Hiç böyle devam etmez bu. Bütün dünya görecek bizim kim olduğumuzu... Herkes de bilecek bizi..."

-X-

Dicle ile Fırat amansız akar. Kürdistan'da ırmaklar, çaylar amansızdır. Ulu dağlardan ovalara, denizlere doğru kopup gelen sular, yerdeki avına dalış yapan atmacaya benzer. Bu sert doğa, burada insanların da kendisi gibi sert karakterli yapmıştır. Öyle ki, binlerce yıldır süren işgal-ler, istilalar, sömürgecilik bu sert karakterli toplumu bir türlü istediği gibi yumuşatamamış, istediği biçime sokup eritememiştir. Tarihin ender tanık olduğu bunca baskıya rağmen, Kürt ulusal-toplumsal yaşamının sürüp gelmesinde doğanın bu özelliğinin rolü çok belirgindir. Bu toplumu, o doğadan sökmek ya da toplumsal özelliklerini yok etmek de hiçbir zaman mümkün olamaz, olamayacaktır. Bu insanlar için, o doğaya sarılmak, ondan kopmamak yaşamın temel gereği, en kutsal şeyidir. Bu geçmişte de, günümüzde de böyledir; ve gelecekte de böyle olacaktır.

Dicle'nin bütün kolları sert ve amansız akışlıdır. Ama bunların içinde Hezil Çayı, bir başka sert, bir başka amansızdır. Ağustos ve Eylül aylarında akan Hezil'in suyunu, kendi yatağından çıkarıp bir başka yerde görse insan, elbette ki normal bir çaydan başka ona anlam vermez. Ama bu suyu kendi yatağında, Hezil Vadisi'nde görünce yargı tamamen değişik olur. Hele bir de güzün bol yağışlı olduğu zamanlarda ve baharda karların eridiği mevsimde görülürse, yargı büsbütün değişik olur. Çünkü görünen bir çay, bir ırmak değil; dağı-taşı söküp gelmiş, yüzlerce metrelik yükseklikteki yamaçlarını sökebilmek için gürleyip duran bir afettir. Bu afet, binlerce, onbinlerce yıldır doğayı sökerek kendine öyle bir yol açmıştır ki, gerçekten görmeye, seyretmeye değerdi. Ama Hezil, sadece doğayı değil, insanları da sökmüştür yüzyıllar boyu. Hezil Çayı'nın alıp götürdüğü, kızıl kanlarıyla rengini suladığı insan sayısı bilinmez tarihte. Hepsi apayrı birer destandır, anlatulup gelir geçmişten beri. Eğer bir araştırması yapılsa, böyle binlerce destan bulunacağından emin olmak gerekir. Sadece tek tek insanlar mı? Hayır, ordular da vardır bu işin içinde. Örneğin yazılı tarih, Hezil'in Habur'la birleştiği yerde, onüçüncü yüzyılda bir Anadolu Selçuklu ordusunun hükümdarla birlikte boğulup gittiğinden bahseder. Savaşta da önemli bir yere sahiptir Hezil. Tarihte böyle olayların çok olduğu kuşkusuzdur. Yakın tarihimizde, bir ihbar sonucu ordu tarafından sıkıştırılan sekiz gerillanın bu su ile kucaklaşması ise başka bir destandır, bir başka anlamlıdır.

Uzaktan, yükseten bakılınca, örneğin Piran Dağı'nın yüksekliklerinden bakılınca, Hezil Vadisi, düzlükten kıvrılıp giden haliyle, kalın bir eşyaya sarılmış siyah bir sicim gibi görünür. Geceleri, vadinin yüksek noktalarından aşağı bakılınca ise, yukardan aşağı uzanıp gelen kapkaranlık bir kuyuya benzer. Bu haliyle, her görende bir ürperti uyandırır ister istemez. Ama asıl ürperti, gece sessizliğinde çağılayan gibi gürleyen sesini ve bu sesin derin, dik, dar yatağında ve bu yatağın yalçın kayalarında yankılanması ile duyulur. Bu ses, onu duyabilecek kadar yukardan yaklaşmış insanın yüreğine işler. Tarifi zordur bu sesin; insanı korkutur, ürpertir, tat verir, neşelendirir ve doğayı sevdirebilir sonunda. İnsanı doğaya bağlayan bir eğitmen gibidir.

Hezil Vadisi'ne her yerden inilemez. Hele su yatağına ulaşılabilen yerlerin sayısı ise sayılıdır, iki elin parmağı gibi. Hezil Çayı'nın yatağı boyunca her zaman yürünemez. Bazı yerler yol verir bunun için; bazı yerlerse dik kesilmiş gibi görünen metrelerce yükseklikteki yalçın kaya-

larla kapatır bu yolu. Böylesine yerlerin uzunluğu onlarca, yüzlerce metre sürer. Ve bu yerler o kadar dar ve diktir ki, yukardan da görülmez buralarda suyun akışı. Vadide su yatağına inince, gökyüzü masmavi bir çizgi gibi görülebilir ancak... Hezil Vadisi, boydan boya iki kısımdan oluşmuş gibidir. Yüzlerce metreyi aşan o derinlik iki kısma ayrılabilir. Çoğu yerde derinliğin yarısını oluşturan üst kısım daha yayvandır, birbirinden daha uzaktır karşılıklı yamaçlar. Buralar boydan boya ormanla kaplıdır. Köyler, mezralar buralarda kuruludur. Yolları buralardan işler çoğunlukla. Dağlara göre kar az düşer, çabuk kalkar buralarda. Cıvıl cıvıl insan yaşamıyla canlı, tatlı, şen, dopdoludur buralar. Bu kısım, dünya şekillendiğinde oluşmuş doğal deredir herhalde. Ama altta kalan ve yükseklikteki yalçın kayalardan başka birşey göremeyerek adeta kapana kısılmış sanar kendini. Tarih, coğrafya, görkem, heybet, korku, haz, her şey burada yakalar insanı.

Hezil Vadisi, dolayısıyla Hezil Çayı iki ana koldan oluşur. Birisi, Teninê ve Kela Memê dağlarından toplar ilk sularını. Vadi bu dağların eteklerinden başlar. Önce kuzeybatıya, sonra batıya, daha sonra da güneye doğru kıvrılarak akıp akıp gider Hezil'in suyu. Vadi, Cudi ve Sınat dağları arasında en derin halini alır. Daha güneyde ise, önce Habur Irmağı ile birleşip sonra Dicle'ye akar Hezil. Bu vadi, Teninê ile birlikte ele alınırsa, üç yönden, doğu, kuzey ve batı yönlerinden kuşatır Uludere toprağını. Onu Şırmak ve Beytüşşebap arazisinden ayırır. Hezil Vadisi, bir yarım hilâl gibidir bu yapısıyla. İki ana kol, Avyan köyünün mezralarında, Girek arazisinde birleşir birbirleriyle. Burası da vadinin en derin yerlerinden birisidir. Vadi, boydan boya en yayvan halini Segırık köyü mıntıkasında alır. Burada suya ulaşmak daha kolaydır. Şırmak-Uludere yolu da buradan geçer.

Hezil'in ikinci kolu, Herekol ve Piran dağlarından toplar sularını. Birincisinin tersine, burada doğu ve güneydoğu istikametine akar sular, dereler de böyle şekillenir. Herekol ve Piran'dan çıkan ve biraz da kuzeydeki dağlardan gelen çok sayıda dere vardır burada. Belli başlı ondan fazla

dere (best)'den oluşur bu geniş arazi. Bu nedenle "Dereler" mıntıkası denir buraya. Daha küçük çaplı sayısız dere ve tepe de bulunur burada. Bütün bu derelerin suları birbirine akıp toplanarak Hezil'in ikinci büyük kolunu oluşturur. Dereler mıntıkası, Şırnak arazisinin kuzeydoğuya uzanan koludur. Aralarda açıklıkları da bulunmak kaydıyla, baştan başa ormanlıktır bu arazi. Batıda Herekol ve Piran dağlarına dayanır; güneydoğuda Hezil Vadisi'yle kesilir; diğer yönlerde ise uzayıp gider başka büyük dağlar veya keskin vadilere ulaşana kadar. Sayısız dere-tepe ve geniş orman, bu arazinin esas yapısına oluşturur. Her yanı hem engebeli- dir, hem de rahat hareket etme olanağı verir; geçilmez engeller dikmez insanın önüne. Gece-gündüz her zaman dolaşmak imkânı vardır bu arazi- yi.

Dereler mıntıkasına kışın epeyce kar düşer. Bahar gelip de bu karlar eriyince her yandan taze otlar fışkırır yemyeşil. Ağaçlar yapraklanır, her yan yemyeşil orman deryası haline gelir. Bura insanların uğraşı büyük ölçüde hayvancılık üzerinedir. Keçi beslenir, baharda her yan keçi sürü- leriyle dolar. Keçiler, ağacın önce gözlerini, sonra yapraklarını yiyerek beslenir. Güz gelip de yapraklar olgunlaşınca dallar kesilir ve üstüste bastırılır yaprakları kışın keçiye yedirmek için. Öyle ki, ormanın her ya- nında kesilmiş ağaç dalı öbekleri yükselir, aynı otlaklardaki ot yığınları gibi. Bununla da yetinilmez, bir de yaz boyu yüksek ağaçlar kökünden devrilir yere, yapraklarına keçilerin ulaşabilmesi için. Bütün bunlara rağ- men, yine de tüketilemez, kurutulamaz orman. Eğer keçinin hasarı ve ke- çi için bu kadar hasar olmasa, birkaç yılda içine girilemez, sökülemez ha- le gelir orman. Meşe, sanki burada toprağın otu gibidir; her yandan fışkırır adeta. Beş on yıl içinde kalın gövdeli, ulu bir ağaç haline gelir. Ama mevcut yaşam imkân vermez böyle büyümesi için ağaca.

Bir yanıyla yüksek dağlara yaslanan, diğer yanıyla en görkemli ve tatlı vadiye uzanan bu ormanlık, derelik-tepelik arazi, gerilla için en mü- kemmel araziyi oluşturur. Yazın dağı, kışın vadisi vardır; fazla kar düş- düğü zaman biraz zorluk oluştursa da, her mevsimde her yanından hare- ket etme imkânı verir. Gerillanın hızlı manevrası ve yolsuz hareketi için özel yapılmış gibidir. İnsanı da yurtseverdir bütünüyle; ülkesinin ve hal- kının kurtuluşu için mücadele etmek ister her zaman. bu özelliklerinden ötürü ülkemizde gerillanın ilk hareket ettiği, tutunduğu ve üstlendiği bir alan olmuştur. Gerilla buraya sağlam zemine basıp tüm ülkeye yayılmış- tur bir bakıma. Orduyla ilk büyük askeri çatışmalara burada girilmiş, ilk

önemli darbeler burada vurulmuştur. Her zaman birçok yerinde gerilla birlikleri bulunmuştur. İşte şimdi de, Hezil Vadisi'ne yakın bir yerde bir gerilla grubu bulunmakta, dinlenmektedir.

Gerillalar sabaha yakın gelmişlerdi buraya. Tatlı ve serin bir Eylül sabahında konaklayarak, önce bir çay içmişler, sonra da dinlenmeye çekilmişlerdi. Sık ağaçlık bir yerdeydiler. Yumuşak toprak üzerinde, çevrelerini ağaç dallarıyla kapatarak gölgede iyice rahat ediyorlardı. Güneş her tarafı iyice ısıtırken, toprağın ve meşe gölgesinin serinliğinde dinlenmenin tadı bir başka oluyordu. Böylece üç-dört saat yatmak, günlük uykuyu almak ve vücudu dinlendirmek için yeterdi. Sürekli hareket halinde iyice yorulan vücut, bu kadar süre içinde tüm yorgunluğunu atar, dimdinç hale gelirdi. Şehirlerin boğucu ortamında on saat yatsa böyle vücut rahatlığına ulaşamazdı insan.

Öğlen sonuna doğru nöbetçi, grubun yanına gelerek bir dal kesici olduğunu haber verdi. Artık güz gelmiş, kış için ağaçların dallarının kesilmesine başlanmıştı. Bir süre sonra çok sayıda ağaç dalsız kalacak, her yerde ağaç öbekleri oluşacaktı yine. Zaten kesilmeyen dalların da yaprakları kuruyup dükülecekti aynı süre sonunda.

"Herhalde sabahtan beri yandaki dereye kesiyormuş" dedi nöbetçi, "o nedenle biz görmemişiz. Şimdi bu yana doğru yaklaşıncı göründü. Dürbünle iyice bakım, yandaki köyden Mehmet dayıdır. Tanıyoruz; dürüst, yurtsever bir adamdır."

"Öyleyse biraz konuşup haber alsaydık iyi olurdu ondan" dedi grup sorumlusu. Biraz düşündü; sonra iki arkadaşını konuşup haber öğrenmeleri için dal kesicinin yanına gönderdi. "Biz de bir çay hazırlarız o zamana kadar" dedi, "eğer isterse birlikte buraya gelin; hem çay içer, hem de konuşuruz. Zaten akşam da yaklaşıyor."

Hemen odun toplayıp gür alevli bir ateş yaktı gerillalar. Odun boldu, yazın sıcaklığında kupkuru olmuşlardı. Ama ateş **yakmak** ustalık isterdi. Gündüz duman çıkarmadan, gece ise alevi göstermeden yakmak gerekirdi. Onlarsa bu işin ustası olmuşlardı yaka yaka. Hattâ çevre köylüler, duman çıkarmadan ateş yakmaya "gerilla usulü" adını takmışlardı. Odunları iyi seçmek, iyi dizmek gerekirdi bunun için. Eğer duman çıkarsa çok uzaktan görünür, orada insan olduğu bilinirdi. Oysa sade alevi yakınında bile görmek zordu. Geceleri ise, bir sigara ateşi bile kilometrelerce uzaklıktan rahatlıkla görülüp seçilebilirdi. Bu nedenle ateşi çukur yerde yakmak, alevi görünmeyecek şekilde çevresini kapatmak gerekirdi. Düşman-

la içiçe yaşandığı ve sürekli birbirinin takip edildiği bir ortamda bunlar gerillanın gizlilik kuralları oluyordu. Yaşam buna göre biçimlenmiş, her şey doğal seyrinde işler hale gelmişti.

Kısa süre sonra közler üzerine yerleştirildi demlikler. Suları yetecek kadar vardı, sabah buraya gelirken pınardan doldurup yanlarına almışlardı. Her zaman böyle yaparlardı zaten. Yoksa su için sık sık pınara gitmek doğru olmazdı. Su başları genellikle açık olduğundan ve sürekli insanlar gelebildiğinden oralarda dinlenmek için kalınmazdı. Biraz sonra kaynayan sular demlenerek çaylar hazırlandı. Bu sırada, köylüyle birlikte arkadaşları da geldiler yanlarına. Köylü Mehmet, gerillaları selamlayarak, "yaşamınız tatlı ve çekici vesselam" dedi. Çaylar buğulanıyor, her tarafa tatlı kokular salıyordu. Böyle çay içmenin tadı bir başka olurdu; başka yerde bir bardak içemeyen insan burada tadına doyamazdı çayın.

Mehmet'le tek tek el sıkışarak hâlhatır sordu gerillalar. Sonra bir yandan çay içerken, bir yandan da sohbet etmeye başladılar. Köylerinde ve çevrelerindeki yeni haberleri sordular.

"Şimdilik sakin" dedi Mehmet, "birkaç gündür ağanın çeteleri ile askerler dolaşıp duruyorlardı bu yörede. Ama şimdi Cudi tarafına gitmişler herhalde. Piran eteğindeki bir köyde de gece bir atı mı vurmuşlar, öyle söyleniyor. Çok mermi yakmışlar sabaha kadar. Herhalde utanıp fazla durmadılar buralarda."

"Geçenlerde kasabada muhtarlara bir ceset göstermişler" dedi grup komutanı, "gerilladır' diye başı kesikmiş, tanınmıyormuş. Öğrenemedik ki kimdi, neydi acaba?"

"Haa, o mu" dedi köylü Mehmet, "belli olmuş o. Şu aşağıda Talga köyü var. O köyden Yusuf'muş. Tanımış ailesi. Gidip almışlar cenazeyi. Zaten olaydan bir hafta önce evden ayrılmış, kayıpmış. Çok dürüst bir insandı. Gidemedik bir ailesinin yanına."

Haberi duyunca ateş düşmüş gibi yandı gerillaların yüreği. Sessizce önce birbirlerine baktılar, sonra da yere bakmaya başladılar.

"Yaa, öyle mi" dedi komutan, "çok iyi tanırsız Yusuf'u. Yoksul, dürüst ve çok yurtsever bir insandı. Bilinçli seçmişler onu. Vahşi ve alçak adamlar."

Bir süre sessizlik oldu. Herkes öfkelenmiş, sinirleri gerilmişti. Habire dişlerini sıkıyor ve öfkelerini yenmeye çalışıyorlardı.

"İbrahim Çavuş denen namussuzun işi" dedi köylü Mehmet, "ağadan silahı, askerden de desteği alınca kudurdu iyice. Askerlerle birlikte yap-

miş diyorlar. Böyle vahşilikleri yapar o, hiç insan damarı yoktur onda. Ama korkaktır, yanında bu kadar güç olmasa kimseye birşey yapamaz. Fakat şu Ahmedê Bîryan namussuzu yok mu? Her şey bunun başının altından çıkıyor. Ağaya da bu namussuz akıl veriyor. Eskiden beri gözü fakir fukaranın malında, namusundadır. Şimdi de ağayla, paşayla planları o yapıyor diyorlar. Zaten hiç köyde durmuyor, kasabada, köylerde geziyor-muş. Köylüyü iyi tanır, o öğretiyormuş köylüye nasıl zulmedileceğini. 'Herkes silah aldirtmazsam eğer, beni de adımla çağırmasınlar' diyor-muş. Çok fitne-fesat, kalleş bir adamdır. Siz de dikkatli olun ona karşı ar-kadaş. Oyun yapar, adam gönderir, sizleri de pusuya düşürmeye çalışır. Şu yörede onun kadar alçak, namussuz adam yoktur. Hiçbir köylü sev-mez onu. Böyleleri aslında bin kez ölümü hakketmiştir... Aman siz de dikkat edin..." Uzun süre konuştular Mehmet'le gerillalar. Yörede olup bitenler üzerine sohbet ettiler. Güneş karşı dağın ucuna indi. Artık akşam oluyordu yavaş yavaş.

"Buyrun köye gidelim" dedi Mehmet, "işiniz varsa, biraz oturup gi-dersiniz."

Gerillalar eşyalarını toplayıp hazırlanmaya başladılar. Mehmet de eş-yalarını toplamak için çalıştığı yere gitti.

"Köye gidelim" dedi komutan arkadaşlarına, "orağan da bir Talga'ya gider, olayı iyice öğreniriz. Sonra Cudi tarafına çıkarız. Zaten gitmek istiyorduk. Madem düşman da o tarafa geçmiş, iyi olur gitmek."

Bu öneriyi olumlu buldular gerillalar. Sırt çantalarını ve silahlarını kuşanıp yürüdüler!...

* * *

Talga, Hezil'in batı yakasında, küçük bir köydür. Burada Hezil Vadisi en geniş halini alır. Köy, vadi yamacının yarı bir yerinde, meyilin azaldı-ğı tepe gibi bir alanda kuruludur. Arkasındaki yamaç giderek dikleşip gü-neybatıda Cudi Dağı ile birleşir. Şırnak'ın doğusuna düşer. Talga, Ulude-re yolu yakınından geçip gider. Karşısında, Hezil'in doğu yakasında Segirik nahiyesi vardır. Segirik, Hezil yatağının hemen üzerindedir; o çevrenin en kalabalık yerleşim yeridir. Bu nedenle ordunun da merkezi olmuş, buraya bir tabur yerleştirilmiştir. Bir yıldan beri de, her yerde ol-duğu gibi buradaki asker sayısı da artırılmış, tabur alay düzeyine çıkarıl-mıştır. Sömürgeci anlayışlar, böylece kontrol etmeye çalışmaktadır bu noktayı.

Talgalılar da, yörenin diğer köylüleri gibi çalışır, yaşarlardı. Yusuf, köyün en yoksullarından olurdu. Kardeşlerinden yakında ayrılmıştı; yeni bir aile yaratmak için gücünün hepsini verirdi işe. İki küçük çocuğu ve karısından oluşuyordu aile. Talgalı Yusuf henüz yirmibeş yaş civarında, orta boylu, yaşına göre daha çok yıpranmış genç bir insandı. Yurtseverdi; Kürt halkının kurtuluşunu canı gibi isterdi. Köyleri hem sınıra yakındı, hem de önemli bir geçit yerinde bulunduğu için isyan hareketlerinden yakından haberdar olurdu. Diğer köylüler gibi o da bu ruhla büyümüş, bununla şekillenmişti. Yeni gerilla hareketini öğrenince büyük sevinç duymuş, sarsılmaz bir duyguyla bağlanmıştı ona. Ev işini bırakıp tümünden gerillaya kaulmamıştı ama, kendi çevresinde üzerine düşen her türlü yurtsever görevi büyük bir titizlikle ve haz duyarak yerine getirirdi. Gelişen ulusal kurtuluş hareketine bütün gücüyle destek olmak isterdi. Gerillalar köye geldiklerinde her zaman onların yanında olur, kendi yapacağı bir iş olup olmadığına bakardı. İşte şimdi de onun evine gidiyorlardı gerillalar, fakat o olmadan.

Gerillalar, Talga'ya ulaşınca doğru Yusuf'un evine yöneldiler. Daha yakın olduğu için Hezil boyunca hızla gelmişler, epeyce yorulmuşlardı. Gece karanlığında Hezil Vadisi'nde yol bulup yürümek öyle kolay bir iş değildi. Alanı iyi tanımayanların yol çıkarması mümkün değildi. Köye ulaşana kadar nice dik yamaçları çıkıp inmişler, nice kayalık geçitleri tırmanmışlardı. Tam yedi kez Hezil'i karşıdan karşıya geçmişler, her seferinde suya vurmuşlardı. Yoksa geçit vermezdi Hezil. Bereket mevsimin en elverişli, suyun en az olduğu zamandı. Ayrıca, her mevsimde buralardan suya da vurulamaz, bu yol kullanılamazdı.

Köye vardıklarında yatsı vakti epeyce geçmişti. Köylülerin çoğu yatmış olmalıydı o zamana kadar. Kapıyı Yusuf'un karısı açtı gerillalara. Zaten kapı sesini yan evdeki kardeşi de duymuş, evden çıkarak gelmişti yanlarına. Yusuf'un anası evde geliniyle birlikte kalıyordu. Kadın gerillaları görünce tanıdı hemen; gözleri doldu ve şaşkınlıkla bir süre öyle bakakaldı. Yusuf'un kardeşi gelenleri içeri buyur edince ancak şaşkınlığını atabildi kadın. Hemen ortalığı toplayarak oturacak yer hazırladı gelenlere. Dışarda nöbetçi koyarak girip oturdular hazırlanan yere. Yusuf'un kardeşinden sonra anası ve karısı da halhatır sordu gerillalara. Komutan, arkadaşları adına başsağlığı dileğinde bulundu evdekilere. İki çocuk evin bir köşesinde yatıyorlardı; çoktan uyumuşlardı.

Yeniden taze bir acı ve hüznün çökmüştü eve. Gerillaların duydukları

acı evdekilerden hiç de az değildi. Ne kadar yakından tanıyorlardı Yusuf'u! Onunla ne kadar çok birlikte olmuşlardı! Yusuf, o kadar çok yol bilmeyen yabancı gruba rehberlik etmiş, o kadar çok cephane, eşya taşıyıp saklamış, o kadar çok bilgi toplamıştı ki, üç yıldır yaptığı hizmetin değeri ölçülemeyecek kadar büyük olmuştu. Bunların hepsi taptaze anılar olarak yaşıyordu. Bu düşünceler içinde, bir süre sessizlik devam etti evde. Sonra grubun komutanı kendisini toparlayarak, dokunaklı bir sesle:

"Yusuf, bizimle omuz omuza çalışan değerli bir arkadaşımızdı" dedi, "onun intikamını kat kat alacağız". Bu, bizim boynumuzun borcudur, hiç kimsenin kuşkusu olmasın bundan. Yusuf, bu memleketin en dürüst, en yurtsever, en yiğit insanlarından biriydi. Bu olay, bir tesadüf değil, bu özelliklerinden dolayı onun bilinçli seçilmesidir. Biz bu haberi bugün öğrendik. Yalnız nasıl böyle tuzaklara düştü, onu anlayamadık ve öğrenmek istedik."

Evdekiler sessizce dinlediler bu sözleri. Yusuf'un kardeşi:

"Akşam evden gelip götürmüşler" dedi, "biz görmedik de, bilmiyorduk da. Gören bir tek ailesidir, o da fazla bir şey bilmiyor ya..."

Bir süre yine sessizlik oldu evde. Yusuf'un anası ile kardeşi, gördüklerini anlatmasını söylediler kadına. Kadın kendini toparladı; acı ve kin dolu sesiyle:

"Gece bu vakitten biraz erkendi" dedi, "çocuklar uyumuştı, biz de artık yatacaktık. O anda kapı vuruldu. Yusuf kapıyı açıp baktı dışardakilere. 'Arkadaşlar çağırıyor dışarda, gel biraz konuşacağız' dedi kapıyı vuran. Bu söylediklerini duydum ama, ben adamı görmedim. Yusuf ayakkabılarını giyip çıktı dışarı. Aradan çok zaman geçti, geçmedi. 'Ne kadar uzun konuşmamış' diye merak ettim ben de çıktım kapının önüne. Şu ilerdeki ağaçların yanında, ayakta konuşuyorlardı. İyice görmedim hepsini, ama Yusuf'tan başka üç-dört kişi daha vardı. Birisi gözlüklüydü, belli oluyordu. Hep o konuşuyordu zaten seslerini duyuyordum ama ne dediklerini anlamıyordum. Biraz baktım kapıda, sonra 'tanıdıkları herhalde' diyerek geri içeri geldim. Biraz sonra Yusuf da kapıyı açıp geldi. Düşünceli bir hali vardı. Parkesini alıp giydi, 'biraz işim var, yarın değil öbür gün gelirim' dedi. Çıkıp gitti. Biliyorsunuz bazen giderdi böyle. Ben de 'peşmergelerdir çağırınlar, işleri var yine' diyerek hiçbir şey sormadım. Öyle gitti işte. Günler geçti gelmedi. Sağdan soldan soruşturmaya başladık, yok. Ta ki onbeş gün sonra böyle çıkıncaya kadar!... Onları tanımadı, ama aldatular, yoksa gitmezdi. Herhalde 'peşmerge olduklarını,

sizlerin çağırduğınızı' söylediler. Yoksa başka hiçbir şeye gitmezdi; onu böyle aldatıp götürdüler..."

Sözünü tamamladı ve başörtüsünün uçlarıyla gözlerini sildi kadın. Çok sarsılmış olduğu her halinden belliydi. Kolay değildi bu acı elbette. İki çocuğuyla öyle yalnız kalmıştı şimdi. Evin kapısı açıldı ve duyan komşu evlerden iki köylü daha geldi içeri. Yusuf'un küçük kardeşi ve birkaç genç geldiler. A ılar üzerine sohbet konuşmaları başladı. Herkes ilgisini çeken bir anısını anlatıyordu Yusuf'la. Olayın barbarlığı üzerinde öfkeli, sövgülü konuşmalar oluyordu. Konuşma sürdükçe başka gelenler de oldu, on kişiyi aşkın bir kalabalık oluştu evde. Olanların yorumunu yapmak ve köylüleri gelişmeler hakkında bilgilendirmek gereği doğdu. Grubun sorumlusu konuşmaya başlayarak, düşmanın bununla amaçladığı şeyleri anlatı; mücadele hakkında bilgi verdi; benzer olaylardan örnekler gösterdi. Bundan çıkarılması gereken dersler, takınılacak tutum ve yerine getirilmesi gerekenler üzerinde durdu. Epeyce uzun sürdü konuşması. Gece de olsa ilgiyle dinlediler köylüler söylenenleri. Artık iyice geç olmuş, gece yarısı geçmişti. Gerillalar köyden ayrılmaya hazırlanırken, Yusuf'un küçük kardeşi ile köyden ba ka bir genç, silahlarını kuşanmış olarak girdiler evin içine. Ve "biz de sizinle geleceğiz" dediler gerillalara.

Bu durum üzerine hafif bir şaşkınlık ve sissizlik görüldü evdekilerde. Talgalı Yusuf'un anası ve akrabaları itiraz etmek istediler gençlerin bu kararlarına karşı. "Daha Yusuf'un olayı ve acısı taze" a lamındaki sözlerle itirazlarda bulundular. Yusuf'un kardeşi kesin bir tutumla durdurdu bu itirazları:

"Hiç kimsenin kardeşimin olayı üzerine böyle hareket ettiğimi sanmamasını istiyorum" dedi, "ama belli"ki böyle görülecek ve bu da beni üzen, düşündüren yan oluyor. Tabii olayın da etkisi var, ama kesinlikle sadece buna değil gerillaya kaulma isteğimiz. Ben eminim ki, eğer şu çocuklar olmasaydı Yusuf şimdiye çokta dağa çıkmış olacaktı. Yine eminim ki, eğer bu olay olmasaydı, yakın bir zamanda çocukları bir yerlere yerleştirerek yine dağa çıkacaktı. Her fırsatta söz ve davranışlarıyla bunu hissettiriyordu bana. Hep bu yönlü düşünce ve hazırlık içindeydi. Şimdi ben yerine getirmek istiyorum onun bu kararını. Kürt halkının kurtuluşu için kanımın son damlasına kadar savaşıcağım. Köyümün ve köylülerimin şerefine leke düşürmeyeceğim. Bu ortamda, benim gibi bir insanın olanlara seyirci kalması mümkün değildir; bundan başka da yapabileceği doğru birşey yoktur. Köylülerimden isteğim, gençlerini engellemesinler,

onların önünün kapatmasını; ve daha fazla destek olsunlar mücadeleye. Çünkü bu mücadele onlarındır, sonunda kazanan onlar, halk olacaktır..."

Konuşmayı veda sözleriyle tamamladı gençler. Söylenenler oradaki-leri derinden etkilemişti. Köylüler bu kez sadece başarılar dilediler gençlere. Gerillalar, köylülere veda ederek, köyün yaslandığı dik yamaça vur-dular kendilerini. Serin ve tatlı bir gece vardı. Zayıflayan ay ışığı altında, Hezil'in insanın içini okşayan sesi duyuluyordu uzaktan.

* * *

Güneş gökyüzünün ortasına yükselmiş, gün öğle olmuştu. Hava açıktı; bir tane bile bulut görünmüyordu gökyüzünde. Dağların burnundan bulut eksildiği az görülürdü bu yörede. Güneş Ağustos'taki kadar yakmı-yordu; ama, yine de sıcak sayılırdı hava. Gerillalar, Cudi Dağı'nın yarı bir yerinde, kayalık bir tepe üzerinde dinleniyorlardı. Seyrek ağaçlık ve oldukça çok kayalık bir yerdı burası. Dağın gövdesinden ileriye doğru çıkıntı yapmış tepelerden biriydi. İki yanında dağın zirvesine doğru koyak-lar uzanıyordu. Buralarda çeşitli aralıklarla serpiştirilmiş köyler bulun-u-yordu. Ağaçların ve kayaların gölgesi serinlikti tepede, dinlenmek için iyiydi. Tepe, korunmak ve savunmak için elverişliydi, stratejik bir yerdı.

Musa, silahını ve dürbünün alarak, komutanın yanına gitti. Oniki-bir nöbetçisiydi kendisi; ama yarım saat geçmesine rağmen, nöbeti devredip dinlenmeye çekilmemiş, olanları izleyerek anlam vermeye çalışmıştı. Bugün nedense hiç uykusu gelmiyor, yorgunluk hissetmiyordu. Oysa gece boyu yürümüş, iyice yorulmuşlardı. Arkadaşları rahatça uykuya dalı-yorlardı yatınca.

"Yoldaş" diyerek arkadaşını uyandırdı. Musa. "Bir saatten beri izliyo-rum. Aşağıdaki köyden bir asker-korucu birliği çıktı bu tarafa doğru yö-neldi. Yamacın eteğine kadar gelip görünmez oldular. Ya bu yamaçlarda arama yapacaklar, ya da arkadaki köye gidecekler. Bir saate kadar varır-lar buraya. Çok kalabalıktı sayıları. Dileyelim de İbrahim Çavuş da ol-sun!"

"Öyle mi!" dedi komutan. Birlikte kalkıp nöbet yerine gittiler. Dür-bünle köye ve çevreye baktılar. Köyün içi dürbünle epeyce seçilebiliyor-du; gezinen insanlar görünüyordu tek tük. Asker-korucu birliği tepenin altına, çukurluk alana iyice girmişti; hiçbir şey görünmüyordu onlara ait. Musa, olanları eliyle işaret ederek yeniden anlattı arkadaşına. Ve gülüm-seyerek:

"Şu kayaların altından çıkacak uçları" dedi, "eğer arama yapıyorlarsa bu kayaların içine gelip bakacaklar. Arkrara köye gidiyorlarsa, kayaların altından geçip tepeyi aşacaklar. Eh, bundan daha iyi av olmaz ya insana. Hem de ayağına kendisi geliyor. Ankara hep gelse kılımıza dokunamaz bizim burda."

"Doğru" dedi komutan gülerek, "iyi bir ders verelim diyorsun. Çok iyi olur bu. Hem de gerekli zaten. Şu alttaki kayalarda iyi bir şekilde mevzilenirsek bir tanesini bile çıkartmayız yukarıya. Kayalığa da yaklaş-tırmayız. Haydi bakalım, eğer şansın varsa gelenler İbrahim Çavuş olur."

Hemen arkadaşlarının yanına dönüp uyandırdılar hepsini. Kısaca olanları anlattılar; acele kuşanıp hazırlanmalarını söylediler. Sonra ikisi birlikte en alttaki kayaların oraya gittiler. Çevreyi gezip incelediler. Grup grup mevzilenecekleri yerleri tespit ettiler. Az sonra hazırlanmış olarak arkadaşları da geldi. Hemen bir toplantı yapıp düşündüğü planı anlattı komutan. Hepsi de sevinç içindeydi zaten. Pusuya düşürebilmek için peşinden dolaşp dururken, şimdi kendi istekleriyle geliyorlardı onlar. Bulmuş gibi bir avdı işte. Bundan daha iyisi de nasıl olur ki! Komutanın planını hepsi de onayladı hemen. Komutan ikişer kişilik gruplara ayırdı ve herkese mevzileneceği yeri gösterip görevlerini anlattı yeniden. Herkes gecikmeden mevzi yerine yerleşti; gerekli düzenlemeyi ve kamuflajı yaptı; silahını yerleştirerek hücumu hazır hale geldi. Komutan son kontrolünü yaparak kendisi de mevzilendi yerine. Parmaklar tetikte sessizce avlarını bekliyorlardı. Biraz sonra, ava gidenlerin nasıl avlandıkları bir kez daha görülecekti.

İlk kurşun sesiyle gürleyen silahların gümbürtüsüyle sarsıldı kayalık. Ardından birkaç tane el bombasının sesi yükseldi. Kısa bir yayılım ateşi daha oldu. Silah seslerinin yalçın kayalıktaki yankısı çevreyi inlett; dalga dalga diğer tepelere ve derelere yayıldı. İlk ateşle kendini yere attı asker-korucu birliği. Öndekiler kayalara ulaşmak istediler önce. Patlayan el bombaları ve etraflarını saran kurşunla karşılaşınca kendilerini yere atıp aşağı doğru yuvarlanmaktan başka çare bulamadılar. Ayağa kalkmayı başaranlar bütün hızlarıyla kendilerini dereye aşağı bıraktılar. Arkadakiler, silah sesini duyunca hemen geriye bırakmışlardı kendilerini zaten. Dik yamaca doğru bütün hızıyla koşan, yuvarlanan, düşen, kalkan birbirine karıştı. Çil yavrusu gibi dağılma denen türden görmeye değer bir manzaraydı. Bazıları çetişli yerlerinden aldıkları kurşun yaralarından akan kanları görünce ayak üstü duramıyor, düşüp yuvarlanıyordu. Anlaşılmaz ses-

le birbirlerine bağıyorlar, bir şeyler anlatmaya çalışıyorlardı. Ama herkesin en öne geçmeye çalıştığı söylenenleri duymadan koştuğu görülüyordu.

Asker-korucular yokuş aşağı geri kaçınca, hemen mevzisinden fırladı Musa. Koştı bir süre arkalarından. Hem koşuyor, hem de kurşun sıkıyordu tek tek. Önünde kaçanların halini gördükçe hem gülümsüyor, hem de öfkeyle ilerliyordu. Ama dik yamaçta kurşun isabet ettirmek mümkün olmuyordu yukardan aşağı. Sonunda dayanamayıp bastı narayı Musa:

"İbrahim Çavuuuuuuşş... Kaçma İbrahim Çavuşş. Hani yürek vardı sende, alçak. Niye kaçyorsun ya?! Kaçma... İşte burada Hasan..."

Kayalıklarda yankılanıp gitti Musa'nın sesi. Arkadaşları hem kaçanların haline, hem de Musa'nın dağı yankılandırın narasına bakıp gülümse-diler. Sonra çağırdılar Musa'yı, dönüp yanlarına gelmesini istediler.

Gürleyen silah seslerinin dağıdaki yankısıyla evlerinden dışarı fırladı tüm köylüler. Evinden çıkan önce bir sağa-sola bakıyor, ne olduğunu anlama çalışıyordu. Sonra daha iyi görebilmek için damlarının üzerine çıktılar hep. Gördükleri manzara hepsini kahkahalara boğacak kadar güldürüyordu. Biraz önce köyden azametle çıkanların dağın yamacına aşağı yuvarlanıp dağıldığını görünce hepsi de engin bir sevinçle doluyordu. Gülüyorlar, birbirlerine seslenip karşıda olanları anlatıyorlardı. Duydukları nefreti böyle dile getiriyorlar, "nasıl aşağılık adamlar, şimdi utancınızdan köye bile gelemezsiniz" diyorlardı.

Musa, koşarak arkadaşlarına doğru geri çıkmaya başladı. O anda, yandaki çalının arkasından bir inilti geldi kulağına. Hemen oraya koştu. Yaşlı bir köylü inliyordu, ölmek üzereydi. Hiç yabancı gelmedi siması, ama çıkaramadı. "Herhalde bizim çevre köylerden, ağanın uşaklarından biridir" dedi kendi kendine. Öfkeliydi, ama karşısındaki zaten ölmüş gibiydi. Hemen silahını aldı, raxtını söküp belinden çıkardı. "Ağa ve devlet için, sonunuz bu işte" diyerek arkadaşlarına doğru daha hızlı koştu. Öyle ya, haber ve ganimet ulaştıracaktı. Sevinçliydi. Fakat arkadaşlarının yanına varınca, kendi haber ve ganimetinin küçük kaldığını anladı. Yerde çok iri-yarı, güçlü-kuvvetli bir adam yatıyordu. Ölmüştü. Çok sayıda kurşun yemiş, delik-deşik olmuştu vücudu. Arkadaşları çevresine toplanmışlar, ona bakıp anlam vermeye çalışıyorlardı. Yöre köylülerinin giydiği elbiseyi giymişti; bacağında şalvar, başında çefiye vardı. Bir yanında yepyeni bir portatif G-3, diğer yanında MP-5 otomatik tabanca duruyordu. Sekiz adet dolu şarjörü vardı tüfeğin. Ama, o yöre, hattâ Kürdistan

insanına hiç mi hiç benzemiyordu. Çefiyeyi araladılar başından, saçları kısaydı, asker traşlıydı.

"Asker bu. 'Ölüm mangaları', 'vurucu tim' diye bunlara diyorlar işte" dedi komutan. "Belki de Avrupa'da, Amerika'da eğitim görmüştür. Köylerde tanınmamak için de bu elbiseyi giymiş üzerine. Demek ki bizim korusu diye gördüklerimizin çoğu kontra elemanıymış. Ama bu, sıradan biri değil herhalde; birliğin komutanlarından, belki de en üst komutandı. Vurulunca diğerleri hemen kaçtılar, dağıldılar. Toparlayabilen, buna çalışan kimse olmadı aralarında. Baksanıza iki önemli silahı, bu kadar cephanesi var adamın. Çok önemli biri olmazsa, bu kadar silah ve cephaneyi vermezlerdi ona. Bakalım kim diye ilan edecekler, üzerinde kimliği bile yok, belki de hepten gizleyip hiç duyurmayacaklar. İyi bir darbe bu.

Silahları ve üzerindeki cephaneyi aldılar. Musa da, gördüğü adamı anlattı, aldığı silah ve cephaneyi gösterdi. "Gittikleri yerde çok kan izi vardı; çoğu yaralıydı ama yuvarlanıp gittiler" dedi. Yakın çevreyi biraz araştırıp baktılar, ama başka kimseyi bulamadılar. Yeniden adamın çevresinde toplandılar.

"Durun" dedi komutan, "bir tuzak hazırlayalım. Hem de bilmeyen arkadaşlar öğrenmiş olur."

Yerdeki cesedi hafif yana aldılar. Komutan, uygun bir yeri temizleyip hafif çukurlaştırdı. Alta yassı bir taş yerleştirip sağlamlaştırdı. Taşın üzerine, emniyetin mandalı taşa basacak şekilde bir parçalı elbombası koydu; sağa-sola yıkılmayacak şekilde etrafını destekledi. Cesedi tutup, sırtı bastırarak şekilde elbombasının üzerine koydular. İyice yerleştirip kontrol etti komutan. Ceset bombayı sıkıca basıyordu; emniyet mandalı elle sıkılmış gibi yapışmıştı bombaya. Bombayı oynamayacak şekilde tutup, pimini çıkardı bombanın. Zaten pimin uçlarını önceden düzlemişti, bu nedenle pim kolaylıkla çıktı. Cesedin ağırlığı bombayı basıyordu, emniyet mandalı yapışıyor, bu yüzden bomba patlamıyordu.

"Tamam" dedi komutan, "eğer farketmeden cesedi çekerlerse, bomba patlar, birkaç kişiyi öldürür veya ağır yaralar en azından. Farkeder de dikkatli çekerlerse, o zaman da ikinci kez ölür bu adam. Zaten bir ölüm az bunun için, defalarca ölümü çoktan hakketmiş alçak adam."

Gerillaların daha çok hoşuna gitti bu iş. Özellikle yeni katılmış olanlar hayranlıkla izlediler yapılanları. Musa, sevinçle güldü buna, çok beğenmişti. İşte bir eylem daha hazırlamışlardı; kendileri yokken patlayacak, bir darbe daha vuracaktı bombaları. "Bu işi yaygınca yapmak

gerekir, çok yararlı olur" diye düşündüler hep. Sonra toparlanıp tekrar mevzilerinin yerine çıktılar. Zaten güneş dağın burnuna inmiş, akşam yaklaşmıştı. Uygun bir yerde toplanıp konuştular.

"Şimdi buradan hareket edelim" dedi komutan, "akşama kadar şöyle kayalık ve ormanlık alandan yürürüz. Bir daha gelemizler üzerimize ama, her ihtimale karşı da yerimiz uygun olur. Gece uzaklaşırız buradan. Sonra da karşı dağlara geçeriz. Gizlenecek sığınaklar hazırlayıp eylemleri böyle sürdürmemiz gerekiyor. Hem kış da yaklaşıyor artık, hazırlık yapmış oluruz böylece. Bunları karşıya geçince daha ayrıntılı konuşup planlarız. Eylemin değerlendirmesini yaparız. Hem biraz da düşünme fırsatı bulmuş oluruz. Herkes düşünmeli yapacaklarımız üzerine."

Öneriyi olumlu buldu gerillalar. Zaten daha ayrıntılı olarak sonra konuşup tartışacaklardı. Şimdi buradan uzaklaşmak gerekirdi. Kalkıp harekete hazırlandılar. Sonra da, ava çıkan kelle avcılarını avlamış olmanın gurur ve rahatlığı ile, kayalıklar içinde yürüyüp ilerlediler...

-XI-

"Bir daha hiç görmeyeceğim herhalde. Bir sefer gene görsem de, artık hiç görmesem" diye geçirdi içinden Murat.

Gece pınar paşındaydı. Gün öğlen olmuş, eskisi kadar olmasa da, güneş yine kızdırmıştı. Sürüyü sulayıp ormanların içine vurmuştu. Dağın yüksekliklerine doğru bir süre gezmiş, hiçbir şey göremeyince de gelip sık dallı top ağacın gölgesinde oturmuştu. Aklında hep onlar vardı; sanki onları görmenin özlemi yaşıtıyordu kendini. Şu birbuçuk aydır yaşadıkları Murat'ı öyle etkilemişti ki, bambaşka bir insan yapmıştı onu. Sanki beş-altı yaş daha büyümüş ve olgunlaşmış gibiydi. Olup bitene çok merak sarmıştı; her şeyi öğreniyor, olaylar üzerine günboyu düşünüyordu her gün. Köyde konuşulanları her akşam öğrenip anasına bir sürü şey soruyordu. Babasını dövmüşler, bir hafta yataktan kalkamaz hale getirmişlerdi. Köyleri iki kez basılmış, köylüler öldüresiye dövülmüştü. Ya atları, al atları da vurulmuştu bir gece. Neydi bu, ne oluyordu böyle? Eskiden böyle şeyleri fazla görmezlerdi. Sadece yaşlılar masal olarak anlatırlardı bunları çocuklara. Murat, bu hızlı olayların ortasındaydı adeta; olaylar onu sarmış, yoğurup duruyordu beynini, yüreğini. Fakat ille de onları görmek! Önenemez bir tutkuydu bu. Murat, sımsıkı tutulmuştu buna.

Her şey onlarla oluyordu. Yeni olan onlardı bu memlekette çünkü. Murat, bunu da iyice anlamıştı. Bu, tutkusunu ve hayranlığını sel gibi çoşturmuştu onun. O günden beri hep buraya gelmiş, istisnasız her gün onları görebileceğinin hayaliyle yaşamıştı. Askerin köylerini bastığı gün bile, onca tehdit ve adam dövmeye rağmen, anasının uyarılarına rağmen, o yine buraya kadar sürüyü getirmiş, şöyle bir çevreyi gözledikten sonra geri dönmüştü. Çaresizdi, kendisi bile engelleyemiyordu kendini. Asker o mıntıkadan ayrılınca daha çok rahatlamıştı. Artık her gün sürüyle buraya gelip, akşam üzeri dönmeyi değişmez bir günlük yaşam haline getirmişti. Her sabah görebilme umudu, her akşam görememenin verdiği hayal kırıklığı ve her gün görebilme istemi ve düşüncesi Murat'ın tek yaşamı olmuştu.

Yine böyle oturduğu yerde derin derin düşünürken, birden duyduğu ayak sesleri üzerine fırladı yerinden; ayağa kalkıp geriye baktı hemen. Yukardan aşağı iki silahlı adam geliyordu hızla. Murat, bakınca hemen tanıdı onları. Günler önce bu dağın yukarı kayaklarında gizliden seyrettiği, akşam da çadırdaki gördüğü adamlardı. Oldukça heyecanlandı bir an, şaşırıldı. İçine sevinç doldu büsbütün. Gözlerine inanamayarak iyice dikkatli baktı gelenlere. Evet, hayal ya da rüya değildi; işte gerçektiler, geliyorlardı. BöyleMe bakakaldı yerinde Murat.

Gerillalar, Murat'ın yanına yetişince, "Merhaba silahsız gerilla" dediler gülümsüyerek. Murat, ses çıkarıp karşılık veremedi. Sıkılmış, heyecanlanmıştı. Ancak ellerini sıkabildi gelenlerin. Gerillalar Murat'ın başını okşadılar elleriyle. "En iyi gölgeyi seçmişsin" dediler. Sonra ellerindeki galonu Murat'a vererek:

"Haydi pınardan su doldur da buraya getir, temiz olsun" dediler. Ağacın gölgesinde oturdular.

Murat, galonu alarak koştu pınara doğru. Sevinçten uçuyordu sanki. Hemen galonu da doldurup koşarak çıktı gerillaların yanına. Verdi suyu onlara. Gerillalar soğuk suyu içtiler sırayla; sonra da galonu yanlarına koyup Murat'la sohbet etmeye başladılar.

"Sen hep buraya mı getirirsin sürüyü?"

"Evet."

"Peki köyünüzde ne haberler var?"

"Hiç. Bir şey yok şimdi."

"Nasıl yok? Hiçbir şey konuşup anlatmıyor mu köylüler?"

"Konuşuyorlar. Hem de çok şey konuşuyorlar. Haa, bakın diyorlar ki,

Cudi Dağı'nda askerleri vurmuş gerillalar. İbrahim Çavuş da yaralanmış, öyle kaçmış ki korkusundan."

"Neresinden yaralanmış İbrahim Çavuş?"

"Kolundan. Çok değilmiş yarası. Hemen iyi olmuş."

"Seviniyor mu köylüler bu habere?"

"Hem de nasıl! Siz bir görseniz! Akşama kadar köyde halay çekmiş gençler."

Bu haber üzerine hep birlikte gülüştiler. "Siz vurdunuz İbrahim Çavuş'u değil mi" diye sordu Murat. Cevap vermediler buna gerillalar. Anlattıklarına gerillaların gülmesi hoşuna gitmişti Murat'ın. Bir yandan sorduklarına cevap veriyor, bir yandan da doyasıya bakıyordu onlara, silahlarına. Hemen yakınındaydı parıl parıl silahlar. Uzatsa ulaşacaktı eli. Çok seviyordu silahı. Kendisine "silahsız gerilla" demeleri hiç hoşuna gitmemiş, acı bir iz gibi yerleşmişti beynine. Evlerinde de böyle demişlerdi kendine. Bunun sıkıntısını yaşıyordu iyice.

"Senin azığın yok mu Murat" diye sordular gerillalar.

"Var" diyerek yerinden fırladı Murat. Hemen ağacın dalları arasına sıkıştırdığı azığını indirip getirdi; getirlilerin önüne açtı.

"Hepsini alın" dedi, "ben hiç acıkmadım bugün. Zaten öğleden önce biraz yemiştim, daha yemeyeceğim."

"Olmaz" dedi gerillalar. Bir parça yiyecek Murat'a ayırıp geri kalanını aldılar.

"Peki, sen bize yarın yiyecek getirir misin" dediler.

"Getiririm" dedi Murat, "hem de çok getiririm. Bugün bilmiyordum ki sizin geleceğinizi."

"Peki öyleyse" dedi gerillalar, "yarın evden çok yiyecek alıp getir buraya. Biz gelir, senden alırsız burada. Ama bizim için aldığını kimseye söyleme. Bizi burada gördüğünü de hiç kimseye söyleme. Olur mu?"

"Olur" dedi Murat, "hiç kimseye söylemem. Anama bile."

"Haydi, hoşçakal" diyerek, suyu ve yiyeceği alıp dağa yukarı yürüdüler gerillalar. Gözden kayboluncaya kadar arkalarından onlara baktı Murat. Büyük bir sevinç içindeydi. Yiyecek getirerek iş yapacak olmanın gururu ile de dolmuştu. Akşamı ve sabahı iple çekecekti aruk...

* * *

Bu sabah her günkü vakitten çok erken uyandı Murat. Fırlayıp kalktı yatağından. Zaten akşam da uzun süre uyuyamamış, hep onları hayal et-

mişti. Gece de rüyasında görmüştü yine. Hemen ayakkabılarını giyip çıktı çadırdan. Anası da az önce kalkmıştı zaten. Hayvanlarla uğraşüyor, onları dışarı sürmeye hazır hale getiriyordu. Murat'ın uyanmış olduğunu görünce şaşırdı biraz:

"Niye böyle erkenden kalktın oğlum" dedi Murat'a.

"Çabuk ol, erken götüreceğim" dedi Murat, "hayvanlar sabahları iyi otluyorlar. İştahla yiyorlar yaprakları."

Yardım etti anasına. Acele etmesi için sıkıştırdı daha çok onu. Hayvanların işi bitince çıkarıp sürdüler çadırlardan öte. Anası, azığını hazırlamak için girdi çadıra. Az sonra da peşinden Murat girdi. Anasının acele hazırlayıp uzattığı azığı almadı.

"Bu az ana, çok istiyorum ben" dedi Murat.

"Yetmiyor mu oğlum? Her zamanki kadar" dedi anası.

"Az bu, yetmiyor. Acıkıyorum. Hayvanlara veriyorum. Çok vermeni istiyorum."

Anası biraz daha ekmek koydu azığa. Murat bunları da az buldu. "Çok istiyorum" dedi yine. Anası şaşırdı buna, anlaşılmasız şekilde söylendi kendi kendine. "Neden" diye sorar gibi baktı Murat'a. Murat, önemli işler yapan insanların güveniyle duruyor, kızıyordu anasının bu tutumuna. Sonunda kendisini tutamadı daha fazla.

"Çok istiyorum işte" dedi kızgın bir sesle, "ne kadar da çok soruyorsun. Her zaman istemedim ya. Bugün istiyorum işte. Elbet var bunun da bir sebebi. Bu kadar çok sormazlar böylesi zamanda."

Anası, bu sözlerinden ve tutumundan anladı durumu. Zaten akşamki ve sabahki hali de her zamanki gibi değildi. Belli ediyordu bir şeylerin varlığını. Gülümseyerek, "yaa, öyle mi" dedi ve yeniden hazırlamaya başladığı azığı. Kabını da değiştirdi azığın. Daha büyük bir çantaya bolca ekmek, peynir doldurdu. Getirip Murat'a verdi, sırtına almasına yardım etti. Birlikte çadırların dışına kadar yürüdü. "Dikkatli ol oğlum, giderken çevrene bak, kimse görmesin seni" diye uyarak yolcu etti Murat'ı.

Murat, erken varabilmek için daha hızlı yürüttü sürüyü. Sürekli sırtında taşıdığı için, azığın ağırlığı da yoruyordu kendini. Terliyordu, ama kendisi hiç hisetmiyordu yorgunluğunu. İçi sevinç doluydu; çoşuyordu adeta. Beynine binbir türlü şey gelip gelip gidiyordu. Kendisi de gerilla olmayı, böyle güzel silahları taşımayı hayal ediyordu hep. Hayalinde gerilla oluyor, gidip İbrahim Çavuş'un alnına dayıyordu silahı; ağayı öldürüyor, jandarmaları vuruyordu. Bunları hayal ettikçe gözünde canlandır-

dıkça seviniyor, gülüyor, mutlu oluyordu kendi kendine. Büyük bir öfke ve kinle dolmuştu şimdiden. Birkaç aydır yaşadığı olaylar onun her şeyini değiştirmiş, sanki onlarca yıl yaşayıp hep haksızlık görmüş gibi bir duygu kazanmış. İnsanlar az da yaşamış olsalar, fazla etkili olaylar böyle yapıyordu onları. Baskı ve zulüm, çocuk da olsalar isyan ettiriyordu insanları.

Böylesine duygu ve düşünceler içinde pınar başına nasıl vardığını fark edemedi bile Murat. Daha epeyce serinde, sıcak kızdırmamıştı. Ama onun gözü bunları görmüyordu hiç. Sürüyü önce suya vurdu, sonra da toplayıp yukarı yamaca doğru yöneltti. Hayvanlar serinde yeniden otlamaya, ağaçların yapraklarına uzanmaya başladılar. Murat, aldırıyordu buna; otlasınlardı; dağ geniş, ağaç çoktu. Kendisi sırtındaki azık çantasını çıkarıp her gün altında oturduğu ağacın dalına astı. Terlemiş sırtına serin, delici bir hava değdi. Ancak o zaman farkettti terlediğini. Ama buna da aldırış edecek hali yoktu. Hemen çıkıp, çevreyi şöyle bir dolaştı; sağa-sola, dağın yukarlarına baktı, kimse yoktu görünürlerde. Hayvanların hapsirtisinden başka bir ses de duyulmuyordu ortalıkta. İlk gördüğü yere gidip gitmemeyi düşündü bir süre. Biraz daha yürüdü yukarı doğru. Sonra vazgeçti gitmekten. Kendisine ağacın orda beklemesini söylemişlerdi. İtaatsizlik olmaz mıydı ayrılıp gidince? Hem aynı yerde oldukları ne malumdu ki? Koskoca bir dağdı burası. Kimbilir neresinde kalıyorlardı? Böyle düşünceler içinde geri döndü; aşağı inip pınara gitti. Elini yüzünü yıkayıp serinledi biraz. Çıkıp azığı astığı ağacın dibine oturdu. Hep düşünüyor, hayal kuruyordu. Kendisini kaldıkları yere götürmezler miydi acaba? Bak kendisi de adam olmuştu artık; iş yapıyordu, hem de gizli iş. Askerlerle İbrahim Çavuş çatlasınlardı; işte getirmişti azığı, kimse de görmemişti. Gerillalar kendisine güvenmişlerdi; bu yüzden iş vermişlerdi ona. Artık arkadaş olmuşlardı, herhalde sevmişlerdi kendisini. Daha çok yiyecek, haber götürmeli, kendini daha çok sevdirmeliydi. Çok iyi insanlardı bunlar; bir büyüseydi hemen silahı alıp onlara katılacaktı. Ne diye küçüktü ki şimdi. İnsan nasıl da yavaş büyüyordu. Kaç gün olmuştu onları görelî, ama hiç büyümemişti işte. Acaba hızlı büyümenin imkânı yok muydu? Şu çobanlık iyi miydi, kötü müydü acaba? Sıkmaya başlamıştı artık. Ama çobanlık olmasa azığı nasıl getirebilirdi? Onları nasıl görüp tanıyabilirdi? Hayırlı bir işti herhalde bu... Hem böyle düşünüyor, hem de durmadan başını sağa-sola döndürüp çevresine bakıyordu. Uzun süre bekledi böyle, ya da kendine öyle geldi. İyice yorulmuştu; ama bekle-

mekten mi, düşünmekten mi olduğunu anlamadı bunu. Sıkıntı duymaya başladı artık. "Biz sabah erkenden getirdik, adamlar gelip almıyorlar bile" dedi kendi kendine. Sonra "böyle düşünmekle yanlış mı yaptım acaba" kaygısı düştü içine. Utandı böyle düşünmekten oturduğu yerde. Elbet gelirlerdi; niye acele ediyordu bu kadar. Belki de daha önemli işleri çıkmıştı. Onların işleri hep gizli ve de önemliydi. Nasıl da dayanıyorlardı buna yorulmadan... Derken yeniden düşünceye daldı Murat!..

Ancak öğle vaktini biraz geçe geldiler gerillalar. Ayak seslerini duyunca yine fırlayıp kalktı Murat. İş yapmış olmanın haklı gururuyla karşıladı bu kez onları. Hep gülümsüyordu yüzlerine bakınca. Ellerini daha canlı sıkmaya çalıştı; iş yapar insan olduğunu hatırlatmak istiyordu her davranışıyla. Hemen koşup çantayı indirdi ağaçtan; getirip gerillaların önüne koydu. Çantaya bakınca güldü gerillalar da. Yine aynı kişiler gelmişlerdi. "Aferin, çok bile getirmişsin" diyerek sırtını sıvazladılar Murat'ın. Ağacı altında biraz oturdular. Yanlarındaki galona su doldurup getirdi pınardan Murat. Sonra ayağa kalkıp çantayı ve suyu aldılar. "Haydi, sen de bizimle gelmez misin" dediler Murat'a. Bu sözleri duyunca kulaklarına inanamadı Murat. "Şaka yapıyorlar" diyerek, gülümseye baktı onlara. Fakat işte elleriyle işaret edip "haydi" diyorlardı. Murat, sevincini ve heyecanını zorla yenerek koştu arkalarından. Ellerindeki su galonunu, olmayınca çantayı almak istedi. Vermediler. Gülümseyerek yanlarında sanki koşuyordu dağa yukarı. Fark etmiyordu bastığı yeri bile. Artı hiçbir şey de düşünmüyordu; beyni ne olduğunu anlamayan, fakat yeni şeyler öğrenmeye de hazır bir vaziyette bomboştu sanki. Böylece koşturup gitti dağa yukarı.

Ter-kan içinde epeyce yükseldikten sonra sıra kayalığın dibine vardılar. Gerillardan biri, bir çeşit ses çıkardı ağzından. Murat çevresine baktı, bir şey anlamadı bundan. Fakat hemen yanbaşıda kapı gibi bir şey açıldı. Süzülerek tek tek girdiler burdan. İçeri girince gördüklerine inanamadı Murat; bir süre çevresine bakıp şaşa kaldı öylece. Derin bir kaya altıydı burası. Sanki kayayı içe doğru oymuşlar gibiydi. Ön cephesinde fazla büyük olmayan bir açıklık vardı. Burasını da ağaçlarla düzgünce örmüşler, bir insan sığılacak büyüklükte bir de kapı yapmışlardı. Dışardan hiçbir şey belli olmuyor, hiçbir şey görünmüyordu içerde. Ama ağaçların aralarından dışarısı yer yer görülebiliyordu içerden. Işık da sızıyordu içeriye buralardan. Yaklaşıp bakınca dışardan kapıya gelenin kim olduğu bile tanınabilirdi. Alta hasır ve kilim serilmişti. On-onbeş insanın

rahatlıkla uzanıp sığabileceği kadar büyüktü. Murat, şaşkın şaşkın çevresine bakıp onları süzerken, birlikte geldikleri gerillalardan biri seslendi ona:

"Gel otur bakalım silahsız gerilla" dedi, "nasıl beğendin mi burayı?"

"Çok güzel olmuş" diyebildi Murat, utanarak. Sonra gösterdikleri yere oturdu. Ne de olsa epeyce karanlıktı içerisi, dışarıya göre. Gözü alışıkça bu ortama, daha iyi seçebiliyordu içeriği. Epeyce insan vardı, kalabalık gibi görünüyordu kapalı yerde. "Silahsız gerilla" sözüne gülustüler gerillalar hafif seslerle. Sonra Murat'a "merhaba" dediler tek tek. Murat'ın cevap veren sesi zorla duyuluyordu; sanki güçlkle çıkıyor gibiydi. Sıkıntılıydı, utanıyordu; soğuk bir ter bastı vücudunu o serin yerde. Gerillalar, Murat'ın getirdiği yiyeceklerden bir sofraya hazırladılar hemen. Hep birden oturdular başına; Murat'ı da çekip oturtular sofraya. Hepsinde iştahla, neşeyle yiyorlardı. Murat, sanki böyle iştahlı yemek yendiğini hiç görmemiş gibiydi. "Çok acıkmışlar" diye geçirdi içinden; üzüntü ve acı duydu bundan. Ama, yok öyle değildi; hiç de fazla yemeden doyup çekildiler tek tek. "Demek ki bunların usulü böyleymiş" diye geçirdi içinden bu kez Murat. Sonra sofrayı kaldırdılar; birkaçı sigara yaktı. Sigara içenler ağaçlardan yana geçip oturuyorlardı. Murat'a her gördüğü şey ilginç geliyor; dikkatini çekiyordu. Halbuki normalde bildiği, yaptığı şeylerdi çoğu. Şaşkınlık onu bu duruma getirmişti.

Buraya geleli bir süre geçmişti. Murat, ortama yabancılığını giderek atmaya başladı. Hem yemek yemişler, hem de sohbet etmişlerdi; bu da biraz açmıştı Murat'ı. Yemekten sonra, gerillalardan biri konuşmaya başladı Murat'la:

"Hani çadırdaki silahını almadan gelmişsin!"

"Alırım bir daha" dedi Murat; biraz durdu, "Ama o silah kötü, iyi vur-muyor ki!"

"İyisini versek alır mısın?"

"Evet."

"Baban silah almıyor mu sana?"

"Onu bile vermiyor. 'Küçüksün sen' diyor."

"Peki, büyüyünce gerilla olacak mısın sen?"

"Hee. Ben şimdi de büyüğüm zaten."

Güldüler bu söz üzerine. Gerillalar birbirleriyle konuştular biraz. Murat sıkılganlığını atmış, açılmıştı iyice. Hep onlar soruyorlardı; halbuki sorup öğrenmek istediği şey o kadar çoktu ki Murat'ın. Ne deyiş nasıl so-

racasını bilemiyordu bir türlü. Kendisiyle konuşan gerillaya bakarak:

"Amca, senin adın ne" dedi.

"Yoldaş."

"Sadece sen mi yoldaşsın" dedi gülerек Murat, "biz hep yoldaş değil miyiz?"

"Hep yoldaşız doğru. Ama benim adım da yoldaş işte."

"Yoldaş ama, siz ne yapıyorsunuz böyle?"

"Savaş yapıyoruz. Halk düşmanlarıyla savaşıyoruz."

"Ağayı öldürmeyecek misiniz? Yaralanmış, ama ölmemiş."

"Sen ölmesini mi istiyorsun ağanın? İyi mi olur ölürse?"

"Tabi iyi olur. Herbir şeyimizi alıyor bizim. Babam iki ay önce teke-mi götürüp verdi ona. Ağa istemiş. Öyle güzeldi ki tekem, amca, bir görseydiniz. Sürünün başında giderdi hep. Çobana hiç gerek yoktu; sürüyü otlatır, akşam da alıp eve götürürdü... Ah, benim tekem gibisi var mıydı? Bir taneydi o."

Yine güldüler gerillalar bu sözler üzerine. Tatlı konuşuyordu Murat, sözleri yanık, içten ve öfkeliydi. Her şeyini sözleriyle ortaya koyuyordu. Biraz sessizlik oldu.

"Yoldaş amca" dedi Murat yine, "Askerleri, İbrahim Çavuş'u vurmaya-cak mısınız siz?"

"Onlar ne yaptılar ki sana?"

"Babamı dövdü askerler. Bir görseydiniz, ayaklarının altı parçalan-mıştı hep. Hem bizim köylülerin hepsini dövdüler, muhtarı da. Neredey-se çenesini kıracaklarmış muhtarın. Onlar herkesi dövüyorlar tutunca. İb-rahim Çavuş bizim atı vurdu. Anam 'o vurdu' diyor. Atımız çok yığitti amca, akıllıydı; binince hiç düşürmezdi; çok yük götürürdü. Köyün en iyi atıydı o!"

"Öyleyse vururuz hepsini. Sen de bize yardım eder misin?"

"Tabii ederim. Bir silah verin bana, hepsini öldürürüm... Yoldaş am-ca, siz kimin askerisiniz?"

"Kürt halkının"

Biraz durdu düşündü Murat. Duyduklarını hatırlamaya çalıştı. Sonra gülümseyerek:

"Sanki bilmiyor muyum ben" dedi, "siz Apocusunuz. Köyüler hep böyle söylüyor. 'Onlar partidir' diyorlar. Askerleri, ağayı hep vuracak-sınız. Bu zulmedenlerin devleti bizim değil ki! Onların ne söyledikleri bi-le anlaşılmıyor. Anam diyor ki, 'onların partileri çok kuvvetlidir. Bizim

de partimizdir o. Zulmedenleri hep vuracaklar, bizim devletimizi kuracaklar onlar..' Daha bir sürü şey söylüyor anam..."

Söyledikleri hoşlarına gitmişti gerillaların. Zeki, duyduğunu öğrenen bir çocuktur; içtendi, hep içten konuşordu. Belli ki daha çok şey biliyordu. Kin ve öfke dolmuştu yaşadıklarıyla. Basit bir dille anlattı kendilerini gerilla komutanı; kim olduklarını, ne yaptıklarını, amaçlarını izah etti bir bir Murat'a. Çok hoşuna gitmiş, etkilenmişti Murat. Sessizce ve dikkatlice dinledi anlatılanları. Sonra bazı sorular daha sordu anlamadıklarından. Çok şeyi anlayıp öğrendiği bu haliyle de belli oluyordu. Böylece zaman epeyce ilerleyip gitti. İkinci vakti yaklaşmıştı. "Haydi sen git artık" dediler Murat'a. Zoruna gitti, "Hani ya gerilla olacaktım" dedi. Gitmek istemiyordu; iyice alışmış, kendini kaptırmıştı bu ortama.

"Olmaz" dedi gerilla komutanı, durumu iyice anlatmaya çalıştı. "Bak hayvanlar kaldı dışarda. Sen gitmezsen kim sahip çıkacak onlara? Biz de biraz sonra çıkıp gideceğiz burdan; sen ne yapacaksın yalnız? Biz üç gün burda olmayız. Sen buraya hiç gelme. Dördüncü gün sabah yine ekmek alıp getir bize. Dikkatli ol, ekmek getirdiğini kimse görmesin, bizimle konuştuğunu kimse bilmesin. Hiç kimseye söyleme bizi gördüğünü. Hele askerlere hiç görünme. Gelip giderken çevrene iyice bak. Olur mu?"

"Olur" dedi Murat. Biraz ikna olmuştu; başka çaresi de yoktu zaten. Yeniden iyice anlattılar nasıl hareket edeceğini, tembih ettiler sıkıca. Bilindiği bir kuş sesinden parola belirlediler onunla. Murat, her kuşun sesini çıkarıyordu ağzıyla. Ustasıydı bu işin. Sonra tek tek ellerini sıkarak ayrıldı Murat. Dışarı çıkınca önce durdu, gözlerini alıstırdı havaya, sonra çevreyi izledi dikkatlice. Bir şey yoktu görünürde. Sessizce ağaçların arasından yürüdü aşağıya doğru. Biraz uzaklaştıktan sonra da koşup koyverdi kendini yokuş aşağı. Hem sevinç, hem burukluk hissi vardı yüreğinde. Koştığı yerde "dördüncü gün sabah" diye söyleniyordu durmadan kendi kendine...

-XII-

Cudi Dağı'ndaki bozgunun etkisi büyük olmuştu çevrede. Gerçi devlet radyosu "bir komando şehit edildi" diyerek olayı geçiştirmeye çalışmıştı; ama güpegündüz öğle vakti asker-korucu birliğinin dağdan aşağı bozgun halinde kovalanması yöre köyleri arasında dilden dile dolaşmıştı.

Bu olay, bir yandan Dereler, Şırmak, kömür ocağı baskınlarıyla, diğer yandan askerlerin bol bol sabahlara kadar mermi yakıp at vurmaları ile birleşince asker ve korucunun durumu köylüler arasında iyice alay konusu haline gelmişti. İbrahim Çavuş ile yüzbaşı Hüsnü köylere giremez olmuştu neredeyse. Bu utanç verici halleri, bir de köylerde uyguladıkları vahşi baskılar, köylülere sıra dayakları ve Talgalı Yusuf vahşetiyle birleşince, köylülerin kin ve öfkeleri iyice artmış, toplu direniş ortamı gelişmişti. Bu durum karşısında İbrahim Çavuş, kudurdukça kuduruyor, deliye dönüyordu; sürekli köylülere daha fazla baskı yapmak, elinden gelse onları çiğ çiğ yemek istiyordu. Yüzbaşı Hüsnü'nün de prestiji iyice düşmüştü; bu olaylar yaşadığı ilk başarısızlıkları oluyordu. Tabii cephede karşı karşıya savaşmak, öyle savunmasız insanları işkence tezgâhlarına yatırıp da bildiğini yapmaya benzemiyordu. O çok kolaydı ona göre; ustalık ve cesaret istemiyordu pek. Oysa burda pusuya düşmek, kısırılmak vardı; vurulmak, ölmek vardı. İçinden derin korku duyuyordu kendi halini düşündükçe. Ama böyle bütün prestiji bitiyor, her şeyinden oluyordu neredeyse. Bu ikilem ve bu çaresizlik içinde, bunları düşündükçe öfke leniyor, sararıyor, sinir krizlerine düşer gibi oluyordu. Bir çıkmaz içinde debeleniyor, çıkmazdan kendilerini kurtaracak bir umut, bir mucize arıyorlardı ikisi de.

Bu halleriyle yine Dereler mıntukasına geçmişlerdi. Köyden köye dolaşıyorlar, gündüzleri arazide kalıyorlar, akşam yaklaşınca da en yakın karakola gidip sabahlıyorlardı. Çok özel bir durum olmadıkça ve kendi güvenliklerini sağlamadıkça geceleri arazide kalmıyorlardı. İşte şimdi Piran Dağı'nın doğusundan, en alt eteklerden Herekol'un dibindeki bir köye gitmek için yürüyorlardı. Böylece hem de o yöreyi kontrol etmiş olacaktı. Sabahtan Hezil Vadisi'ne yakın bir karakoldan çıkmışlar, bir kez dinlenip hep yürümüşlerdi. Gün öğlen sonuna dönmüş, güneş bugün sanki özel olarak daha çok kızdırmıştı. Askerler ve korucular yorgun, kanter içinde kalmışlardı yine. Fırsat buldukça basıyorlardı küfürü böyle yaşama, böyle göreve. Canlarından bezmişlerdi neredeyse. Her gün donanımın yükü altında ter, yorgunluk, bir yandan da her an bir çarpışmanın verdiği korku, gerginlik yiyip tüketiyordu onları. Büyük çoğunluğu gönülsüz yaptığı işte. Hattâ ne yaptığını bile bilmiyor, devletin zoraki dayatması karşısında sürünüp gidiyordu. Çoğu zaman isyan edecek hale geliyorlardı bu duruma karşı. Devlete, komutanlarına sövüp sayıyorlardı her fırsatta. Bunu açıktan yapamadıkları zaman içten içe yapıyorlar, ken-

di ilerini kemiriyorlardı adeta. Korucuların durumu da askerlerden farklı değildi. Kimisi korkutulup zoraki silahlandırılmış kimisi yakın olduğu için ağanın hatırını kıramamıştı. Ancak birkaç kişi vardı bu işi isteyerek ya da parasına heveslenerek yapan. Tıpkı askerlerin içinde birkaç kişilik gönüllü gericinin olması gibi.

Böyle bir süre daha yürüdükten sonra, yolun kenarında bir tepenin üzerine saptılar. İyi bir gölgelik seçip oturdular biraz dinlenmek için. Et-raflarını nöbetçi kordonuyla çevirdiler. Her zaman böyle yaparlardı; herhangi bir saldırıya karşı böyle korunmak isterlerdi. Nöbetçilerin dışındakiler, çanta ve cephanelerini çıkarıp yayıldılar her tarafa. Biraz nefeslenmek, yorgunluğu bir nebze de olsa atmak gerekiyordu. Yoksa nasıl yürüyeceklerdi akşama kadar; buna can mı dayanırdı. Yüzbaşı Hüsnü'yle İbrahim avuş da uzanıp yattılar bir ağacın gölgesine. Onların durumu daha da kötüydü askerlerden. İleri ilerini yiyip bitiriyordu öfke-den. Deli gibiydiler nerdeyse, sinir küpü olup çıkmışlardı.

İbrahim avuş sağa-sola dönüp durdu yattığı yerde birkaç kez. Rahat edemiyordu bir türlü, ama yorgunluktan da kalkıp oturamıyordu işte. Homurdandı kendi kendine, sinirlendi, terledi yine yattığı yerde. Çaresiz, doğrulup oturdu; bir süre çevreyi izledi görmeyen, bakan gözlerle. Sonra dürbünü gözüne alıp uzaklara, karşı dağın yamaçlarına bakmaya başladı. Can sıkıntısını böyle geçirmeye çalışıyordu. Sağa-sola dürbünü gezdirirken arazide, birden bir keçi sürüsü ilişti gözüne yamaçta. Biraz hayvanlara baktı, yaprak yiyişlerini seyretti. Sonra obanını görmeye çalıştı; aradı dürbünle yamaçta bir süre. Nice sonraki, sürüden çok yukarda, kayalığa yakın bir yerde oban çocuğu görebildi ancak. İyice bakmaya ve anlam verebilmek için düşünmeye başladı.

Gördüğu Murat'tı İbrahim avuşun. Gerillalardan ayrıldığının ertesesi günü, oraya gitmemek için kendi kendiyile uzun süre mücadele etmiş, fakat dayanamayarak yine gitmişti sonunda. İçindeki duygulara hakim olamamıştı gitmeyince. Ancak oraya çıkınca bir nebze rahatlayabilmişti. Fakat olmadıklarını bildiği için, yapılı yere gitmemiş, yakın bir yerde oturup gezinmişti. Oraya bakmaktan çekinmişti de itaatsizlik olur diye. Birinci günü böyle geçirmiş, ikinci günü de aynı yere gidip oturmuştu. Bazen oturuyor, bazen kalkıp oraya bakıyordu ayakta uzun süre. Gün sayıyordu kendi kendine. İşte ikinci gündü bu; yarın üç olacak ondan sonra da görecekti beklediklerini.

İbrahim avuş, dürbünle biraz izleyip düşündükten sonra, Yüzbaşı

Hüsnü'yü uyandırdı. Aklından bir şeyler geçiyordu; sanki içine bir kurt düşmüştü görünce hemen. Yüzbaşıya gösterdi sürüyle çobanı. Yüzbaşı Hüsnü dürbünle bir bakıp indirdi dürbünü gözünden.

"Bu çocukta iş var kumandan beg" dedi İbrahim Çavuş, "görince içime bir şey dogdı sanki."

"Ne işi olacak, o bir çoban çocuk, Çavuş" dedi yüzbaşı Hüsnü. Güldü bir süre de.

"Burada köy yok" dedi İbrahim Çavuş, "bak nerelere gelmiş taa. Sürünün de yanında değil. Öyle bir yerlere bakir."

Yine güldü yüzbaşı Hüsnü. Zorla gülüyordu yorgunluktan, ama güldükçe içi açılıyor gibi oluyordu. İyiydi gülmek yorgunluğa karşı. Bir süre kendi aralarında konuşup tartışular böyle. İbrahim Çavuş, işi ciddi ciddi konuşmaya, anlatmaya çalıştı. Yüzbaşı pek oralı olmadı. Öfkelendi İbrahim Çavuş:

"Sen bilmezsin beg" dedi, "Bu köylerin çocukları yaman olir. Kurt eniği kurda benzer beg. Bak yarın da aynı yerinde olacak bu çocuk".

"Göreceğiz" dedi yüzbaşı yine hafif gülerek, "eğer yarın da aynı vaziyette olursa bir şeyler düşünürüz. Umarım sıcak ve yorgunluk başına vurmamıştır senin Çavuş."

Bir süre daha baktılar öyle. Sonra birliği kaldırarak yürüyüp gittiler. Gece Piran'ın kuzeyinde, Herekol'un dibinde iyice sokulmuş olan köyde geçirdiler. Sabah o yörede, çevreyi biraz gezdiler. Tekrar Hezil'e yakın köylere gitmek üzere yürüdüler. Başka köye gidiyorlardı; yolları geldikleri yol değildi. Öğleye kadar Herekol'dan epeyce uzaklaştılar; Piran'a daha çok yaklaşmışlardı. Sıcak iyice bastırınca bir tepeye oturdular yine dinlenmek için. İbrahim Çavuş, yattığı yerde bir gün önceki olayı haurladı. Hemen kalkıp dürbünü aldı; tekrar bakmaya başladı Piran'a doğru. Bu sefer daha uzakular, öyle rahat görünmüyordu aynı yerler. Bir zaman dürbünü ayarlamaya çalıştı; sonra görmeye başladı. İyice süzünce dağı, gördüklerine inanamadı İbrahim Çavuş. Sürü ve çoban yine aynı yerdediler; çoban yine aynı hareketleri yapıyordu. Heyecanlandı İbrahim Çavuş:

"Bak kumandan beg" diye bağırdı yanındaki yüzbaşıya. Yüzbaşı Hüsnü öfkelendi bu duruma. Homurtu halinde bir küfür bastırdı İbrahim Çavuş'a. Hiç hoşuna gitmiyordu bu hali. Sanki komut verir, her şeyi istediğine götürmeye çalışır gibiydi. "Ne bela adama rasladık yahu" diye

içinden geçirdi yüzbaşı. Ama çaresizdi; debelenip duruyordu yanibaşında Çavuş. "Pezevenk, ölüp gideceksin yakında; niye yerinde duramıyorsun" diye söylendi içinden yüzbaşı kıçüstü otururken. Dürbünü alıp baktı o yöne. Aynı durumu gördü kendisi de. Gülmeye çalıştı yine İbrahim Çavuş'a bakarak. Fakat kendi içine de kurt düşmüş, çobanı aynı halde görünce vücudu ürpermişti. Sanki yeni bir çarpışma korkusu gelip geçmişti içinden.

Bir süre oraya bakıp oturdıkları yerde tartıştılar yüzbaşı ile Çavuş. İbrahim Çavuş ısrar ediyordu; sanki kesin bir şey bulmuş gibi operasyon yapılmasını istiyordu orada; durumu paşaya rapor etmekle tehdit ediyordu adeta yüzbaşayı. Yüzbaşı Hüsnü durumu geçiştirmeye çalıştı sözleriyle bir süre. Sanki bir korku kaplamıştı içini. Tekrar tekrar dağa, kayalığa baktı dürbünle. Gurdükleri içini iyice ürpertiyordu. O dağı, kayalığa nasıl çıkılırdı; o sarp dikliklerde nasıl hareket edilirdi? Kendisi nasıl dayanırdı buna? Askeri nasıl yürütebilirdi öyle yerlerde? Yarısı korkudan yuvarlanırdı dağa aşağı alimallah. Üstelik gece karanlık da girerdi bu işin içine. Bu adam delirmişti; ölümü arıyordu sanki. Bir de kendiyle birlikte herkesi götürmek istiyordu. Bir yığın korku verici düşünce gelip gitti yüzbaşının beynine. Ama yok, çaresizdi; ikna edemiyordu İbrahim Çavuşu. Çavuş üsteliyor, şikayetle tehdit ediyordu sürekli. Yüzbaşı Hüsnü'nün ise bir şikayet daha kaldıracak hali kalmamıştı artık. Bunu iyi biliyordu. Üçbeş ay önceki hali olsa ağzını açtırmaz, iki kelime söyletmezdi Çavuş'a. Çavuş da kim oluyordu o zamanlar? Ama şimdi durum temelden farklıydı; her şey dağdaki savaşla belli oluyor, bununla ölçülüyordu. Nerdeydi işkencecilik yaptığı zamanki paşanın tutumu? Bir sözünü iki etmez, yanında ayakta konuşurdu yüzbaşıyla. Ama şimdi neredeyse yüzünü bile görmek istemiyordu. Hep bu olaylar başını yemiş, kendini bu hale getirmişti yüzbaşının. Çaresiz kabul etmek zorundaydı şimdi de İbrahim Çavuş'un sözünü. Sonunda böyle yaptı.

"Peki Çavuş" dedi, "akşama karakola gider bilgi veririz paşaya. Yarın biraz daha takviye gelir bize. Akşam karanlık olurken gidip uygun yerlere pusu kurarız. Görünmememeye çalışırız. Eğer teröristler varsa gece hareket edeceklerinden pusuya düşürürüz onları. Böylesi daha emin ve güvenli olur. Sabaha da helikopterlerle yeni takviyeler gelir, günboyu arama yaparız orada. Paşayı böyle bilgilendiririz. Oldu mu?"

"Olir beg" dedi İbrahim Çavuş.

Bu fırsatla epeyce dinlenme imkânı bulmuştu askerler. Ertesi gün olacağı bilmiyorlardı tabii. "Kalk" komutuyla hazırlandı birlik. Sonra da "yaşamın ucuz, ölümün çok olduğu" bu topraklarda, ölüm korkusu içinde yürüyüp gittiler...

* * *

Sabah her zamankinden erken uyandı Adle ana. Fırlayıp çıktı yataktan. Sanki içi sıkılıyor, yüreği eziliyor gibiydi. "Hayırdır inşallah" dedi içinden. Hemen işleri görmeye, hayvanları hazırlamaya başladı hızlı hızlı. Az sonra Murat da uyanıp geldi anasının yanına. Yardım etti işlerin çabuk görülmesi için. Hayvanlar sürülünce yine çok yiyecek istedi anasından. Adle ana ses çıkarmadan hazırladığı azığı getirip Murat'ın sırtına yerleştirdi. Murat'ın başını okşayarak sıkı sıkı tembih etti:

"Dikkatli ol oğlum. Etrafa iyice bak her zaman. Kimseye de söyleme!..."

Murat koşarak ayrıldı anasından. Hızla yetişti hayvanlara. Bugün yaşamının en sevinçli gününü yaşıyordu sanki. İçi içine sığmıyor, coşuyordu kendi kendine. Her zamankinden çok daha hızlı yürüttü hayvanları. Çoğu yerde otlamalarına bile izin vermedi. Pınar başına dönen tepeye yaklaşınca da, hayvanları o yana doğru yöneltip yürüdü dağa yukarı kendisi. Adeta koşar adım çıkıyordu o dik yamaçları. Beynini hiçbir şey yormuyordu artık. Sadece yaptığı işi ve göreceği insanları düşünüyordu.

Gideceği yere vardığında Murat, güneş henüz iki parmak yükselmişti doğduğu yerden. Kan-ter içinde kalmıştı koşturmaktan. Kapı yerine yaklaşarak hemen işareti verdi. Zaten görmüşlerdi geldiğini gerillalar. Kapıyı açıp içeri aldılar Murat'ı. Çantasını indirdiler, haberleri sordular yörede. İş yapar çocuktu Murat, memnun olmuşlardı. Murat'ta da iş yapmış olmanın hoşnutluğu, güveni vardı. Yaptıkları ile gurur duyuyordu kendi kendine. Bir süre oturup konuştular olup biteni. Sonra da, ertesi gün yine gelmesi üzerine anlaşip yolcu ettiler.

Dikkatlice çıkıp hızla uzaklaştı Murat. İşini tamamlamıştı. Hem sabıhtı, fazla uzak kalmaya gelmedi hayvanlardan. Serinde otlayarak uzaklaşır, dağılırlardı. Gerillaların da işleri olmalıydı mutlak. Bir yığın kitap, defter dökmüşlerdi ortaya. Üstelik yorgundular, bazıları yatıyorlardı. Onları da fazla meşgûl etmek iyi olmazdı. Nasıl olsa yarın yine gelip görecekti; böyle anlaşmışlardı. Bunları düşünerek sürünün yanına ulaştı.

"Heyt" çekerek topladı dağılanları. O gün daha bir özenle otlattı hayvanları. Daha gür yapraklı ağaçların içine götürdü; öğleyin pınarda sulayıp aynı yere vurdu yine. Öğleden sonra serinlik düşünce, köyden yana doğru yamaçlarda hayvanları otlatarak yavaş yavaş ilerledi.

Bugün çok daha neşeli ve coşkulu dönüyordu eve Murat. En önemli işini, başarıyla yapmıştı. Hayvanları daha iyi doyurmuştu her zamankinden. Güneş batmak üzereydi ki, birden gözüne bir grup adam ilişti. Uzaklıklar epeyce. Dağa yukarı çıkıyorlardı etekten. Ağaçların arasından iyice görebilecek bir durum alarak daha dikkatli baktı onlara. "Asker bunlar" dedi kendi kendine. Gözlerine inanamadı bir süre. Bakıp düşündü öylece. "Askerler aşağıdan giderler, dağa çıkmazlar" diye geçirdi içinden. "Acaba nereye gidiyorlar? Hem de vakit akşam? İçine bir şüphe düşmüş, kuşkulanmıştı iyice. Olduğu yerden onları gözlemeye başladı. Görünmez olunca onlara doğru ilerledi uzaktan. Sessizce hareket ederek izledi böylece. Pınar başının üstündeki koyağa doğru yürüdüklerini görünce gürp diye vurdu yüreği. Bir ürperti, heyecan, korku, telaş kapladı içini. Kalbi hızlı hızlı vurmaya başladı. "Eyvah görmüşler" dedi içinden. "Oraya gidiyorlar. Başka hiçbir yere gidilmez böyle..." Heyecan ve ürpertiyle düşündü olanları. Anlam vermeye çalıştı içinden. "Ben" dedi içinden "ben yaptım bunu! Beni gördüler mutlak! Başka nasıl bileceklerdi! Ne diye dikkat etmeyip dolaştım günlerdir orada. Anam ne kadar çok tembihlemişti halbuki. Onlar da 'gelmememi' söylemişlerdi. Eyvah! Suç işledim ben!"

Derin bir suçluluk duygusu içine düştü Murat. Kendi kendisine ölkeniyor, utanıyor, suçluluk duyuyordu halinden. Kendini öldüresi geliyordu bu yaptıkları için. Gözlerinin önünde gerillalar canlanıyordu; çarpışmayı ve vurulduklarını düşününce yüreği sıkılıyor, boğulacak gibi oluyordu. "Bunların suçlusu benim" diye düşünüyor, kendinden nefret etmeye başlıyordu. Körpe yüreği ve bedeni olanlarla, düşündükleriyle sarsılıyordu. En uygun adamın duyabileceği sorumlulukla bakıyordu olaylara hemen hemen. Bu düşüncelerle iyice izledi askerleri. Yaklaştı yanlarına görünmeden onlara. Böylece yükseldiler kayalığa doğru. Yaplaşıp daha dikkatli bakınca diğer taraftan da bir grubun yürüdüğünü gördü. Kayalığa yaklaşınca askerler durdular, gruplardan birbirine gelip gidenler oldu. Murat, iyice görececek şekilde yaklaşıp, gizli bir biçimde gözlemeye başladı. Kendi aralarında biraz konuştuktan sonra üçe bölündü askerler. Bir grup batı tarafındaki yüksek tepeliğin üzerine gitti. Bir

grup kuzeyde aşığıda kaldı. Bir grup da kuzeydoğuda yalçın kayalığa yakın, alt taraftaki taşlık bir yere yerleşti. Murat'a en yakın olanı buydu. Taşlığın içine girip kayboldular. "Oturdular oraya" dedi Murat içinden. Ne yapacaklarını izledi bir süre de böylece. Gerillaların yeri ortada kalmıştı hemen hemen. Fazla yakın da değillerdi askerler. Ama gidilebilecek yerleri kapatmış gibiydiler. "Neden böyle yaptılar" diye düşündü Murat bir süre. "Herhalde iyice gece olunca top atacaklar oraya" dedi kendi kendine. Bunun olabilirliği, olmazlığı üzerine kafa yordu. Önceki suçluluk halini atmış gibiydi üzerinden. Şimdi daha çok "ne olacağı, kendinin ne yapabileceğine" yoruyordu kafasını. Oldukları yerden kalkmayı öyle kaldıklarını görünce gidip haber veririm dedi" içinden, "hele biraz daha karanlık olsun!"

Hava iyice kararınca haber verebilmek için harekete geçti Murat. Ama nasıl gidecekti? İki grup fazla sorun değil, ama yakındaki grup en kötü yeri tutmuştu. Sağdan koyağın içinden çıkmak imkânsızdı; görürler, ayak sesini duyarlardı. Kayalığa da çok yakındılar. Acaba oradan geçebilir miydi? Buradan gitmeye karar verdi Murat. Kayalığı çok iyi bilirdi; her taşı tek tek tanırdı neredeyse. "Kayaların arasından geçerim" dedi ve yürüdü. Sine sine, sessizce kayalığın altına vardı. Kalbi gürp, gürp vuruyor, göğüs kafesinden çıkacak gibi oluyordu. Duyulur diye nefes alıp vermemeye çalışıyordu sanki. Kayalara yapışa yapışa, ses çıkarmadan ve yavaşça askerlerin olduğu yerin hizasını geçti. Biraz durup kendini topladı; etrafı dinledi. Daha böyle bir heyecan duymamış ve yaşamamıştı şimdiye kadar. Yine sessizlikle yürüyüp kapının önüne vardı. Durup kendini toparladı yeniden. Kapıya yaklaşarak, hafif bir sesle işareti verdi. Bu hiç ayırdedilemeyecek kadar gerçek bir kuş sesiydi sanki. Sesli olsaydı da kimse anlayamazdı.

İşareti duyunca heyecanla fırladı gerillalar. Yattıkları yerden silahlarını kapıp doğruldular. İkinci işaret üzerine "Çoban Murat" dedi nöbetçileri. Gözleme deliğinden gözlüyorlardı zaten. Hemen kapıyı açıp Murat'ı içeri çektiler. Bütün vücudu titriyordu Murat'ın. Hem duyduğu suçluluğun, hem de haber ulaştırmanın sevinci ile gözleri dolmuştu.

"Asker" dedi içeri girer girmez. Bir süre devam edip konuşamadı.

Gerillalar silahla kapıya yürüyüp, çevreyi izlediler, görülüp duyulan birşey yoktu.

Murat, heyecanını biraz yeni toparlayarak gördüklerini olduğu gibi anlattı. Nasıl sessizce geldiğini, onları bir bir söyledi. "Gece buraya top atacaklar" dedi.

Gerillalar Murat'ın anlattıklarını cankulağıyla dinlediler. Çok önemli ve kritik bir durumdu. Yerlerini sorup iyice öğrendiler. Düşünüp anlam vermeye çalıştılar.

"Pusu kurmuşlar" dedi komutan, "belki gece gelip gideriz diye. Bu çevrede olduğumuzu öğrenmişler, ama yeri kesin bilmiyorlar. Gece pusu işi olmazsa yarın da bu yörede sıkı arama yapacaklar".

Toplanıp "ne yapılması gerektiği üzerine" konuştular hafif sesle.

"Yerimiz iyi ama bulabilirler, güvenilmez" dedi komutan.

"Bulurlar" dediler gerillalar da.

"Öyleyse vakit geçirmeden, karanlıktan yararlanarak en zayıf yerlerinden uygunca çıkmak gerekir" dedi komutan.

"Öyle" dediler.

Murat, heyecanlı ve sevinçli bir şekilde:

"Ben sizi götürüyüm" dedi, "çok iyi bilirim buraları".

Musa:

"Sen önce gitseydin daha iyi olmaz mıydı ki?!"

"Olmaz" dedi komutan, "gece ve silahsız. Farkederlerse vururlar".

"Olmaz" dediler diğer gerillalar da. Komutanın sözlerini onayladılar.

Gitmeye karar verince hemen hazırlanmaya başladılar gerillalar. Bazı şeyleri ateş görünmeyen yerde yaktılar. Gereken bütün şeyleri alıp çantalarını hazırladılar. Silah ve cephanelerini sağlam bir şekilde kuşandılar, birbirlerine yardım ederek çantalarını yüklediler. Yeniden bir kez daha sağı-solu iyice kontrol edip önemli şeyler kalmasın diye araştırdılar. Büyük olasılıkla düşmanın eline geçecekti burası artık. Toplanıp gidiş şeklini belirlediler. Yeniden parola oluşturdular; herhangi bir ayrılma durumunda buluşma yerlerini tespit ettiler. Çıkacakken, "Haydi Murat" dedi komutan. Murat'a doğru baktı. Murat, kenara çekilmiş, sanki küsmüş gibi duruyordu.

"Niye böylesin" diye sordu komutan Murat'a. Şaşırmıştı bu hale biraz.

"Benim silahım yok!"

"Sen silah kullanabilir misin?"

"Kullanırım tabii. Hem de silah isterim. Silahsız ben nasıl gideyim."

Gerillalardaki otomatik tabancada gözü kalmıştı. Küçüktü, tam kendine göreydi. Onun fazla olduğunu anlamıştı. Daha önce geldiğinde silahlarla adamları denklemiş, o fazla çıkmıştı. Zaten bir yerde duruyor, kimse de onu kullanmıyordu. Şimdi de ikinci silah olarak Musa almıştı

silahının yanına. Hep onu kendine vereceklerinin sevinciyle bekleyip durmuştu Murat. Vermeyeceklerini anlayınca da, sanki her şeyini kaybetmiş gibi vücudu çözülmüştü her yerinden.

Murat'ın sözleri üzerine gülümsediler gerillalar. Hoşlarına gitmişti bu istek. Savaşa çıkarken silahı bırakmıyor, tersine silah istiyordu bu çocuk haliyle. Bundan daha çok onurlu ne olabilirdi?!

"Getir tabancayı Musa yoldaş" dedi komutan. Aldı tabancayı Murat'a dönerek iyice anlattı nasıl kullanılacağını. Murat'a da anlattırdı silah üzerine öğrendiğini. "Biz ateş etmeden sen etmeyeceksin" dedi ve silahı Murat'a verdi.

Murat, alıp raxtını kuşandı hemen. İki yedek şarjörü daha vardı; hepsi de doluydu kurşunla. Hiç ağırlık bile duymadı Murat. Sevinci başka bir şey duyurmuyordu ona. Silah kullanmıştı, eli yatkındı. İyi kullanacağına tam güvenliydi. Raxtını düzeltti üzerinde, silahını eline aldı, kendi kendine şöyle bir baktıktan sonra komutanın yanına gidip gülümseyerek:

"İyi peşmerge oldum mu Yoldaş amca?" dedi.

"Çok iyi" dedi komutan gülererek, "Senin adın da Küçük Peşmerge olsun bundan sonra."

Musa ve başka bir gerilla ile birlikte Murat ön grup olarak çıktılar dışarı. Karanlıktı dünya, her yan taş ve ağaçtı. Murat'ın gösterdiği yönde kayaların dibine doğru ilerlediler. Bütün bir grup çıkmıştı; nefes almadan, sinerek, sessizce yürüyorlardı. Gecenin sessizliği, böyle bir anda daha çok ürperti veriyordu. Ara sıra uzaktan duyulan kuş seslerinden başka hiçbir şey bozmuyordu sessizliği. Muratgil, zor geçilen dar kayalık yere ulaşırlar. Murat, en önde gidiyor, yolu gösteriyordu. "Şu kayalığı sağlam geçerse artık bir şey kalmaz" diye geçirdi içinden. Kayalardan tutunarak ilerlediler biraz. Bu sırada Musa'nın bastığı taş ucu kırılıverdi ve başka taşlara, ağaçlara çarparak yuvarlandı aşağı. Taşın yuvarlanmasıyla silahlarını geceyi yırtan gümbürtüsü birlikte oldu. Üç yandan dolu gibi kurşun yağmaya başladı kayalığa. Her yana kurşun değişiyor, çoğu üst kayalarda çok yukarılara çarpıp toz çıkarıyordu; taş, toprak döküyordu aşağı. Çarptığı kayada yassılaştan kurşun parçaları akıyordu. Peşinden el bombalarının sesi duyuldu. Tesir etmeyecek kadar uzağa düşüyorlar ve patladıkları yerde toprağı yarıp havaya uçuyorlardı.

Gerillalar hemen oldukları yere yatıp, en yakın koruyucuyu kendilerine siper ederek karşı ateşe başladılar. Yanyana, birbirlerine yakın, bir arkadaydılar zaten. İlk kurşun patlayınca, bir taş siper!enip basmıştı tetiğe

Murat. Bir çırpıda şarjörü boşalivermişti. Hemen onu çıkarıp ikinci şarjörü yerleştirdi. Yerini beğenmedi; "önceki taşın arkasına geçmeli" diye geçirdi içinden. Ayağa kalkıp öne atlarken kurşun darbesiyle geriye düştü. Musa, hemen tutup kendine çekti Murat'ı. Vücudunu elle yokladı: Kan! Evet kan akıyordu Murat'ın vücudundan, ılık ılık. "Kurşun değdi herhalde yoldaş" dedi hafif sesle Murat. Musa hayıflandı bu duruma, ürperti duydu vücudunda. Ateş ederken birkaç kez Murat'a bakmış, onu yanına almayı düşünmüştü. "Şarjör değiştirirken alayım" diye hesaplarken vurulmuştu Murat. Erken davranmadığı için öfkelenmişti kendi kendine biraz Musa. Murat'ı büyük bir taşın arkasına çekti; onların yeri iyiydi, böyle dursalar kurşun isabet etmezdi hiç. Hemen komutanı haberdar etti olaydan. Zaten ateş etmeyi durdurtmuştu komutan. Düşmanı etkilemekten başka bir rolü yoktu ateş etmelerinin. Ayrıca, namlulardan çıkan ateş yerlerini belli ediyordu. Onların atışı daha isabetli oluyordu böylece. Kendiler de onların yerini ateşlerinden görüyorlardı, ama onlar önceden yerleşmiş, daha iyi mevzilenmişlerdi. Böyle uzaktan ateşle isabet ettirmekte çok zordu.

Askerler, normal atış düzenlerini yürütüp tamamladılar. Yaylım ateşi, elbombaları, tekrar yaylım ateşi, mitralyözlerin taraması yeri, havayı dövdü bir süre. Sonra kestiler böyle ateş etmeyi. Zaten karşı ateş de yoktu, hiçbir ses de çıkmıyordu. Üç grup birbirine işaret veren tek tek atışa başladılar. Bundan faydalanıp sürünerek daha iyi yerlere, büyük taşların içine çekildi gerillalar. Komutan, Murat'ın yanına ulaştı; kan akan yerine baktı; üzerine kanı azalsın diye bir çefiye bağladılar. Komutan, Musa'ya bakarak:

"Böyle geçemeyiz, bizi vururlar" dedi hafif bir sesle, "iki grup önemsiz, ama şu yanımızdaki grubun ateşi isabet alıyor. Onu susturmamız gerekir geçebilmek için. Üç arkadaşla birlikte iyice yaklaşıp bu grubu yaylım ateşle sustururuz biz. Siz geriye kalan arkadaşlar, bizim ateşimiz başlayınca Murat'ı da alıp ilerlersiniz kayaların altından. İlerdeki, geçen gün altında oturduğumuz ağacın orada buluşuruz. Mümkünse Murat'ın kan akışını durdurmaya çalışın."

Ses çıkarmadı diğer gerillalar; eylem anıydı, emirdi bu. Komutan, üç arkadaşıyla birlikte ayrıldı gruptan. Sinerek, yavaş yavaş ilerlediler. Hareket etmeden daha çok karşılıklı atılan işaret kurşunlarının sesinden faydalandılar. Düşman grubunun ön hizasını geçip yandan yaklaştılar onlara. Süzüle süzüle iyice yakınına gittiler. Seselerini duyup, karartılarını

seçiyorlardı artık. Kendilerine hafif siperlikler sağlayıp mevzilendiler. Dördü de birer el bombası hazırlayarak, birlikte onların üzerine attılar. Bombalar ellerinden çıkar çıkmaz da bastılar yaylım ateşi. Ardından bombaları patladı. Diğer iki grup da, eski yönlerinde yaylım ateşe başladılar yeniden. Her bir yerden ateş ediliyordu. Gerillalar dışında kimse bilmiyordu neye ateş ettiğini. Her yandan gürleyen silah sesleri yeniden sarstı koca dağı. Gecenin sessizliği yeniden bozuldu. Yankılanan sesler dalga dalga uzanıp gitti taa aşağılara...

Ateş başlayınca Murat'ı kucaklayıp yürüdü Musa. Hızla kayalıkları geçip uzaklaştılar. Yüksek kayalar dışında yakınlarına kurşun gelmedi hiç. Durmadan yürüyüp belirledikleri yere vardılar. Çantalarını indirip Murat'ı serdikleri parkelerin üzerine yatırdılar. Kan olduğu gibi akıyordu. Çok kan kaybetmiş ve baygın hale gelmişti Murat. Musa'nın her tarafı akan kana bulanmıştı. Hemen yara yerini açtılar. Kasığına yakın, baldırın iç kısmına değmişti kurşun, ana kan damarını parçalamıştı. Üstten sıkıp buraya kan inmesini engellemenin imkânı yoktu. "Kan kaybından gidecek" dedi. Musa çaresizlik içinde. Tekrar yaralarının üzerini iki çefiyeyle bağladılar. Hemen kızıl kana bulandı çefiyeler. Kan akışı durmuyor, azalmıyordu. Oturup beklediler öylece.

Komutan ve arkadaşları da bir müddet sonra gelip ulaştılar. "Murat nasıl" dedi komutan. Hemen yanına gitti, yarasına baktı, bilgi aldı arkadaşlarından. "Çok kötü yer burası" dedi. Murat'ın başını, saçlarını okşadı elleriyle. Murat'ın gözleri açıldı hafifçe komutan baktı yine gülümsüyordu öyle.

"Nasılsın Murat" dedi komutan ezik bir sesle, "biraz dişini sık, köye ulaşırız".

"Yoldaşlar sağolsun" dedi Murat zor anlaşılır bir sesle. Yine kapandı gözleri.

Kısa bir süre nefeslenmeleri gerekiyordu son gelen gerillaların. Oturdular; nasıl yapacaklarını düşünüyorlardı bir yanda da. Hepsi çok etkilenmişti olaydan. Sanki kanları kurumuştı vücutlarında. Hayranlıkla "Murat'a bakıyor; onun cesaretini, sevincini düşünüyorlardı. Silah isterkenki hali, silahlı yürüyüşü nasıl da güvenliydi öyle. Bir şarjörü tümünden boşaltmış, yenisini de yerleştirmişti silaha. Ne kadar zeki ve becerikliydi. Bu kadar insan içinde tek kurşun nasılda gelip ona isabet etmişti. "Niye bize değil de, ona" diye geçiriyorlardı hepsi içlerinden. Üzgündüler, mahzundular. Kendilerini suçlu görerek sorumluluk duyuyorlardı olaydan. Ona

daha iyi sahip çıkamazlar mıydı? Gerçi hepsi bu duyguyu içinde taşımıştı, ama işte sonuç ortadaydı. Diğer yandan Murat bir sembol, bir gurur kaynağıydı. Çocukları bile böyle olan bir halk için, her türlü engeli yenip kurtulmak mutlaktı. Bağımsızlık ve özgürlük için direniş, toplumun tüm kesimlerini sarmış, mücadele azmi toplumun hücrelerine kadar yayılmıştı.

Murat, zorlayarak gözlerini hafifçe açtı yeniden. Gülümseyerek başucunda oturan komutana baktı.

"Bizim de askerimiz çok olacak, zulmedenleri hep öldürecek değil mi yoldaş amca" dedi delici bir sesle.

"Evet" dedi komutan.

"Parti büyüyecek, devlet kuracak değil mi? dedi Murat bu kez de. Yeniden daldı, gözleri kapandı. Komutanın "Evet" dediğini bile duyamadı. Bir süre sonra, zorlayarak gözlerini açmaya çalıştı yine. Dudaklarından çok zor anlaşılır bir sesle:

"Kürdistan!.. Parti!.. Küçük Peşmerge..." sözleri döküldü. Daldı yine. Kolunu tuttu komutan hemen. Nabzını duymaya çalıştı bir süre. Başını kaldırıp arkadaşlarına baktı derinden:

"Atmıyor" dedi yakıcı bir sesle.

Ayağa kalkıp saygı duruşuna geçti. Onunla birlikte diğer gerillalar da ayağa kalkıp saygı duruşuna geçtiler. İki dakika esas duruşa geçip saygıyla önünde eğildiler şehit Murat'ın.

"Anısı önderimizdir" dedi komutan. "O, en küçüğümüzdü, en büyüğümüz oldu. Hepimizden sonra başladı, öncümüz oldu!...

Oturdular. Bir süre başları önde düşündüler. Komutan, arkadaşlarına bakarak:

"Köye, ailesine götürelim" dedi. "Mutlak görmek isterler. Gece cenaze kaldırılmaz. Gündüz de bizim olmamız doğru olmaz. Bu kez de köyde çarpışma çıkar. Ama köylülere teslim eder; konuşup ayrılırız. Vermezler herhalde cenazeyi başkalarına..."

Eşyalarını toparlayıp kalktılar. Musa'nın çantasını arkadaşları aldı. Musa, Murat'ı tutup kucağına yerleştirdi. Hüzünlü, fakat kararlı ve güvenli adımlarla yürüdüler köye doğru!..

Köye ulaştıklarında Adle ana ile İsmail oturuyorlardı çadırlarında hâlâ. Yanlarında da birkaç yakın akrabaları vardı. Ocağın başına oturmuş, sessizce durup düşünüyorlardı. O kadar çok konuşmuş, tahminde bulunmuşlardı ki, söyleyecek şeyleri kalmamıştı artık. Sürü köye her zaman-

kinden geç ve parça parça gelmişti. Önce "neden geç kaldı" diye beklemişlerdi. Sonra sürü gelip de Murat gelmeyince, tuttular onu" diye Adle ana dövünmeye başlamıştı. Çıkıp etrafta dolaşmışlar, "Muraaaat..." diye bağırıp aramışlardı uzun süre. Ama bir haber, bir iz bulamamışlardı. Dağın yankılanmasını duymuşlar, fakat bir anlam verememişlerdi fazla. Dönüp çadırlarına oturmuşlardı çaresiz. "Yiyecek" demişti Adle ana, olanları yorumlamaya çalışmıştı. Durumu bir tek o biliyordu biraz. Askerler mi tutmuştu Murat'ı? Peki neden köyü, evi basmamışlardı. Yoksa hepsini birlikte mi tutmuşlardı? Bu, mümkün olur muydu hiç? Acaba gerillaların yanında mı kalmıştı? İmkân var mıydı, onu yanlarında tutarlar mıydı? Ev habersiz, hayvanlar sahipsiz bırakılır mıydı böyle? Acaba geç bulmuş onları da karanlığa kalınca bırakmamışlar mıydı? Birlikte gece köye mi geleceklerdi? Tek umut buydu! Biraz teselli bu veriyordu. Her şeyi düşünüp, her ihtimali konuşmuşlardı. Patlayacak kadar bir sıkıntı içinde bekliyorlardı öyle. Gelecekler umuduyla oturup duruyorlardı.

Dışardaki ayak sesiyle yerinden fırladı Adle ana. Çadırın kapısından dışarı koştu hemen. Karşılaştığı durumla beyninden vurulmuş gibi oldu. "Muradım..." diye çığlık atarak Musa'nın kucağındaki oğluna sarıldı. Sesiyle köyün içi çınladı gece vakti. Köpekler her taraftan üşüştüler. Köylüler uyanıp çadırlarından çıkarak ne olduğuna bakmaya başladılar. Gerillalar sessizce durdular dışarda bir süre. Musa, kucağındaki Murat'ı anasının kucağına verdi. Adle ana, kızıl kan içindeki oğlunu bağrına bastı, öptü her yanını. Gözlerinden sicim gibi yaş dökülüyordu. Uzun süre çadırın önünde öyle dövündü ve aklına ilk gelen sözlerle ağıtlar yaktı. Ortamın etkisinden kimse kendini toparlayıp birşey diyemiyordu. Çok sayıda köylü gelip toplandı orada. Ağlayanlar, ağıt yakanlar gittikçe çoğaldı. Ağıt sesinden inledi gece yarısı, dağ, taş, insanlar, hayvanlar, tüm canlılar.

Bir süre sonra komutan, Adle ananın yanına gitti. Tutarak çadıra girdiler birlikte. Murat'ı anasının kucağından alıp yatağın üzerine yatırdı komutan. Sonra çantasını açıp bir bayrak çıkardı. Yeşil halkayla çevrili sarı güneşin bağrına yerleşmiş kızıl yıldızlı kızıl bayrağı götürüp Murat'ın üzerine örttü. Çadırın içi hıncahınç insan dolmuştu. Herkes olanlara bakıyor, ağlıyor, dövünüyor ve ne olduğunu öğrenmeye çalışıyordu. Köyün erkekleri gelip oturdular çadırın içine. Gerillalar da oturdular. Komutan, sabahtan beri olanları ve Murat'ın kahramanca tutumunu özetle anlattı köylülere. Sonuçta:

"Daha çocuk yaşıta böyle bir insan yetiştirdiği için köyünüz, tüm halkımız övünmelidir" dedi. "O büyük bir halk kahramanıdır. Kahramanca yaşadı, şimdi de kahramanca toprağa sarılacak. O'nu bu topraklar yarattı ve bu topraklar her zaman O'nun gibi kahramanlar yaratacak. Uğruna kanını akıttığı dava mutlak zafer kazanacak. Hepimizin yolu, O'nun yolu olacak. Köylülerden istediğimiz, yarın cenazenin böyle kaldırılmasıdır. Askerler gelebilir; cenazeyi kesinlikle vermemek gerek. Köylünün gücü buna yeter; bu güce güvenilmeli, ortaya konmalıdır. Tabutu, üzerine bu bayrak ötürülerek taşınmalı... Biz, yakında yine geleceğiz. Hepimizin başı sağolsun. Şimdilik hoşçakalın hepiniz!"

Gerillalar ayağa kalktılar. Saygı duruşuna geçip tekrar selamladılar Murat'ı. Adle ana, Murat'ın başından kalkıp gerillaların yanına geldi. Tek tek bağrına basıp alınlarından öptü onların. Sessizce dönüp tekrar yerine oturdu.

Gerillalar, açılan yoldan sessizce çıkıp gittiler emin adımlarla!..

* * *

Sabah olup da her yan iyice aydınlanınca mevzisinden kalktı yüzbaşı Hüsnü. Etrafını ürkek gözle süzdükten sonra, diğer iki gruba haberci gönderdi. Mevizlerinden kalkıp yanlarına gelmelerini istedi. Az sonra, İbrahim Çavuş'un grubuna giden asker, soluk soluğa koşarak geri geldi:

"Hep ölmüşler komutanım" diyerek bir selam çaktı.

Yüzbaşı Hüsnü, titredi olduğu yerde; rengi sarardı. Düşecek gibi oldu; ama sonra toparladı kendini güçlkle. O gece İbrahim Çavuş'la ayrı pusuda kalmışlardı, İbrahim Çavuş ısrar etmişti orada kalmak için. Birliğini kaldırarak o yana yürüdü yüzbaşı Hüsnü. Durumu görünce korkudan daha çok sarsıldı. Askerler çevreyi dolaşıp ölü, yaralı ve sağlam olanları bir araya topladılar. Şaban başçavuş ile iki asker ölmüştü; üç de koruyuculardan ölü vardı. Dört askerle beş koruyucu da yaralıydılar. Diğer sağlam olanları da her biri bir taş dibine sinmiş, sabaha kadar öyle kalmışlardı korkudan, sessiz. Askerler gelene kadar da hiçbirisi çıkamamıştı yerinden. Tek tek girmiş oldukları kaya diplerinden topladılar onları. Şaban başçavuşun önünde, daha yere düşmeden bir bomba patlamış, tanınmayacak kadar parçalanmıştı. İbrahim Çavuş'un da çok yerinde kurşun ve bomba yarası vardı; epeyce kan kaybetmiş baygın düşmüştü; ama nabızı atıyordu hâlâ, ölmemişti.

Durumu telsizle bildirdi hemen yüzbaşı Hüsni. Helikopter gönderilmesini istedi.

Ölü ve yaralıları biraz aşağıdaki düzlük ve ağaçsız bir yere taşıdı askerler. Hepsini korku, panik ve şaşkınlık içindeydi. Kendilerini bu hale getirenlere daha çok hınçla dolmuşlardı. Sert sert yüzbaşı Hüsni'ye bakıyor, fırsat buldukça yüzbaşıya, paşaya ve yönetime basıyorlardı küfürü. Bu hallerinden daha çok ürküntü duyuyordu yüzbaşı Hüsni.

Bir grup asker, çıkıp kurşun sıktıkları yeri kontrol etti. Bir şey bulamadılar kan izinden başka. Kan izi kaya dibinden ilerliyor, köye doğru gidiyordu. Biraz izledikten sonra dönüp bilgi verdiler yüzbaşıya.

Helikopterler gelip indiler açık yere. Ölü ve yaralıları yükleyip gönderdiler kasabaya.

Gün kuşluk olmuş, güneş epeyce yükselmişti. Yüzbaşı Hüsni, birliğin geri kalanını toplayıp köye doğru yürüttü. Karamsarlık, korku ve panik içindeydi. Ne yapacağını bilemez, kestiremez bir hali vardı. Birisi çıksa da akıl verse diye bekliyordu sanki.

Köyün yanbaşında bir sürü gördüler uzaktan. Dürbünle bakınca ufak bir kız çocuğu seçiliyordu yanında sürünün. "Bundan haber sorup öğrensek" dedi yüzbaşı Hüsni. Koruyucular, "Size karşı hiçbir şey konuşmaz, burda kalıp görünmeyin, biz gidip soralım" dediler.

İki korucu yürüyüp yanına vardılar kızın. Ziyne kız, gelenleri görünce irkilip geri çekildi. Korucuları ürkütmemeye çalışarak çocuğu, bilgi almak istediler ondan.

"Güzel kız, buradan yabancı, silahlı hiç kimse geçti mi? Kimseyi gördün mü sen? Arkadaşlarımızı kaybettik de onları arıyoruz" dediler.

"Yok" dedi Ziyne, "kimse gelmedi buraya yabancı." Şüphelenmiş gibi biraz daha geri çekildi. Kinli gözlerle süzmeye başladı adamları. Korucular yöntem değiştirdiler bu kez:

"Peki, sen kimin kızıydın?"

"İsmail'in."

"İyi tanırız, dostumuzdur baban."

"..."

"Bu sürüyü hep sen mi otlarsın?"

"Yok!... Ağabeyim Murat otlatır."

"O ne zaman gelecek?"

"Murat yatıyor evde. Onu askerler vurdular! O... Yok, yok! Bir şey olmadı. Ben hiçbir şey görmedim."

Ziyne kız kaçıp gitti oradan. Söylenmemesi gereken şeyler söylediği için suçlandı, somurttu, ağlayacak oldu kendi kendine.

Koruyucular geri dönüp, bilgiyi aktardılar yüzbaşıya. "Tamam" dedi yüzbaşı Hüsnü. Birliğin bir kısmıyla hemen köyü kuşattı. Bir kısmıyla da doğru eski meydana yürüdü hızla. Hemen muhtarı çağırttı yanına.

"On dakikaya kadar bütün köylüler toplanacak burda" dedi, "kadın, erkek, çocuk, yaşlı herkes gelecek bu sefer. Bütün çadırlara asker dolaştıracağım. Bir tane gelmeyen olursa hepiniz yandınız muhtar. Haydi yürü bakalım."

"Başıstüne" dedi Muhtar Halil. Koşarak uzaklaştı oradan. Az sonra bekçinin bağırması yükseldi. Tekrar tekrar emri ilân ediyor, acele toplanılmasını istiyordu. İki köylüye çadırları tek tek dolaşıp köylüleri toplamalarını söyledi Muhtar Halil. Kendisi de meydana geri döndü hemen.

Köylüler meydana toplanmaya başladılar. Gelen bir yerde duruyor, sessizce hiçbir yana bakmıyordu. Oldukça rahat görünüyorlardı bu kez. Ama acılı ve hüznüydüler. Yüzbaşı Hüsnü, köylülerin bu halini görünce ürküntü duydu bundan, içi titredi bir an. Sanki üzerine yürüyeceklermiş gibi gözüktü gözlerine. İyice bir korku aldı içini. Kadınlar, çocuklarıyla birlikte gelip bir yana toplandılar. Dimdik duruyorlar, hiçbir yana bakmıyordu. Duruşlarından bile derin bir kin ve öfke okunuyordu. Çocuklar, annelerinin eteklerini tutmuşlar, çekingen gözlerle etrafı süzüyorlardı. Korkan, soran gözlerler etrafı çeviren askerlere ve üzerlerine çevrili namlulara bakıyorlardı. Adle ana gelmemişti; oğlunun başında kalmıştı. Yanındaki kadınlar çaresiz kalıp bir süre beklemişler, onda bir hareket görmeyince de sessizce ayrılıp gelmişlerdi. Hepsinin aklı oraya takılıydı; fakat ne olacağını da merak ediyorlardı.

Yüzbaşı Hüsnü, korkusunu yenebilmek için bir aşağı, bir yukarı gidip geliyordu durmadan. Köylülerin karşısında bir süre dolandı böyle. Sonra durdu; köylülere bakıp İsmail'in öne çıkmasını istedi.

İsmail yavaş yavaş yürüyüp muhtara yakın bir yerde durdu. Hep önüne bakıyordu. Ellerini önden birleştirmişti.

Yüzbaşı, yanından birkaç kez aşağı yukarı geçti. Sonra aniden bir tekme patlattı İsmail'in karnına. İsmail olduğu yerde devrildi öyle. Çok zayıf düşmüştü vücudu yaşadıklarından ötürü.

O anda, bütün köylülerden bir homurtu yükseldi. Kimin ne dediği hiç anlaşılmadı. Çocuklar çığlık atular hep birden. Bazıları annelerine sarılıp ağlamaya başladı.

Köylülerin homurtusu içine işledi yüzbaşının. Zaten mevcut halden korkuyor, tepki bekliyordu. Yüzü sarardı, sarsıldı bir an. Kendini toplatıp yine yürümeye başladı. Böylece korkusunu iyice yenmeye çalışıyordu. Biraz dolandıktan sonra muhtarın karşısında durdu.

"Bunun dölü nerde muhtar" diye bağırdı, sesi titrek çıkıyordu.

"Çabuk onu istiyorum buraya."

Hiç ses çıkarmadı Muhtar Halil. Olduğu gibi durdu.

Muhtarın karısı başını kaldırıp yanındaki kadına baktı. O, öbür kadına. Bütün kadınlar gözgöze geldiler birbirleriyle. Sonra da çocuklarının elinden tutup, sessizce hep birden İsmail'in çadırına doğru yürüdüler.

"Durdur şunları muhtar" diye bağırdı yüzbaşı Hüsnü yeniden. Sesi iyice titrek çıktı. Bütün vücudu titriyordu.

Muhtar Halil hiç sesini çıkarmadı.

Askerler engel olmadılar kadınlara. Zaten çoğu öfkeliydi kadınların getirilmesine. Yaptıklarından utanıyorlar, kadınlardan yana bakamıyorlardı. Hepsinin köyü, evi; anası, bacısı vardı.

Köylüler sessizce, gözucuyla izliyorlardı kadınları.

Yüzbaşı Hüsnü deli olmuş gibiydi. Birkaç kez daha "Kadınlar... Kadınlar..." diye bağırarak istedi, ama sonunu getiremedi. Çaresiz kalınca kendisi de diğer yandan yürüdü İsmail'in çadırına doğru. Askerler peşine takıldılar.

Köyün bütün kadın ve çocukları gidip İsmail'in çadırına doldular. Mu at'ın cesedi etrafında halkalanıp üzerine kapandılar. Çadırın kapısı önünde sıra sıra oturup aşılmaz duvar kurdular.

Yüzbaşı Hüsnü öfkeyle çadırın önüne geldi. Girmek istedi, ama giremedi. Geri çekilip kudurganca bağırıma başladı muhtara.

"Kaldır şunları Muhtar... Yoksa kökünüzü getiririm sizin!..."

"Kalkmazlar" dedi muhtar, sesi sert ve öfkeliydi. "Hem de vermezler cenazeyi! Hem de o cenaze bu köyden götürülemez!..."

Şaşkına döndü yüzbaşı Hüsnü. Korku ve panik içinde kaldı. Pörtlemiş gözleriyle çevreye bakındı hızla. Askerler, bir köşede toplanmış, tepkisiz olanları izliyorlardı. Köylüler grup grup çadırların yanında duruyordu. Bazıları sırtlarına kaput giymişler, sanki altına bir şeyler saklamışlar gibiydi. Hepsinin halinden de artık tepki gösterecekleri anlaşılıyordu. Bu durumu görünce korku ve paniği iyice arttı yüzbaşı Hüsnü'nün. Herkesin, her yandan üzerine hücum ettiğini hissetti bir an. İçi titredi, vücudu çözüldü. Nasıl burdan kurtulacağını araştırır gibi yaptı. "Çıkıp gitmek ge-

rek" diye geçirdi içinden, "yoksa parçalayacaklar." Ama nasıl gidecekti? Bunun yolunu bulamıyordu. Bir an kendini toplayıp, ağzından köpükler akarak yeniden muhtara bağırdı:

"Yarın sabah, bu cesetle babası, kasabada komutanlığa ulaştırılmış olacak! Yoksa tek tek yakarım evler nizi alimallah. Ben şimdi eşkiyanın peşinden gidiyorum. Nasıl alırmışım cesedi görürsünüz, ama eşkiyayı aramak daha önemli..."

Bulduğu fikir sadece kendisini sevindirdi, kendisine uygun geldi.

Muhtar Halil hiç duymamış gibi, orali bile olmadı.

Yüzbaşı Hüsnü, hemen meydanda toplanmaları için emr ni verdi askerlere. Yanındaki grupla hızla meydana doğru yürüdü.

Kısa bir süre sonra, askeri birlik yandaki tepeyi aşıp kayboldu.

Köylüler dönüp bakmadılar bile arkalarından!..

* * *

Gün iyice yıkılmış, öğlen sonu geçmişti. Cenaze öyle duruyordu hâlâ. Kimse bir şey söylemiyor, ama cenazeyi kaldırma işine de öncülük eden çıkmıyor gibiydi. Sanki herkeste bir çekinme, kendi haline uğraşma havası vardı. İnsanların sınırları alabildiğine gergindi.

Hüseyinlerin Şahin'i de en öfkeli ve sınırları en çok gergin olanlardan biriydi. Çadırında oturuyor, olanları derin derin düşünüyordu. Bugün onlar artık bardağı taşıran son damla gibi geliyordu ona. "Daha fazla dayanılmaz, artık silahını alıp çıkmalı dağa" diyordu kendi kendine. Onuru çok kırılmıştı; yapılanlar karşısında kendi durumlarını düşündükçe utanıyor, öfke duyuyordu bu hallerine. Bundan daha fazla baskı ve aşagılama olamazdı ya! Bunlara da sessiz kalıp dayanılmazdı ya!

"Gideyim hele, cenaze kaldırılmak üzeredir, geç kalmayayım" diyerek çadırdan çıktı Şahin. Düşünceli haliyle İsmail'in çadırına yürüdü. Gördüklerine inanmadı bir an, şaşkına döndü. Her şey olduğu gibi duruyor, cenaze işiyle de kimse uğraşmıyordu. Gerçi orası kalabalıktı; erkek, kadın, çocuk doluydu; giden gelen çoktu; ama ya oturup ağıt yakıyorlar, ya da grup grup duruyorlardı. Kimisi sessiz, kimisi de kendi aralarında usulca konuşuyordu. Şaşkınlıkla çevreye bakındı; konuşulanlara kulak kabarttı. Biraz böyle dinlerken sağ-solu, duyduklarıyla beyninden vurulmuşa döndü. Öfkeden sarsıldı durduğu yerde. Köylüler birbirileriyle "acaba geri gel rler mi; bir şey derler mi" diye konuşuyorlardı. Demek ki bu bekleyiş, sessizlik bundandı.

Yıldırım gibi çıkıp kendi çadırına koştu Şahin. Hemen yatak yükünün arasındaki silahını çıkarıp kuşandı. Aynı hızla dönüp İsmail'in çadırına girdi. Çevrede sesler kesildi o an. Herkes şaşkınlıkla Şahin'e bakmaya başladı. Şahin çadırın ortasında, cenazenin başucunda dimdik durdu; oradakilerin hepsini keskin, öfkeli bakışlarla şöyle bir süzdü.

"Artık yeterli!" dedi, sert ve gür bir sesle. "Bizi de bu toprağa uzatmadıkça kimse burdan bir şey alıp götüremez. Yetmez mi kölece boyun eğdiğimiz şimdiye kadar? Her şeyimizi alıp götürdüler yıllardır; bir ölümüze de mi sahip çıkamayacağız biz? Hemen cenaze hazırlanmalı; büyük bir tören yapacağız!"

Hızla çıkıp çadırın önünde durdu. Nöbet bekliyordu.

Şahin'i duyan, gören köylüler tek tek çadırlarına gidip silahlarını kuşandılar. Ortalık silahlı adamlarla doldu kısa süre içinde.

Biraz sonra cenaze de götürülmeye hazır hale geldi. Zaten tabut daha önceden hazırlanmıştı.

Kaldırıp yürüdüler cenazeyi, mezarlığa doğru. Çok yüksekte taşınyordu tabut. Üzerine gerillaların bıraktığı bayrak örtülmüş, etrafı yeşil, sarı eşarplarla süslenmişti. Silahlı adamlar iki yanından ve ardından yürüyorlardı. Köyün bütün insanları, yaşlıları ve çocukları da dahil herkes vardı. Köylüler, birbirlerine yakın, sessizce yürüyen bir topluluk oluşturmuşlardı. Alde ana, cenazenin hemen ardından en ön saflarda yürüyordu. Vücudu dik, sessiz ve sert bir hali vardı. Gözleri kızarmış, kaşları çatılmıştı. Bakışlarını cenazeden hiç ayırmıyordu.

Mezarlığa varıp cenazeyi gömdüler. Bir adam göbeği derinlikteki mezara toprağı doldurdular. Başucunda yüksek, yassı bir taş diktiler. Etrafını taşla örerek, mezarı toprak seviyesinden biraz yükselttiler.

Cenaze toprağa verilence Şahin bir şarjör boşalttı havaya.

Adle ana, tabutun üzerindeki bayrağı aldı eline, öptü birkaç kez üst üste. Mezarın üzerine kapandı; birkaç kez de toprağı öptü. Bir avuç toprak alıp yazmasının ucuna çıkıladı. Oturduğu yerde doğrulup kinli, kızarmış gözleriyle köylülere baktı tek tek.

"Komşular" dedi, sesi her zamanki gibi gür ve yanıktı, duyanın yüreğine işliyordu: "Oğlum şehit düştü diye üzülmiyorum. Onunla iftihar ediyorum. Sizler sağolun! Yanında savaşanlar sağolsun! Ben, O'nu bugün için büyüttüm. Emzirdiğim süt, harcadığım emek bin kez helâl olsun! Üzüntüm sadece bu çocuk yaşınaydı, daha fazla kurşun sıklamayışınaydı. İsterim ki, şu zalimlere karşı, halkın kanını emen şu zorbalara

karşı daha uzun süre savaşılabilsin, daha çok kurşun sıkabilirdin. Ama şimdi anladım ki savaşmanın uzunluğunu kısıtlı olamazmış. Önce düşenler daha büyük olurmuş. Bugün yaşanan olaylardan öğrendim bunu. Hem zaimlerin bugünkü halinden, hem de köylülerimin durumundan anladım bunu. Oğlum daha yeni doğmuş gibi hissettim kendimi. Çok daha iyi anladım ki bu mücadele sürecek, hem de daha çok büyüyerek. Bir oğlum düşüyse geride ben varım; dört tane daha büyütüyorum. Bir Murat'ı top-rağa verdimse, işte yüzlerce var burada; binlerce var. Bir Murat yüz oldu, bin oldu, yüzbin oluyor. Şimdi onların hepsine daha çok Murat'ım diyorum; hepsini bağrıma basıyorum!..."

Adle ana eğilip mezarı bir daha öptü. Ayağa kalktı; sessizce, dik ve emin adımlarla köye doğru yürüdü.

Köylüler sessizce ayağa kalkıp ardından yürüdüler. Başlar dik, yürekler kinli, bakışlar öfkeliydi; yumruklar sertçe sıkılmış, silahlar sıkıca kavranmıştı.

Bir halk, topyekün ayağa kalkmıştı!..

Bağımsızlık için!..

Özgürlük için!..

Kölelikten kurtulmak için!..



MELSA YAYINLARI

İsmail Beşikçi	: BİR AYDIN, BİR ÖRGÜT VE KÜRT SORUNU (2. Baskı)	12.000
Marx Engels	: ALMAN İDEOLOJİSİ	10.000
F.Hüseyin Sağnıç	: PÊŞERİYA HEWISINA ZMANÊ KURDÎ	13.000
H.Altun A.Yavuz	"BU İNSAN ÇİĞLİKLERİNİ UNUTMAYIN ESKİŞEHİR-AYDIN DİRENİŞİ	20.000
Selimi Çürükkaya	: 12 EYLÜL KARANLIĞINDA DİYARBAKIR ŞAFAĞI	30.000
Sait Üçlü	: İMBİKTEN GEÇMİŞ SEVDADIR DİYARBAKIR	30.000
İdris Güzel	: HÜCREMDE AĞUSTOS SICAĞI EYLÜL SABAHI	8.000
F.Hüseyin Sağnıç	: HÊMANA RÊZİMANE KURDÎ	32.000
F.Yetkin M.Tanboğa	: "DÖRTLERİN GECEİ" - SAVUNMA	17.000
Ali Fırat	: DİN SORUNUNA DEVRİMCI YAKLAŞIM	7.000
İsmail Beşikçi	: SAVUNMALAR (Belge – Mesla)	15.000
Ali Fırat	: TÜRKİYE SOSYALİST VE DEMORRATİK HAREKETİ	10.000
Özkan Demir	: YAĞIPDİYARBAKIRIN YANAN YÜZÜNE	10.000
Jân Dost	: KELÂ DİMDİMÊ	17.000
Hasan Bildirici	: ÜLKEYE DÖNÜŞ	20.000
Selahattin Erdem	: KÜÇÜK PEŞMERGE	14.000

MELSA YAYINLARI

Piyerloti Caddesi No: 85 Daire: 2 Çemberlitaş - İSTANBUL

Tel: 516 72 01

□ Murat raxtını düzeltti üzerinde, silahını eline aldı kendine şöyle bir baktıktan sonra komutanın yanına gelip gülümsemeye:

“İyi Peşmerge oldum mu Yoldaş amca” dedi.

“Çok iyi” dedi komutan gülerek, “senin adın da ‘Küçük Peşmerge’ olsun bundan sonra.”

Musa ve başka bir gerilla ile birlikte Murat ön grup olarak çıktılar dışarı. Karanlık dünya, her yan taş, ağaçtı. Murat’ın gösterdiği yönde, kayaların dibine doğru ilerlediler; Nefes almadan, sinerek sessizce yürüyorlardı. Gecenin sessizliği, böyle bir anda daha çok ürperti veriyordu... Murat, en önde gidiyor, yolu gösteriyordu... Kayalardan tutunarak ilerlediler biraz. Bu sırada Musa’nın bastığı taş ucu kırılıverdi ve başka taşlara, ağaçlara çarparak yuvarlandı aşağı. Taşın yuvarlanmasıyla silahların geceyi yırtan gümbürtüsü birlikte oldu. Üç yandan dolu gibi kurşun yağmaya başladı kayalığa...

Gerillalar hemen oldukları yere yatıp, en yakın koruyucuyu kendilerine siper ederek karşı ateşe başladılar... İlk kurşun patlayınca, bir taşa siperlenip basmıştı tetiğe Murat. Bir çırpıda şarjörü boşalıvermişti... Yerini beğenmedi; “öndeki taşın arkasına geçmeli” diye geçirdi içinden. Ayağı kalkıp öne atlarken, kurşun darbesiyle geriye düştü. Musa, hemen tutup kendine çekti Murat’ı. Vücudunu elle yokladı: Kan! Evet, kan akıyordu Murat’ın vücudundan, ılık ılık. “Kurşun değdi herhalde yoldaş” dedi hafif bir sesle Murat...” □